

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFT

2013:2

Indhold

Artikler:

<i>Jens Christian Krebs Lange</i> : Den hvide Neger, del 3	121
<i>Asger Berg</i> : Om Mathias Lau, forfatter af skillingsviser	153
<i>Peter Kurrild-Klütgaard</i> : Om Johanitteriddere i Danmark: Riddere af Johanitterordenen (»Balley Brandenburg«) og af Den Kgl. Preussiske Johanitterorden, bosiddende i eller med tilknytning til Danmark	160
<i>Flemming Aagaard Winther</i> : Jyske Skiftereferater på nettet. Kampmann-efterkommere fra før ca. 1800	188

Orientering fra bestyrelsen:

Generalforsamling 2013	202
Præsentation af den nye årbog	210

Anmeldelser:

<i>Annette Hoff</i> : Boller Slot i 650 år. En godshistorie om mennesker, magt og muld ved Horsens fjord. (Henriette Kragh Jacobsen)	214
<i>Poul Duedahl, Peter Wodskou Christensen & Gitte Bergendorff Høstbo</i> : Forbrydelsens ansigt. (Dion Maaneskjold)	215
<i>François Weil</i> : Family Trees. A History of Genealogy in America. (Karin Lützen)	216
<i>Frank Bøgh</i> : Dagmar - Historien om en barnemorderske (Andreas Kragh Jacobsen)	217
<i>Henning Dehn-Nielsen</i> : Kong Hans (Tommy P. Christensen)	218
<i>Joakim Garff</i> : Regines gåde (Flemming Borg Nielsen)	219
<i>Jytte Hilden et. al.</i> : Kvinder i statsråd – Kvinder på tinge (Maria Hvid Kargaard)	220
<i>Kathrine Tobiasen</i> : At skrive slægtshistorie – idébog for slægtsforskere. (Henriette Kragh Jacobsen)	221
<i>Palle Ove Christiansen</i> : Tang Kristensen og tidlig feltforskning i Danmark. National etnografi og folkløse 1850-1920. (Charlotte Lindhardt)	222
<i>Rasmus Nielsen og Helle Jessen</i> : Næstved Havn og Ladeplads (Tommy P. Christensen)	224
<i>Tine Bach</i> : Nu bor vi her. Jødiske livshistorier fortalt af tolv kvinder. (Charlotte Lindhardt)	224
Tilbud på »Forbrydelsens ansigt«	226
Forfattervejledning 2014	227
Register	234

Forsidebillede:

Våbenskjold for greverne Danneskiold-Løwendal, der var medlemmer af Johanitterordenen. Læs om Johanitterordenen på side 160

Den hvide Neger

Af Jens Christian Krebs Lange

I det følgende afsluttes beretningen om Den hvide Neger, der blev påbegyndt i Personalthistorisk Tidsskrift 2012:2.

Mands fordærv er kvinde (2)

Et par uger efter skrev Olaf til Rigsadvokaten. Han forklarede, hvorfor dommen var uberettiget og uforståelig. Der var ikke nogen anmeldelse eller tilståelse. Det hele var af politiet bygget op på hans fortid og helt i tråd med den behandling, som han i de sidste ca. 5 år var blevet udsat for. Han ville derfor »i høflig Henvendelse bede Hr. Rigsadvokaten om en grundig Undersøgelse af denne uberettigede Sag, som hvor underlig det end lyder, er fabrikeret og sat i Scene af Politiet«. Var dette ikke muligt, ville han af hensyn til sit helbred gerne flyttes til en anden »Tvangsarbejdsanstalt, (...) da det daglige arbejde foregaar i fri Luft, paa disse Steder og ligeledes for Forpleiningens Vedkommende,¹ da den jo bliver serveret under ganske andre Forhold.«²

Sagen blev sendt på den sædvanlige høringsrunde. Politivadokat Prytz, der havde ført sagen for anklagemyndigheden, lagde ikke fingrene imellem i sin påtegning:

»Ansøgeren (...) er, som det med tilstrækkelig Evidens fremgaar (...) saavel professionel Alfons i allerstørste Stil som farlig Voldsmænd. De Bevisligheder, der forelaa imod ham i sidste Sag, var af saa talende Art, at der formentlig ikke er ringeste Grund til, at hans Sag skulde genoptages.«

Og en benådning burde være udelukket, for »En Person af hans Kaliber vil utvivlsomt øjeblikkelig genoptage sin gamle »Næringsvej«, hvis han sættes paa fri Fod, og det forekommer mig derfor at være af Vigtighed, at Samfundet saa længe som muligt forskaanes for ham.«³

Ansøgningen endte i Justitsministeriet. I sin påtegning skrev Statsadvokaten, at der ikke var hjemmel til at genoptage sagen. »Statsadvokaturen kan ikke anbefale en Benaadning og finder ingen Grund til, at Domfældte skulde overflyttes til en anden Tvangsarbejdsanstalt.«⁴ Sammen med sagens akter fulgte en benådningssøgning fra Emma. Prytz' påtegning på denne lød: »Ansøgerinden har under Sagen gjort et yderst ufordelagtigt Indtryk, og hendes Paastand om nu at ville føre et andet

Liv, kan ikke staa til troende. Jeg kan derfor ikke anbefale det ansøgte.⁵ Den 28. august svarede ministeriet i en fælles skrivelse, at:

»Ministeriet ikke har fundet Grund til at søge udvirket nogen Benaadning for de paagældende. Det bedes derhos tilkendegivet sidstnævnte [Olaf], at der ikke havs hjemmel til at genoptage den paadømte Straffesag, men at man maa have ham henvist til eventuelt at indanke Sagen for Østre Landsret«. ⁶

Fig. 20: Den sidste bevarede udgave af Olafs generalieblad findes i sag nr. 18 fra 1934. For hver sag blev der skrevet et nyt generalieblad. Teksten fra de tidligere generalieblade blev kopieret, og oplysninger om den forløbne tid siden sidste sag tilføjet. Rigsarkivet.

Ministeriets sidste sætning gav Olaf nyt håb, og han forsøgte:

»Nu skrev jeg et Brev, til Hr. Statsadvokat Gammeltoft, om at være mig behjælpelig med at beskikke mig en Forsvare. Lørdagen d 20 September 1930, blev jeg fremstillet i Politiets 4^e Undersøgelseskammer, hos Hr. Politivadvokat Dam Krogh, denne Hr. nægtede mig, at appelere min Sag«. ⁷

Om afslaget skyldtes, at ankefristen for længst var udløbet, eller om det var, fordi der ikke var hjemmel til at genoptage sagen, blev ikke anført.

Det blev 18 hårde måneder for Olaf. Gennem de fem breve til Emma, som er bevaret i sagen, får man et godt indtryk af, hvordan han havde det. Det første brev er fra den 23. november 1930, og det blev indledt med »Min egen kæreste Emsemor!« Efter nogle bemærkninger om en betaling af skat skrev han om noget af det, der optog ham meget:

»Alle dine henvendelser til Ministeriet, er frugtesløse, før du er gift med mig. Saa søger Du om, at faa en Forsørger og Mand ud og med den bestemte Motivering, at jeg sidder her uskyldig. Du er dog den eneste, sidste Instands, der ved og kan sige det med Bestemthed, naar jeg aldrig har modtaget noget af dig hvorfor skal jeg saa sidde her?« ⁸

Der er ikke fundet noget om Emmas evt. henvendelser til Justitsministeriet, men i december 1930 skrev Olaf selv »en høflig Forespørgsel om der ikke var Mulighed for, at min Resterende Straf kunne forandres til Tugthus eller Forbedringshus, da denne Toturanstalt er mig umulig, at udholde«. ⁹ Svaret var også denne gang, »at Ministeriet ikke har fundet Grund til at søge Andragendet imødekommet«. ¹⁰

Olaf savnede sin frihed og Emma:

»Jeg ville blive meget urolig og ulykkelig hvis der skete dig kære Emse noget nu. Vi har jo Penge, naar jeg kommer, saa aabner vi en solid Forretning og færdig med ald det. Du ved jeg har altid arbejdet hen til det og hader alt andet, det føre ingen Ro og Lykke i sit Fodspor. (...) Vi har jo haft mange dejlige lyse og fornøjelige Timer sammen, i vor Tid, saa hvorfor ikke forsætte, det bliver dog aldrig andre end os og nu maa vi ogsaa slaa os til Ro og indrette os for Livet (...). Jeg vil giftes, have mig en solid Forretning, her hjemme, eller købe mig et Pensionsat i Syden og komme til Ro. Jeg foragter, hader det Liv og den Kreds af Idioter paa Værtshus, som bruger Formuer paa faa Aar og ender her ude paa Sundholm, naar de er 40-Aarige og et helt Liv bruger deres Kommune, som en Livrente (...). Med dig ved min Side vilde jeg forsøge, at komme frem

og passe min eller din forretning fra Morgen til Aften og have en Hustru for sig selv. Det var der mere Glæde og Lykke ved end alt andet.«¹¹

I sit næste brev, der blev skrevet en uge senere, fortalte Olaf om dagligdagen og om forsøgene på at omgå reglementet og få lidt ekstra ind i fængslet:

»Jeg modtog din Sending, og var meget lykkelig for alt, men det er meget vanskelig, der bliver passet godt paa, at en eller anden har set det er mulig der bor en Opsyn i Stuen og muligvis er Snoren gaaet forbi Vinduet og straks Bud her op (...). Hvis jeg giver Dig et Vink ang. Pakke, her ind saa Kl. saa mange, som jeg viser et hvidt Papir i Vinduet og fra I eller II Sal kommer Snoren ud.«¹²

Og om arbejdet – at bundte papirposer med 50 i hvert bundt trukket på snor til ophængning i forretninger – og om sladder og angiveriet – »saa jeg taler med ingen men passer mig selv og har kun dig lille Emse i mine Tanker Dag som Nat«. Han kom igen ind på tiden efter Sundholm sammen med Emma, og han skrev, at han ville give hende fuldmagt til sine bankkonti. Lidt betænkelig ved det sidste var han, men han formåede hende til at være fornuftig og til at slå sig til ro.¹³

I marts 1931 søgte Olaf igen. Han gennemgik sagens forløb helt tilbage fra løsladelsen i 1925 for at illustrere, hvordan politiet havde chikaneret ham. »Jeg er uskyldig dømt!! Absolut ingen Person havde faaet en saa brutal og hensynsløs Dom og Behandling paa saa løse, usandfærdige Beskyldninger, som mine mod mig.«¹⁴ Også denne ansøgning passede Prytz:

»Under 6. August f.A. afgav jeg en udførligere Udtalelse i Anledning af et (...) Andragende om sagens Genoptagelse, eventuelt om Benaadning; til denne Udtalelse (...) tillader jeg mig at henvise, idet jeg heller ikke paa nuværende Tidspunkt ser nogen som helst Anledning til at bevilge det ansøgte.«¹⁵

Ministeriets svar var også denne gang, at man »ikke har fundet Grund til at søge udvirket nogen Benaadning«.¹⁶

Hvornår det lykkedes Olaf at overtale Emma til ægteskab, står der ikke noget om. Begge havde været gift før, men Olaf blev enkemand den 29. juni 1918, og Emma var blevet skilt ved bevilling den 22. oktober 1929, og den 27. maj 1931 blev de viet på Københavns Rådhus.¹⁷ Så nu forsøgte Emma med en ansøgning om benådning til den 12. juli, der var et-års-

dagen for Olafs afsoning på Sundholm. Den første påtegning på ansøgningen er skrevet af Prytz: »Allerede to Gange tidligere (...) har jeg erklæret mig over Benådningsandragender fra Tvangsfangen.« Prytz henviste til sin udtalelse fra august 1930, og han så ingen anledning til at løslade Olaf før tiden, »hvad kun vil medføre, at han paany ved Hjælp af sin nuværende Hustru genoptager sin Levevej som professionel Alfons«. ¹⁸ Ministeriets svar var uændret med undtagelse af, at der nu var tilføjet, at »det maa have sit Forblivende ved den ved Ministeriets [tidligere] Skrivelser (...) trufne Afgørelse«. ¹⁹

Og så begyndte nedturen. I en udtalelse om Olafs forhold under sit ophold på Sundholm skrev inspektøren, at der

»henvises til medfølgende Udtalelse fra Anstaltens Læge af G.D., hvortil Anstalten kan føje, at man har haft Vanskelighed ved at passe paa ham paa Grund af hans Opfindsomhed med at sætte sig i Forbindelse med Omverdenen og hans Ufordragelighed overfor Kammeraterne. Efter at han den 27/5 31 var blevet viet og han mente at have erfaret, at Konen var ham utro og realiserede hans Bohave og hans Pengemidler, var Olsen kendelig nervøs herover og hans hele Befindende i jævn Nedgang.« ²⁰

I lægens udtalelse kan man læse, at Olaf var indlagt på Sundholms sygehus to gange. Første gang var fra 17. til 30. maj 1931 for influenza. Han var dog ikke så syg, at han ikke kunne tage ind på rådhuset den 27. Anden gang var fra 27. oktober 1931 til 9. januar 1932 – tre dage før han skulle løslades. Lægen skriver herom:

»Umiddelbart før sidste Indlæggelse havde han haft et svært psykisk Travme (...); var ved Indlæggelsen ængstelig, grædende, ganske appetitløs, lydhallucineret.– Tilstanden var noget vekslende, men rettede sig alt i alt godt under Opholdet. (...) Vægten kontrolleredes fra d. 6/8-31, da den var 102,300 Kg., til d. 26/12-31, da den var 89,900 Kg.« ²¹

Efter at Olaf var blevet gift, tog den almindelige sladder og rygtespredning til, og en del af det drejede sig om Emmas meritter. Af det fjerde af de bevarede breve fremgår det, at Olaf i flere foregående breve havde bebrejdet hende det, som rygterne fortalte. Emma havde åbenbart forsøgt at bortforklare rygterne, men de fortsatte, og Olaf skrev:

»Ser du dine Handlinger naar mig, men som Du selv siger udsmykkede med kraftige Bemærkninger. Nu havde jeg igen fået fire Historier, fra fire forskellige Mandfolk, som havde været i Odense, med Dig. Saa

kom den femte her ind og ikke til mig, men til mine Kammerater, som jeg kun har siger og skriver 2 Stk., andre taler jeg ikke med. Han havde et halvt Aar i Odense, saa gik Sladderen, og i Krogene fik jeg alt at høre.«

Emma havde fundet sig en ny kæreste, Carl Hansen, der ovenfor er nævnt som »den femte«. Sammen med sine to kammerater trængte Olaf ham op i en krog, og

»Saa kom Carl i Forhør, hos mig, Sandheden frem. Ja Olaf, jeg kendte Dig ikke, men Emma sagde heller ikke, hun var Kæreste med dig. ... Uha! stakkels Olaf, det er sket, du er desværre bleven gift, med en Slange, viskede noget inden i mig«.

Olaf fortsatte brevet i meget malende vendinger og fik rigtig luft for sin harme samtidig med, at han følte sig ganske hjælpeløs: »Men du er Ludder, jeg har aldrig kunde lide det, for det jeg holdt af Dig og syntes det var Synd for Dig. – Nu blev jeg straffet for Ludderhæleri og var alm. Ludderkal.« Han sluttede brevet: »Jeg skammer mig over for Indspektøren og hele Personaler, at min Hustru gaar med til den Slags Ting. Jeg har glemst det, du maa selv ordne det med din Samvittighed.«²²

Olaf stilede det femte brev »Til min Kone, men en andens Kæreste og en Alfons' Pengekasse til næste Værtshus. Der findes mange dumme Mennesker men ingen saa dum som Du.«²³ Olaf fortsatte i brevet med sine angreb på og indirekte trusler mod Emma. Emma havde for en gangs skyld besøgt ham, og det havde ikke stemt ham blidere. »Du sagde ogsaa, at du var kun gaaet ud til mig for at berolige mig. Din Agt havde været at skilles – Hvad Fa'en har du saa giftet Dig for«.²⁴

Mens han lå på sygehuset, søgte Olaf trods formuleringen i Justitsministeriets sidste svar endnu en gang »om at blive benaadet for c/ 20 Dage og komme ud Juleaften 1931 – jeg vilde gerne holde Jul med min Familie og har Penge til et Ophold paa en Klinik for mine Nerver, som er syge«. Prytz fik sagen til udtalelse, og han ikke blot henviste til sin udtalelse fra den 29. juni – den blev også citeret i sin fulde længde i påtegningen, »hvilken Udtalelse jeg ogsaa nu fuldt ud fastholder«.²⁵ Påtegningen blev tiltrådt af Politikammeret, og Statsadvokaten tilføjede, »at jeg vedblivende ikke finder, at der er nogen som helst Anledning til at forunde Domfældte Benaadning«.²⁶ Ministeriet svarede samme dag, som de modtog sagen fra Statsadvokaten – en næsten ordret afskrift af skrivelser fra den 8. juli.²⁷ Spørgsmålet efter dette forløb er nok ikke så meget, om Olaf var skyldig som fastholdt af anklagemyndigheden, eller om Olaf

havde helt eller delvis ret i argumenterne for sin uskyld, men mere, om sagen skulle have været undersøgt af en uvildig instans.²⁸

Emma, der kunne se, at tidspunktet for Olafs løsladelse nærmede sig, gik til en advokat, der indledte en separations- og skilsmisssag. Den 9. december 1931 gav Emma »Møde på »Sundholm« til [gejstlig] Mægling, og ved denne Lejlighed optraadte Sigtede [Olaf] meget ubehersket, og hun fik nærmest det Indtryk, at han var Sindssyg.«²⁹ Sundholms præst kunne blot notere, at »Mægling er Dags Dato forgæves forsøgt. Hustruen fastholder Skilsmissebegæringen, medens Manden modsatte sig denne.«³⁰ Advokaten, der havde været til stede, var klar over, at Emma skulle beskyttes.

»Paa Grund af Forholdet mellem Ægtefællerne, fandt jeg Anledning til at lade Manden give Tilhold efter Ægteskabslovens § 77, i hvilken Anledning han i Dag var fremstillet for Overpræsidenten, hvor Fru Olsen ogsaa var tilstede. Han opførte sig imidlertid ganske afsindigt og overfaldt sin Hustru med grove Skældsord samt korporlig Vold.«³¹

Resultatet var, at begge parter fik tilhold om ikke at forrykke fællesboets stilling, indtil spørgsmålet om separation var afgjort.³² Efter mødet anmodede advokaten politiet om, at Olaf på grund af truslerne i sine breve måtte blive anholdt og tiltalt efter loven, så snart han blev løsladt.

Den 12. januar mødte Emma op hos politiet for at afgive sin forklaring om sagen,³³ og Olaf blev umiddelbart efter sin løsladelse fra Sundholm »foranlediget til Stede her paa Politigaarden« for at blive afhørt.³⁴ De to forklaringer var på en lang række konkrete punkter overensstemmende, men på andre væsentlige punkter vidt forskellige. At han skulle have opfordret Emma til fortsat utugt var opspind, og det, som hun opfattede som trusler, havde intet på sig. Olaf henholdt sig desuden til, at Emma under den foregående retssag havde forklaret, at han ikke havde slået hende eller modtaget penge tjent ved utugt fra hende. Gjort bekendt med, at hun skulle have indrømmet, at hun under sagen havde fortalt usandhed i retten, svarede Olaf, at det kunne han ikke tro.³⁵

Olafs anholdelse blev opretholdt i grundlovsforhøret samme dag.³⁶ Dagen efter blev der afsagt dom i separationssagen. Separationen blev bevilget, og da det fremgik af oplysningerne i sagen, »at forholdet mellem Parterne maa anses for ødelagt paa Grund af dyb Uoverensstemmelse, der ikke hovedsagelig skyldes Sagsøgerindens Forhold overfor Sagsøgte«, blev der tilføjet, at »Ingen af Parterne vil have at bidrage til den andens Underhold.«³⁷ Den 14. mødte Emma op i 4. Undersøgelseskammer og forklarede, at Olaf var gået med til separation. Hun ville derfor tilbage-

kalde sin anmeldelse, såfremt han fik et polititilhold om ikke at indfinde sig i den ejendom, hvor hun boede. Olaf blev derfor løsladt, efter at der var afsagt

»Tilhold under Staffeansvar om ikke paa nogen som helst Maade eller under noget som helst Paaskud at forulempe sin fraseparerede Hustru (...), det være sig paa Gaden, Arbejdsstedet eller Bopælen eller henvende sig til hende, det være sig skriftlig, mundtlig eller telefonisk.«³⁸

Den 20. januar mødte Emma op på politistationen og anmeldte Olaf for at have overtrådt det givne tilhold. Olaf blev fundet og »indbragt her til Stationen, og da han var noget paavirket af Spiritus, blev han indsat i Detentionslokalet, hvorfra han, der ikke har nogen fast Bopæl, Kl. 14½ blev afgivet til Politigaarden for at fremstilles i Dommervagten.«³⁹ Det indbragte ham dagen efter en bøde på 50 kr. Det kan undre, at han vedtog denne bøde, for han »indfandt sig i Dag [22. januar] Kl. 13½ her i Afdelingen og meddelte, at Klagerinden [Emma] efter Tilholdets Afsigelse har opsøgt ham, inviteret ham med sig hjem og sagt, at hun vilde blæse Politiet et Stykke«. Han redegjorde herefter nærmere for deres samvær i dagene, der fulgte, og sluttede med, at

»Grunden til hans Henvendelse her er, at han vil sikre sig mod, at Klagerinden, naar hun atter bliver vred paa ham, skal kunde anmelde ham for Overtrædelse af Tilhold, da det er hende selv, som har foranlediget, at han har truffet sammen med hende.«

Emma blev tilsagt for at »give Tilsvar«, men mødte ikke op. Den 25. januar modtog politiet et brev fra hende, hvor hun bad om, at Olafs tilhold blev ophævet, hvilket herefter skete den 27. januar.⁴⁰

Endnu en gang »genoptog de Samlivet, og de har siden af og til boet sammen nogle Dage ad Gangen. De sidste ca. 2. Maaneder har de dog ikke boet sammen. Grunden (...) var den, at de ikke kunde enes.«⁴¹ Olaf opsøgte fortsat Emma, men da han den 8. juni blev voldelig mod hende, fik hun nok. Dagen efter bad hun sognepræsten om, at der som led i skilsmis-sesagen måtte blive foretaget gejstlig mægling, der også denne gang viste sig at være forgæves.⁴² Samme dag som overfaldet fandt sted, anmeldte hun Olaf til politiet, der dog stillede sagen i bero, indtil separations-/skilsmis-sesagen var i orden. Olaf blev indkaldt, men først den 3. august mødte han op. At Olafs forklaringer om hændelserne i månederne efter separationen var meget afvigende fra Emmas, kan vel ikke undre. Det skal nævnes, at sagen om Emmas anmeldelse af Olaf for vold blev af-

sluttet uden tiltale.⁴³ Der er ikke flere oplysninger om skilsmissegens forløb bortset fra den endelige bevilling – dateret den 17. november 1933.⁴⁴

Sag nr. XI skal blot omtales for kronologiens og fuldstændighedens skyld. Den 10. oktober 1932 blev Thorvald Axel Nielsen anholdt for tyveri, og Olaf blev sigtet for hæleri. Sagen blev for Olafs vedkommende afsluttet den 15. oktober, hvor Kontoret for Straffesager fik en meddelelse om, at Olaf »udgår som sigtet«.⁴⁵ Sagen drejede sig om et guldur med tilhørende guldkæde, og tyveriet blev anmeldt den 7. oktober.⁴⁶ Olaf havde i et par dage været ejer af uret, og han forklarede under den efterfølgende sag, hvor han blev afhørt som vidne, at han havde forstået på arrestanten, at der var tale om et arvestykke fra »den gamle«. Han protesterede herefter imod, at uret blev udleveret til den bestjålne, før han havde fået refunderet de 50,75 kr., som han havde betalt for uret. Den protest fik han ikke noget ud af, men han fik dog udbetalt en krone i vidnegodtgørelse.⁴⁷

Navnet gør intet til sagen⁴⁸

Hvad der fik Olaf til at søge navneforandring, er der ingen oplysninger om. Han kan næppe have forestillet sig, at det kunne få andre til at glemme, hvad han stod for, og tilnavnet ville helt sikkert også blive hængende ved ham. Der er fra Tåstrup, hvor han boede sine sidste år, en historie om, at et familiemedlem, der havde en kendt forretning på Strøget, betalte ham et større beløb for at gøre det.⁴⁹ Hvorom alting er – Olaf ville have et nyt efternavn. Han opsøgte Personalhistorisk Institut på Kultorvet, fik udarbejdet en ansøgning og sendte den til Københavns Overpræsidium den 27. oktober 1932. I det medfølgende skema opgav han sit rigtige navn og oplyste, selvom skilsmissegagen ikke var afsluttet, at han var ugift, og at hans stilling var tandtekniker. Han søgte om at få navnet Vildorf, subsidiært Sildorf.⁵⁰

Trods de urigtige oplysninger blev ansøgningen om navnet Vildorf sendt videre til Justitsministeriet den 3. november, »idet bemærkes, at der ikke herfra er fundet noget til hinder herfor«. Svaret blev sendt fra ministeriet allerede en uge efter med en stemplet påtegning om, at »Inden en Maaned fra Dato kan Navnet meddeles ved Øvrighedsbevis«. Af magistratens sagsnotat fremgår det, at beviset blev sendt til Olaf den 16. november. Nedenunder er der med håndskrift noteret »han er gift«.⁵¹ Med det nye navn skete der dog en enkelt ændring: Tilnavnet Løvenfeldt blev ikke brugt længere.

Der er ikke mange oplysninger om hans gøren og laden i tiden efter separationen, men i Statsadvokaten for Københavns journal er der et spor: »Andr. m. Bil. fra Olaf Hans Jørgen Vildorf (...) om Eftergiv. af en

ham 19/4 d.A. for Udebliv. efter Vidneindkald. id. Bøde paa 30 kr.«⁵² Olaf var ikke tilfreds. Han var syg, da han blev indkaldt som vidne, og han havde forsøgt at ringe afbud til politikammeret flere gange uden at få forbindelse. Derfor skrev han den 17. juni 1933 endnu en gang direkte til Justitsministeriet. I hans klage stod bl.a.: »Jeg hverken kan eller vil betale en saadan Uretfærdighed. Jeg er maaske nok en straffet person, men mener dog at der i Danmark maa findes Retfærdighed baade for store og smaa Folk i Samfundet.«⁵³ Sagen blev sendt til udtalelse i byretten og derefter til politidirektøren. Den blev undersøgt, og selvom der var forkerte oplysninger i Olafs klage, kunne en nabokone, der havde passet ham, bekræfte, at han havde været syg. Hun kunne huske det, fordi det var den dag, da han skulle have været i retten.⁵⁴ I svaret til ministeriet stod der:

1. Præsidenten for Kjøbenhavns Byret

✓ 10256 23/6 1933

1. Under Dags Dato er der indgaaet en offentlig underskrevet Ordre, bekræftet af Olaf...

Beklagende Olaf...

17/6 1933

1933 Nr. 346/37

Just. Min. & Eksp. Ktr.

Th. H. Krebs

Fig. 21: Den sidste og eneste af Olafs benådningssøgninger, der blev imødekommet, stammer fra 1933. Olaf var oprindeligt blevet idømt bødestraf for at være udeblevet efter en vidneindkaldelse. Rigsarkivet.

»Vildorff er efter sin Person ikke en Mand, der er Grund til at tage meget Hensyn til, men da hans Anbringende dog delvis er bestyrket, skal jeg dog henstille, at Bøden eftergives. Han er for øvrigt noget aandssvag og tillige meget uligevægtig – der var under en ganske anden Sag Tale om, at han gik med Revolver – og dette taler yderligere for, at man ikke be-gaar, hvad han vil kalde for Uret, mod ham.«⁵⁵

Ministeriet svarede den 29. august:

»Dags Dato er der herigennem udfærdiget allerhøjeste Ordre, hvorved den Grosserer Olaf Hans Jørgen Vildorf ved Københavns Byrets Kendelse af 19' April 1933 for Udeblivelse som Vidne idømte Bøde af 30 Kr. til Statskassen er blevet eftergivet.«⁵⁶

Endelig lykkedes det for Olaf at få medhold i en klage – hans aller-sidste. Og med hensyn til uret kan man vel have en fornemmelse af, at brugen af den ubekræftede oplysning om revolveren kan tale for, at Olafs fornemmelse af uret ikke i alle situationer var helt ubegrundet.

At navnet intet gør til sagen holdt også stik for Olaf. Han holdt sig ganske vist i ro i næsten halvandet år, men den 1. maj 1934 blev han anmeldt for aftenen inden

»uden forudgaaende Skændsmaal og uden at have været i Selskab med Anmd. [at have] nikket hende en Skalle i højre Øje (...). Efter at Anmd. var faldet om paa Gulvet sparkede Sigt. hende i Ansigtet, saaledes at han ramte hende paa Næsen«.⁵⁷

Forundersøgelserne ved Byrettens 8. afdeling begyndte den 26. maj. Der var mange vidner til slagsmålet, men ingen af dem havde set hele forløbet, og deres forklaringer bar tydeligt præg af, hvem de støttede. Samlet viste de dog, at anmelderinden var den umiddelbare årsag til, at slagsmålet var opstået, fordi hun havde været groft provokerende overfor Olaf. Det kunne ikke afklares, hvem der først var gået over til håndgri-beligheder, ligesom det var usikkert, om Olaf havde sparket hende. Havde Olaf afgjort sagen med lidt mindre voldsomme midler, var sagen sikkert blevet lukket uden tiltale. Olaf var klar over det, så i retsmødet den 26. maj tilbød han at betale en bøde – dog ikke over 100 kr. – så fremt sagen dermed kunne lukkes. Det kunne anmelderinden acceptere, såfremt hun fik en erstatning på 50 kr.⁵⁸ Anklageskriftet blev herefter udarbejdet, og Olaf sattes under tiltale »til at lide Straf for

Legemskrænkelser med Skade paa Legeme til Følge efter Straffelovens § 244, 3. Stk.«.⁵⁹

Retten blev sat den 15. juni. Olaf var ikke selv til stede, fordi han var indlagt på Rigshospitalet, men hans nye kæreste, Gerda Vilhelmine Bruun, mødte for ham sammen med forsvareren. I dommens præmisser stod der bl.a.:

»Det kan efter de afgivne, indbyrdes stærkt modstridende Vidneforklaringer ikke med Sikkerhed afgøres, hvad der er foregaaet ved den paagældende Lejlighed, men i hvert Fald maa det antages, at Fru Olsen har været betydeligt mere udæskende overfor Tiltalte end erkendt, ligesom det maa anses for sandsynligt, at Oprinet i højere Grad har haft Karakter af Slagsmaal end af ensidigt Overfald.

Da der ikke kan være tvivl om, at de i Lægeerklæringen nævnte Læsioner er tilføjjet Fru Olsen ved den paagældende Lejlighed, vil Tiltalte være at anse (...) med en Statskassen tilfaldende Bøde af 100 kr. subsidiært Hæfte i 14 Dage.«⁶⁰

Fru Ella Olsen, der ikke var i familie med Olaf, fik sine 50 kr.

At Olaf nævnte, at han havde en forretning, gav denne gang ikke anledning til nogen overvejelser fra politiets side. Olaf havde også nævnt, at forretningen til daglig blev passet af Gerda Vilhelmine Bruun. Hvornår Olaf havde truffet hende fremgår ikke, men de blev gift den 8. juni 1934,⁶¹ og den 12. fik Gerda ham indlagt på Rigshospitalets psykiatriske klinik. I patientjournalen noterede lægen efter den første samtale med Olaf:

»Nu skulde han til at giftes. En Kvinde han tidligere havde kendt har forfulgt ham af den Grund og tirret ham; derfor slog han til hende og saa meldte hun ham til Politiet. Han blev saa tiltalt og maatte møde i Retten. For 14 dage siden sagde han til sin Kæreste at hun skulde gaa ind og læse og saa gik han ud i Køkkenet, hvor hun fandt ham staaende med Gasslangen for Munden. Han var meget sløjt et Par Dage efter. (...) Hans Kone lader ham nu indlægge fordi hun ikke tør lade ham alene i Lejligheden mens hun er i sin Forretning.«

Om personen Olaf står der i journalen, at han var

»Meget stor og høj og fed. Hans Ansigtsudtryk er ligegyldigt og stillestående. Han fortæller uden Spor af Affekt om at han [har] grædt i Maa-nedsvis. Han er meget langsom til at svare. Hans Hukommelse er meget daarlig. Han er ikke helt nøjagtig orienteret.«

Fig. 22: Den ejendom, som Olaf købte i Ishøj, er stadig bevaret, og den ligger i dag fortsat smukt omgivet af grønne marker. Privatfoto.

På trods af hans depressive tilstand og dårlige nerver ønskede Gerda allerede den 16. at få ham udskrevet, og det blev han dagen efter.⁶² Om der var en sammenhæng mellem Olafs indlæggelse og den netop afsluttede retssag, er ikke til at vide, men det kunne tænkes, at hun havde forsøgt at holde ham væk fra retssalen.

Året efter – den 15. april 1935 – flyttede de til Ishøj, hvor Olaf havde købt en lille ejendom på 2.813 m², der stadig findes på Ishøj Bygade nr. 49. Sammen med en kompagnon drev Olaf en forretning som fjerkræopkøber. Desuden tjente han lidt ved at sælge frugt og grønt fra sin have og æg m.m. fra sit eget hønseri.⁶³ Helbredet var ikke for godt, og hans syfilis påvirkede ham mere og mere – bl.a. ved udpræget vandladningsbesvær. Han blev derfor indlagt på Københavns Amtssygehus på Frederiksberg flere gange, første gang i juli 1935, anden gang i maj 1938. Behandlingen hjalp i nogen tid, men ved den anden indlæggelse fortalte han, at han også var gået til behandling andre steder, dels herhjemme, dels i udlandet. Psykisk var han meget ustabil, hvilket fremgår af hans journal. Han fortalte lægen

»at han i de sidste tre Aar føler sig slaet ud, han falder ud af Koncepterne, bliver opbragt over ingen Ting. Synes altid, at han er uheldig og at

han bliver Uvenner med alle Mennesker. Han græder for ingen Ting (...) og han har ødelagt mange Forretninger ved sit aparte Væsen. (...) Samtidig siger han, at han har et mægtig dejlig Humør, og at han er fuldstændig rask – »De kan vel nok se, hvor sund jeg er.« Lidt efter græder han ganske ubehersket.«⁶⁴

Som et forsøg på at gøre noget ved hans syfilis foreslog lægerne, at Olaf skulle gennemgå en malariakur.⁶⁵ Den 16. maj blev der som afslutning på journalen skrevet:

»Man foreholder Pt. og dennes Hustru Risicoen ved en Malariakur. Pt. indvilliger, men Hustruen mener ikke hun, kan bære Ansvaret for de evt. Følger, omend man meddeler hende, at manden er begyndende sindssyg, og at han vil blive fuldt sindssyg. Udskrives.«⁶⁶

Olaf kom hjem igen.

En aften nogle år senere var Gerda og Olaf i København. Olaf fik en del at drikke, og de sluttede aftenen med at gå hen til Hovedbanegården for at tage en taxa hjem. Da chaufføren sagde, at han skulle have ca. 8 kr. for turen, svarede Olaf, at det var alt for meget, han plejede at give ca. 5 kr. Det udviklede sig til et skænderi, hvor Olaf blev grov og til sidst slog chaufføren over den ene kind med sin spadsrestok. En anden chauffør kom til og hjalp med at holde Olaf, indtil politiet, der var blevet tilkaldt, kom til stede. Olaf blev anholdt og – efter at der var optaget en foreløbig rapport – kørt til Retsmedicinsk Institut til undersøgelse. Ved den efterfølgende afhøring nægtede Olaf, at han skulle have slået chaufføren. Gerda, der blev afhørt som vidne, havde ikke set eller hørt noget, for hun var gået et stykke bort, mens Olaf forsøgte at få en taxa. Olaf blev på politistationen natten over, og efter en fornyet afhøring, hvor han fastholdt sin forklaring, blev han dimitteret.⁶⁷

I sig selv var det en banal voldssag, og chaufføren erklærede sig tilfreds med en erstatning for tabt arbejdsfortjeneste på 20 kr. og et passende beløb for svie og smerte. Gerda, der helt havde overtaget styringen, var enig, og hun ville sørge for, at der ud over de 20 kr. blev betalt 25 kr. for svie og smerte.⁶⁸ Men så let slap han ikke, for 6. Undersøgelseskammer havde bedt speciallægen i psykiatri ved Københavns fængsler om en vurdering af Olafs mentale tilstand. Udtalelsen var ikke entydig, så

»Politiadvokaten begærede Kendelse for Sigtedes Indlæggelse til mental Observation under henvisning til Lægeerklæringen Bilag F.5.

Sigtede vil ikke protestere herimod, for saa vidt Indlæggelsen vil blive udsat til efter Juledagene.«⁶⁹

Dommeren afsagde derefter kendelse om, at Olaf skulle indlægges til observation på et hospital og udsatte sagens videre behandling.⁷⁰

Olaf – eller Gerda? – kom dog på andre tanker, og efter at have haft kontakt med Olafs egen læge anmodede hans forsvarer Byretten om at ophæve kendelsen om indlæggelse. Politiet fastholdt ønsket om indlæggelsen, og Byretten ønskede derefter en fornyet udtalelse fra speciallægen i psykiatri. Lægens konklusion efter en ambulant undersøgelse var, at

»Det maa herefter antages for sandsynligt, at sigtede er lidende af syfilis, lokaliseret til centralnervesystemet, og hans aandsevner er i væsentlig grad svækkede, saa at der kan være tvivl om hans strafegnhed. Der skønnes saaledes at være tilstrækkelig grund til, at kravet om observationsindlæggelse fastholdes.«⁷¹

Sagen blev genoptaget den 30. marts 1939. Forsvareren fastholdt sin protest med henvisning til, at

»Speciallægens Erklæring kun begrunder Grundlaget for Fastholdelse af en Observationsindlæggelse med, at Sigtedes Strafegnhed frembyder Tvivl, medens der intet er anført om mulig Tvivl med Hensyn til Sigtedes Farlighed.«

Anklageren ønskede tilsvarende »den tidligere Kendelse fastholdt paa det foreliggende Grundlag, uden at der begæres Udsættelse til Fremskaffelse af yderligere Oplysninger«.

Dommeren fulgte forsvareren og ophævede kendelsen om Olafs indlæggelse til mental observation, »da Sagen kun drejer sig om en ringe, nu ca. 8 Maaneder gammel Forseelse, og Sigtede siden 1930 er ustraffet bortset fra, at han i 1934 er anset med en bøde paa 100 Kr. for Vold under slagsmaalslignende Omstændigheder«. I det afsluttende retsmøde den 29. april, der skulle vise sig at være Olafs sidste i kriminel sammenhæng, var han forhindret i at møde på grund af sygdom, men Gerda vedtog på hans vegne en bøde på 100 kr.⁷²

Alting har en ende

Selvom Olafs kontakt med politiet skulle vise sig at være forbi, nåede han endnu en gang at komme i kontakt med retssystemet – for første gang i en civil retssag. Omkring 1. september 1941 henvendte Olaf sig til en

ejendomsmægler, der havde averteret Dannebrogsgade 12 i København til salg. Ejendommen blev besigtiget den 2. september, hvorefter ejendomsmægleren og Olaf fik et par øl, mens de gennemgik salgsoptillingen. Herefter tog de hen til sælgers advokat, landsretssagfører Andreasen, hvor Olaf afgav et købstilbud.⁷³ Det blev accepteret dagen efter ved et anbefalet brev, og i samme brev blev Olaf bedt om at indbetale et à contobeløb, hvorefter sælger straks ville lade handelen berigtige.⁷⁴ Gerdas bemærkninger til denne handel er desværre ikke blevet gemt, men det fremgår af sagen, at Olaf (og Gerda) ikke var til sinds at vedstå aftalen.⁷⁵

Sælgers advokat gik derfor til fogedretten, og den 19. september blev fogedretten sat på Olafs bopæl, hvor der blev foretaget arrest i ejendommen. De øvrige værdier, herunder løsøre, tilhørte angiveligt Gerda som særeje.⁷⁶ Sælger indstævnedede herefter Olaf til at møde for Forligskommissionen, og såfremt et forlig ikke kunne opnås, da at møde for Østre Landsret. Olafs advokat gjorde bl.a. på baggrund af en lægeerklæring fra Olafs egen læge i sit svarskrift gældende,⁷⁷ at Olaf var

»lidende af Hjernesyfilis og Sindssygdом og ude af Stand til at handle fornuftmæssigt, og i denne Tilstand har han været i flere Aar, altsaa ogsaa i September d.A. Herefter var det af Sagsøgte afgivne Tilbud uforbindende for ham. (...) Sagsøgte hævder, at han var beruset ved Mødet hos Landsretssagfører Andreasen, og at dette tilligemed hans Sindssygdом var kendeligt«.⁷⁸

Sælgers advokat var ikke helt tryk ved den omtalte lægeerklæring, så han skrev til lægen og bad om supplerende oplysninger, idet han tilføjede, »at det maaske ikke i Øjeblikket vil være heldigt at omtale denne Henvendelse til Hr. Wildorff«.⁷⁹ Olafs læge ville ikke – og slet ikke på denne baggrund – give flere oplysninger, og det gentog han ved en efterfølgende opringning fra advokaten. Det medførte, at denne i sin replik i sagen skrev, at »Under disse Omstændigheder føler jeg mig særdeles utryk ved den fremlagte Erklæring, og jeg opfordrer Sagsøgte til at lade sig undersøge af og fremlægge Erklæring fra en Speciallæge i Sindslidelse«.⁸⁰

Nu måtte der ske noget, men hvem der fik ideen, kan ikke ses i akterne: Der blev sendt en begæring til Københavns Søndre Birks skifteret om, at Olaf blev gjort umyndig i formueretlig henseende. På mødet i skifteretten begrundede Olafs advokat ønsket således:

»Ved købet af den faste Ejendom gjorde eller kunde han ikke gøre sig klart, hvorvidt han var i Stand til at opfylde Handelen. (...) Kpt. [Olaf]

kan overhovedet ikke taale Spiritus, og naar han har nydt Sp., hvilket han havde, da han indgik fornævnte Ejendomshandel, mister han fuldstændig Evnen til at handle fornuftmæssigt. Kpt. er saaledes klar over, at han paa grund af sjælelig Forstyrrelse er uskikket til at varetage sine Interesser, og han indvender intet imod, at han Umyndiggøres.«

Sagsøgers advokat var også til stede og »fremstillede forskellige Ytringer, hvorunder han anførte, at Husejer V. efter de Oplysninger, som foreligger for ham, muligvis ikke er Sindssyg, og det er hans Indtryk, at Husejer V. er i Stand til at varetage sine Interesser«. Uden at sige det direkte må det have været hans opfattelse, at hele manøvreren kun gik ud på at slippe for at vedstå hushandelen.

Retten fulgte Olafs advokat, og i kendelsen stod der:

»Da det findes godtgjort, at Husejer Olaf Hans Jørgen Vildorf, Ishøj Mark pr. Taastrup, paa grund af sjælelig Forstyrrelse er uskikket til at varetage sine Anliggender, og da han intet har at indvende imod den fremsatte Begæring om Umyndiggørelse, vil han i medfør af Retsplejelovens § 459 Stk. 1, være at umyndiggøre i formueretlig Henseende.«⁸¹

Gerda blev beskikket som værge, og hun skulle en gang årligt aflægge regnskab for værgemålet til skifteretten.⁸²

Sagen kunne nu fortsætte ved Østre Landsret. Med duplikken, der blev fremsendt af Olafs advokat dagen før skifterettens kendelse, fulgte en kopi af den ovenfor omtalte lægeerklæring. Udover nogle oplysninger om Olafs økonomi blev det nævnt, at Olaf endnu ikke var umyndiggjort, men at der, når dette skete, ville blive søgt om fri proces, og at der ville blive søgt yderligere lægeerklæringer indhentet.⁸³ I alt blev der under sagens behandling bedt om udsættelse i 16 på hinanden følgende retsmøder med varierende begrundelser.⁸⁴ Bl.a. blev sagen sendt til udtalelse ved Retslægerådet, der svarede hurtigt og kort: »Retslægeraadet ser sig ikke i stand til at besvare det stillede spørgsmaal paa det foreliggende, men maa anbefale, at Olaf Hans Jørgen Vildorf indlægges til observation paa en psykiatrisk afdeling.«⁸⁵ Olaf og Gerda, der ikke havde været begejstrede for tanken om en ny indlæggelse, blev nu nødt til acceptere det, og Olaf blev indlagt på Rigshospitalets psykiatriske afdeling den 26. marts 1942.⁸⁶

Til journalen forklarede Olaf bl.a. om ejendomshandelen,

»at han kort forinden havde henvendt sig til Nationalbanken og havde faaet bekræftet sin Formodning om, at de gamle tyske Pengesedler han

Fig. 23: Billedet er fra 1929, men det giver et indtryk af, hvordan Olaf stadig så ud, mens han boede i Ishøj og Taastrup. Der er ingen oplysninger om, hvorfor han i 1929 fik udstedt et nyt pas ved konsulatet i Malmø. Rigsarkivet.

var i Besiddelse af nu atter [efter den tyske besættelse] havde den paalydende Værdi. Nationalbanken vægrede sig dog ved at udbetale Summen paa daværende Tidspunkt, idet det jo drejede sig om Millioner«. ⁸⁷

Pengene må have stammet fra salget af hotellet i 1923, hvor inflationen i Tyskland løb fuldstændig løbsk. En goldmark, der den 31. januar 1923 svarede til 10.000 papiermark, svarede den 26. juni til 100.000 papiermark, og ved møntreformen den 15. november var beløbet steget til 1.000.000.000.000 papiermark (1.000 milliarder). Af denne årsag kunne Olaf nu kalde sig millionær, selvom de tyske millioner desværre ikke var ret meget værd i kroner og øre. ⁸⁸

Olaf var på afdelingen, til han den 3. maj blev overflyttet til Blegdams-hospitalet med mistanke om fåresyge. ⁸⁹ Den 13. maj blev han udskrevet derfra til hjemmet. I de følgende godt tre uger gik han til ambulante behandlinger for sin syfilis på Rigshospitalet for så den 8. juni igen at blive indlagt. Den 19. juni blev han udskrevet, og den 24. juni blev der fra Rigshospitalet sendt en fem sider lang erklæring til Olafs forsvarer. Der var reelt ikke noget nyt i konklusionen i forhold til de tidligere er-

Fig. 24: Inflationen var voldsom i Tyskland, især i 1922 og 1923. Fra januar 1922 til den 15. november 1923, hvor pengeombytningen fandt sted, og de gamle pengesedler blev erklæret ugyldige og erstattet med nye, steg prisen på én mark i guld fra 30 papirmark til 1.000 milliarder papirmark. Kilde: Wikipedia Commons.

klæringer fra senest 1934 og 1938, men der var dog i rapporten et enkelt afsnit, hvor en ny vinkel på vurderingen af Olaf blev overvejet:

»I det hele kan han samtidig med, at han virker stærkt svækket, udvise rester af en vis handelsmandsfiffighed. Undertiden kan denne kombination af snuhed og aandelig svækkelse give en forbigaaende mistanke om, at han simulerer; men denne formodning maa ganske afvises, da han ikke vil være i stand til at fastholde et saadant væsen igennem længere tid. I virkeligheden drejer det sig om, at den fiffighed, som han efter akterne at dømme utvivlsomt tidligere har været i besiddelse af, endnu ikke ganske er gaaet til grunde.«⁹⁰

Der kan ikke være tvivl om, at Olafs åndsevner på dette tidspunkt var svækkede, fordi hans syfilis var nået til tredje stadium. Men lige som i de tidligere rapporter afskrev man på forhånd, at Olaf måske ikke var så uintelligent, som lægerne fra starten havde fået indtryk af. For det videre forløb af denne sag var det dog en fordel.

Olafs forsvarer videresendte rapporten til Østre Landsret med anmodning om, at den sammen med sagens akter blev sendt til Retslægerådet. Her blev den modtaget den 9. juli, og den 29. juli blev Retslægerådets udtalelse, der stort set var en uændret gentagelse af Rigshospitalets udtalelse, sendt til Østre Landsret:

»Retslægeraadet kan tiltræde den (...) afgivne erklæring, hvorefter Olaf Hans Jørgen Vildorf er sindssyg, lidende af sløvsind paa grund af organiske hjerneforandringer. Denne tilstand maa antages at have bestaaet den 2. september 1941, og han maa da anses for at have været ude af stand til at handle fornuftsmæssig, taget i den betydning at han har været ude af stand til at overse eller bedømme rækkevidden af sine dispositioner.«⁹¹

Det sidste retsmøde blev kort. Sagsøgers advokat nedlagde påstand på tilkendelse af en erstatning efter rettens skøn samt stadfæstelse af den foretagne arrest for så vidt angik det tilkendte beløb.⁹²

Olafs forsvarer nedlagde påstand frifindelse og ophævelse af den af modparten foretagne arrest, ligesom han forbeholdt sig erstatning for den ulovlig arrest.⁹³ Referatet, der er meget kort, sluttede med, at sagsøgers advokat begærede sagen hævet, hvorefter retten fulgte anmodningen. Olafs advokat fik tilkendt 100 kr. i salær samt 21,50 kr. for udlæg under sagen – at betale af det offentlige, da Olaf havde fået bevilget fri proces.⁹⁴

De sidste år

Det må have været en svær tid for Gerda, der skulle holde styr på Olaf. Der er ikke så mange oplysninger om, hvordan hverdagen blev klaret, men enkelte uddrag fra Olafs patientjournal fortæller lidt.

Allerede dagen efter, at Olaf var blevet udskrevet fra Rigshospitalet, mødte Gerda op på Psykiatrisk klinik og fortalte, at

»strax pt. kom ud begyndte han at studere avisernes ejendomsside, – og han henvendte sig ogsaa for at leje en større lejlighed. Heldigvis var den udlejet; men hustruens udsagn til ham om, at han ingen penge havde, gjorde ikke det ringeste indtryk paa ham. Hun henvendte sig i øvrigt i den naive tro, at professoren p.gr.a. pt's tidl. liv skulde være indstillet imod ham – bestemte forsikringer om, at dette ikke paa nogen maade er tilfældet synes at trøste hende.«⁹⁵

Ved udskrivningen var det blevet aftalt, at Olaf skulle møde til kontrol tre måneder senere og igen i begyndelsen af 1943 for at gennemgå endnu en kur mod sin syfilis. I forbindelse med denne kur blev der i journalen noteret:

»Baade Pt. og Hustruen velklædte, har eget Hus Telefon. Lukker han sin Tegnebog op ses der adskillige 10 Kronesedler. En tilfældig anden Pt.

oplyser, at Pt.'s Nom de guerre er »Den hvide Neger«, han begreb ikke, at man turde være alene med ham blot et Øjeblik.«⁹⁶

Olaf havde det ikke godt, han klagede over tiltagende følsomhed og var igen begyndt at græde ved den mindste anledning. I journalen blev der i 1946 noteret, at han fik invaliderente, og det må være blevet bevilget i denne periode, for der blev sendt en attest til socialkontoret fra den psykiatriske klinik den 4. marts 1943.

Den 7. januar 1944 blev Olaf og Gerda tilmeldt folkeregistret i Tåstrup på adressen Valbygade 6, nu Skolevej 32. Huset er der stadigvæk. Der var en stor have med mange frugttræer, og parret tjente lidt ved at sælge frugt og grønt fra haven. Olaf blev genindlagt på psykiatrisk afdeling den 29. juli 1946, og her fortalte han, at han

»har haft et lille bierhverv ved at gaa paa auktion og købe ting, som han solgte igen gennem avertissementer. Det har han dog ikke kunnet klare de sidste 6-9 mdr., fordi han kommer til at græde, naar han taler med folk«.

Bortset fra det var de økonomiske forhold gode, og »De ægteskabelige forhold er efter pt.s mening ogsaa gode, men de interesserer ham mindre. Han indrømmer, at han nok kan være lidt opfarende engang imellem«. Han fortalte ogsaa, at han efter sin behandling i 1943 havde det godt, men at humøret nu var elendigt igen. Det sidste notat i journalen er fra den 19. august 1946, hvor der er noteret, at Olaf fik besked om at møde til kontrol igen et halvt år senere. Nedenunder står der med en anden skrift og uden dato eller forklaring: »udgaaet af kontrol«. ⁹⁷

Olaf døde i sit hjem den 26. april 1951 kl. 04.30, og trods sin sygdom og sin levevis blev han knap 69 år. Dødsårsagen var »Syfilis 3. Stadium« og »Morbus cordis«, dvs. svagt hjerte. Olaf blev indført i »Taastrup Nykirke sogns kirkebog d. 25-4-51« og »Jordpåkastelse Taastrup Nykirkes kgd. 28/4-51«. ⁹⁸ Følget ved begravelsen var ikke talrigt, og efter begravelsen fortalte ligbærerne, at kisten havde været tung. Det var nok ikke blot en undskyldning for det gravøl, som blev drukket bagefter. ⁹⁹

Eftermælet

Hvor ofte står man ikke som slægtsforsker i den situation, at man ærgrer sig over, at man ikke fik spurgt om et eller andet, mens tid var? Sådant er det ogsaa gået her. En efterlysning i Lokalavisen i Taastrup af personer, der stadig kan huske noget om Den hvide Neger, gav gode henvendelser,

Fig. 25: Også huset i Taastrup står der endnu. Det er ejer nr. to efter Gerda, der bor i huset. Privatfoto.

men alt for mange kunne blot huske navnet eller fortælle, at de havde set ham. Som en af min allerførste kontakter skrev til mig:

»Jeg er født i 1943, så jeg var stadig ikke ret gammel, da Den hvide Neger døde. For en lille pige var han en imponerende mand, han gik usædvanligt klædt, her i vores område boede der flest arbejdere, ingen af dem havde råd til de flotte overfrakker + Nehru inspireret persianer skråhue«. ¹⁰⁰

Historierne om Olaf levede videre, men – som flere af mine kontakter sagde, da jeg talte med dem – det var ikke historier, der blev fortalt for børn. Efter min efterlysning i lokalavisen dukkede der flere beretninger om Olaf op.

En fortæller om et møde med Olaf, da han boede i Ishøj. Den lille ejendom, som Olaf købte her, ligger stadig omgivet af marker omtrent midtvejs ved den sidevej, der fører ind fra Ishøj Bygade. Sidevejen skulle vedligeholdes, og Olaf tog sig af sin del, der blev omhyggeligt målt op og afmærket. Min kilde, der som barn boede ved den samme markvej, husker, at han og hans far en dag blev stoppet af Olaf, da de kom kørende.

Olaf udpegede nøje det vejstykke, som han var ansvarlig for, og sluttede med at sige, at han forventede, at de andre beboere ved vejen fik ordnet deres del. Også her havde Olaf hunde, og i 1943 resulterede det i en erstatningssag, fordi en af hundene bed mælkedrengen. Hvad der kom ud af sagen, er der ingen, der kan huske.

I Taastrup Valby – det område, som folk i Taastrup helst ikke boede i – var der en stor have til huset, og som Olaf fortalte under sine indlæg, dyrkede han her grøntsager og frugt, som han solgte lokalt. En anden kilde har fortalt mig om denne periode i Olafs liv:

»En dag, da der havde været en mand til at hjælpe i haven, blev denne inviteret ind på en dram, da de var færdige med havearbejdet. Inviteret viste sig ikke helt at holde, for han endte med selv at måtte betale for det, som han havde drukket. Ved otte tiden om aftenen kom Gerda hjem fra København (hun var bordelmutter). Hun var træt og ville lægge sig, men Olaf forlangte gåsesteg. Det endte med, at Gerda gik i gang med madlavningen, og kl. to om natten blev gåsestegen sat på bordet.«¹⁰¹

Historien melder ikke noget om, hvor gåsen kom fra, og der er ikke skriftlige kilder, der bekræfter Gerdas forretningsaktiviteter som bordelmutter, men beretningen siger meget om det ry, som Olaf og Gerda havde i lokalområdet.

En af de bedste kilder – slagterens Fresserik (Frederik Jacobsen), der var bydreng for sin far for 12 kr. om ugen – fortæller:

»Ved siden af smeden i Valby lå der en stor rød villa med en meget stor have og mange frugttræer. Familien, der boede der, flyttede, og nye beboere flyttede ind. Det var en hr. Vildorf og hans kone/dame. Han var kommissionær, sådan stod der i telefonbogen. Han var en meget stor og kraftig mand, som kunne mere end sin ABC og sit fadervor, erfarede jeg senere. Når jeg skulle i byen med varer, fik jeg nøje besked om, hvor jeg kunne og hvor jeg ikke kunne aflevere varerne uden at få penge. Når jeg kom med varer hos hr. Vildorf – det var altid ham, der lukkede op – skulle jeg sige »hvem jeg var«. Så blev døren låst op, jeg gik ind, og døren blev låst efter mig. Det brød jeg mig ikke om! Han måtte gerne få kredit.«¹⁰²

Da Fresserik fortalte sin far om, at Olaf låste døren, fik han en forklaring om Olafs meritter i København, der havde medført, at Olaf dels havde skaffet sig uvenner i København, og dels havde fået polititilhold om ikke vise sig i København efter kl. 22.

»Hvad gjorde han så?« spurgte Fresserik.

»Han sværtede sig som en neger, men blev afsløret, deraf navnet »Den hvide Neger«,« svarede Fresseriks far.

Forklaringen var sikkert udmærket, men der er ikke fundet noget i politiets arkiv, der kan bekræfte oplysningen om tilholdet. Olafs egen, oprindelige forklaring på sit tilnavn tog i overleveringen nye former, og lokalt førte det til, at Olaf i omtale blev kaldt »Najrn«.

Også i Taastrup besøgte Olaf de lokale værtshuse. Slagtersønnen Fresserik fortæller:

»Min far fortalte mig, at vores førstemand i forretningen – den senere slagtermester Kruuse, en flot mand, respekteret af alle, modig og frygtløs, som flere gange standsede løbske heste, kort sagt et rigtigt mandfolk – ved sin blotte tilstedeværelse kunne skabe ro og orden. En aften var Vildorf kommet i slagsmål på Jernbanehotellet. Kruuse var kontrol, flere gæster flygtede fra salen, hvor kun de to kombattanter var tilbage. Kruuse bad om at få dørene lukket og gik så ind. Efter et par »tjat« til hver side var freden genoprettet, og de to slagsbrødre smidt ud. Kruuse satte sig, tørrede sveden af panden og blodet af næverne og fik sig en øl. Så var den klar. Slagsmålet kan ikke have været senere end 1946, for da rejste Kruuse fra os til Borup, hvor han fik sin egen forretning.«¹⁰³

Gerda var, med Fresseriks ord, ikke nogen pinup-pige længere. Hun var ikke så høj, overvægtig og havde gulerodsfarvet hår. Om sommeren sad hun ofte på terrassen ved huset iført en rød, spraglet silkekimono og underholdt sig med sin store papegøje. Fra terrassen var der ca. 85 m ned til åen, der afgrænsede grunden mod syd. Den er for længst rørlagt, men den kan ses på målebordsbladet (1928-1940). En datter af genboen syd for åen har fortalt, at selvom de ikke kunne se helt op til huset, kunne det høres klart og tydeligt, når papegøjen skreg: »Øl Gerda, øl Gerda!«¹⁰⁴

Doktor Nørregaards praksis blev videreført af hans søn, der ikke har haft Olaf som patient. Han kan dog huske, at der af og til blev ringet efter hans far, når Olaf var beruset og overfaldt Gerda. Selv var han senere læge for Gerda og hendes nye mand. Han har som flere andre fortalt, at der på førstesalen i Olafs hus var indrettet et større antal »værelser«, hvoraf nogle var udlejet til unge kvinder, som han nogle gange måtte tilse. Om disse værelser allerede var der i Olafs tid, er der ingen, der kan huske. I den første tid, efter at Gerda havde solgt huset, oplevede de nye ejere jævnlige, at farende svende og andet godtfolk bankede på for at få husly. Men da var »værelserne« sløjfet.

Der er ingen skriftlige oplysninger om Olafs færden de sidste fem år, hverken i familien eller i lokalarkivet. Boopgørelsen er dateret den 15. oktober 1951, og den beholdne formue var på 65.908 kr. og 71 øre. Den faste ejendom udgjorde 35.000 kr., og i papirer og på bankbøger var der 42.270 kr. Pantegælden var på 15.111 kr. Indbo blev vurderet til 5.000 kr., og det må på baggrund af prisniveau mm. i 1951 siges at være et stort beløb – især på baggrund af, at løsøre sjældent vurderes ret højt. Opgørelsen blev modtaget i skifteretten den 17. oktober, og skiftet blev afsluttet samme dag med stemplet »Uskiftet bo med udarvinger«. ¹⁰⁵ I skiftebogen stod der, at Gerda agtede at hensidde i uskiftet bo. Som udarvinger blev nævnt Olafs ældre søster, Anna Margrethe, og Olafs halvsøskende fra faderens 2. ægteskab. De fem halvsøskende fra moderens 2. ægteskab blev ikke nævnt. ¹⁰⁶

Gerda blev boende i huset, og hun blev »gift 18/4 1962 for sognefogeden i Taastrup« med en 29 år yngre mand. ¹⁰⁷ Olaf og Gerdas hus ligger der stadig. Grunden blev udstykket i 1961, få måneder før Gerda blev gift for anden gang, så der i alt var tre parceller. ¹⁰⁸ De to nye parceller blev solgt samme år. I årene 1964 til 1967 blev der udstedt pantebrev med et samlet pålydende på 101.000 kr. Mindre end en måned efter at det sidste pantebrev var udstedt, solgte Gerda ejendommen for 158.000 kr. Hvad hun fik i udbetaling fremgår ikke, men restbeløbet blev udbetalt i form af et pantebrev lydende på 33.375, 62 kr. Parret flyttede til Glumsø, hvor de boede, da Gerda døde den 27. marts 1970. Hun var da indlagt på Finsen-instituttet på grund af livmoderkræft. Hun blev begravet fra Lutherkirken i Rosenvængets Sogn den 3. april og ført til Tåstrup Ny kirkegård. ¹⁰⁹

Efterskrift

Skilsmisssagen mellem Olafs forældre, der blev min adgangsbillet til kilderne om Olafs liv, endte som nævnt med, at hans forældre blev skilt. Den 18. juli 1885 skrev Justitsministeriet til overpræsidenten i København:

»I Anledning af det ved Hr. Geheimestatsraadens behagelige Skrivelse af 15. f.M. hertil indsendte Andragende derom allerunderdanigst vedlagte Forestilling har det behaget Hs. Majestæt Kongen under 8. d.M. allernaadigst at tillade, at Ægteskabet imellem Skomagersvend Jørgen Christian Olsen og Ane Margrethe, født Hansen, (...) maa være fuldstændigt ophørt paa de ved den verdslige Mægling vedtagne Vilkaar«. ¹¹⁰

Af sagsakterne i skilsmisssagen fremgår det, at den originale bevilling blev udleveret til Olafs far den 7. december 1885. ¹¹¹

Bevillingen kom belejligt for Olafs forældre, for de havde i mellemtiden begge indledt nye parforhold, der for begges vedkommende resulterede i en familieførøgelse.

Hvornår Olafs far mødte sin tilkommende hustru vides ikke, men deres første barn blev født den 10. juli 1885, og det blev bemærket af myndighederne. Omkring den 1. november 1890 ansøgte Olafs far om tilladelse til at indgå et nyt ægteskab. Ansøgningen blev den 2. december sendt til Justitsministeriet, der svarede den 8. januar 1891, at det

»har behaget Hs. Majestæt Kongen under 31. f.M. allernaadigst at tillade, at Arbeidsmand Jørgen Christian Olsen (...) maa indgaae nyt Ægteskab med Mathilde Johanne Theoline Krohn, uagtet at han har forset sig med hende, medens han levede separeret i henseende til Bord og Seng fra sin fornævnte Hustru«. ¹¹²

Parret blev gift den 1. februar 1891 i Skt. Johannes kirke, og de nåede i alt at få 10 børn sammen, hvoraf tre blev født før ægteskabet blev indgået, og et barn døde som spæd. At det var hårde tider, kan man se af, at familien i to længere perioder delvist måtte leve af tilskud fra kommunen. ¹¹³ Den 21. februar 1910 søgte Jørgen og Mathilde om separation, der blev bevilget den 21. marts 1910. Skilsmisse blev det ikke til, for i Almissepapirerne er der den 30. marts 1911 noteret: »Manden har paanytaget Ophold i Hjemmet«. ¹¹⁴ Den 5. december 1914 står der: »Manden tilstået Spl. [sengeplads] i Alm. Hospital«. ¹¹⁵ Jørgen Christian Olsen blev indlagt i St. Johannes Stiftelsens Sygehus den 22. december 1914, hvor han opholdt sig til sin død den 23. september 1928. ¹¹⁶

Indlagt betød ikke, at de indlagte skulle opholde sig på Stiftelsen døgnet rundt. Der kunne gives permission i dagtimerne, og det fik Olafs far. ¹¹⁷ Så sent som den 26. februar 1923 blev han fotograferet udenfor sit skomagerværksted i Prins Jørgens Gade nr. 3. ¹¹⁸

Olafs mor, Ane Margrethe, fødte en søn den 4. september 1884. Faderen var murerarbejdsmand Hans Peter Olsen, der i forbindelse med skilsmissen mellem Olafs forældre blev forsøgt udpeget som Ane Margrethes kæreste af Olafs far, men det fik ingen indflydelse på sagens forløb. Ane Margrethe og Hans Peter blev gift den 1. november 1885, ¹¹⁹ og de fik sammen fem børn, før Hans Peter døde den 2. august 1894. ¹²⁰

Der er ikke mange spor efter Olafs mor bortset fra de gange, hvor hun er nævnt i forbindelse med Olafs sager. Ved folketællingen i 1901 boede hun på Gl. Kongevej 35, 1. sammen med sin yngste søn. ¹²¹ Hendes erhverv er her angivet som sygeplejerske, men der står ikke noget om hvor. Det sidste spor findes i Olafs brev til birkedommeren på Frederiksberg,

Fig. 26: Olafs fars udgangspas fra årene på Almindelig Hospital er ikke bevaret, men i Almindelig Hospitals arkiv fandt jeg dette pas, som efter al sandsynlighed er magen til det, som Olafs far havde. Københavns Stadsarkiv.

der blev skrevet i London den 19. december 1911.¹²² Her fortalte Olaf, at hans mor var indlagt på Frederiksberg Hospital. Ane Margrethe blev indlagt den 14. september 1911 fra adressen Folkvarsvej 11, st. på kirurgisk afdeling A, men døde på afdeling G den 2. april 1912.¹²³ Der er tilsyneladende ikke bevaret patientjournaler fra afdeling G, men i kirkebogen er dødsårsagen anført som lungetuberkulose.¹²⁴ Ane Margrethe blev begravet fra Skt. Lukas Kirke på Assistens Kirkegård den 6. april 1912.¹²⁵

Hvem var Den hvide Neger?

Det er et svært spørgsmål at besvare, men efter flere års arbejde med det væld af arkivalier, der findes om Olaf, er jeg kommet svaret lidt nærmere.

Olaf fik ikke den bedste start i livet. Hans forældre blev skilt, hans stedfar døde, da han var 12 år gammel, han blev sendt i pleje langt fra det kendte miljø, og han arbejdede som kelner i de små beværtninger. Hans

Fig. 27: Olafs far foran skomagerbutikken i Prins Jørgens Gade 3. På bagsiden er der noteret, at billedet er taget den 26. februar 1923. Privateje.

skolegang var måske ikke den bedste, men af hans senere breve og forretningsvirksomhed får man indtryk af en mand, der under andre forudsætninger kunne være nået videre i livet, og at hans begavelse ikke var så ringe, som bedømmelserne sagde. Det miljø, som Olaf arbejdede i på Vesterbro, var barskt, og Hilda, der tog sig af ham fra han var 17 år gammel, var heller ikke det bedste selskab. Olaf var en stor og stærk fyr, og at han havde kvindetække, kan der ikke herske tvivl om. Meget tyder på, at han behandlede sine piger godt nok, så længe de kunne skaffe de nødvendige penge, og så længe han var ædru.

Tager man udgangspunkt i Olafs lommebog fra hans måske bedste periode, 1920'erne, er indtrykket, at Olaf havde et godt handelstalent, og at han kunne være blevet en glimrende forretningsmand. Han havde ikke problemer med at drive sine skiftende forretninger hverken i Danmark eller i udlandet, og udvalget af de malerier, smykker og ure, som han solgte, viser, at han havde sans for kvalitet. Hans sprogkundskaber var ikke gode, men de var gode nok til at dække hans behov.

Dette billede stemmer ikke overens med de bedømmelser, der findes i sagsakterne, især de lægelige rapporter, men også udtalelserne fra politiet og straffeanstalterne. Olaf havde ikke den samme kulturelle baggrund som de personer, der skulle bedømme ham, og derfor var hans forsøg på at fremtræde som verdensmand både i det daglige og på skrift

dømt til at mislykkes. Efter min mening yder det ikke Olaf retfærdighed, at man af den årsag afskrev ham som et uintelligent og nærmest åndssvagt individ. Tilsvarende forekommer det for nemt, at lægerne i deres udtalelser afskrev Olafs evner som handelsmand med ordet »fiffighed« for at få det én gang fastsatte billede af ham frem. Der var fra offentlig side tydeligvis ingen forståelse for Olafs virke.

Om han simulerede, når han i retssystemets varetægt blev opfattet som et ynkeligt, sygeligt, dovent og sågar sindssygt individ, får vi aldrig at vide. Sindssygt var han efter min mening ikke. Olaf var hidsig, men om han var ualmindeligt voldelig, er ikke sikkert. Fysisk vold var mere naturligt og selvfølgeligt på Olafs tid, end det er i dag. Værtshusslagsmål var hverdagskost, og selvom flere af Olafs kærester påstod, at de frygtede for deres liv under hans hidsige anfald, er der ikke noget, der tyder på, at deres frygt var velbegrundet. Olaf var en »skidt knægt«, men om han var helt så slem, som han blev beskyldt og dømt for, bliver aldrig afklaret. Tilbage står, at konklusionen på alle rapportererne var, at Olaf var farlig for sine omgivelser, og at han skulle uskadelliggøres ved at blive sat bag lås og slå på Sankt Hans Hospital. Møn ikke de dommere, der afviste dette skridt, så rigtigt?

Man kan ikke lade være med at fundere over, om Olaf vitterlig blot var en uheldig fyr, der forsøgte at klare sig, som han nu bedst kunne, under de givne forudsætninger. Det mente han i hvert fald selv:

»Jeg har virkelig af bedste Evne stræbt efter at komme ud af dette Liv, som jeg saa at sige fra Fødslen af var bestemt for, men Dyndet hænger ved!«

Olafs bemærkning taler for sig selv. Uanset hvor fast besluttet han undervejs i forløbet var på at ændre sin tilværelse, kunne han ikke gennemføre beslutningen på egen hånd, når han kom tilbage til sit vante miljø. Dyn-det hang ved, og Olaf fik aldrig en reel chance for at slippe ud af det.

Noter

- 1 Om forplejningen på Sundholm se Harald Jørgensen, s. 124 ff. Reglement for tvangsfangerne er gengivet på s. 120 (1911) og s. 131 (1930).
- 2 RA, JMN Bdg.j.s. (1921-1966) 337: 1930 1457-1535, nr. 1498, Olafs brev til R.A. af 27. jul. 1930.
- 3 RA, JMN Bdg.j.s. (1921-1966) 337: 1930 1457-1535, nr. 1498, 4. U.K. ptg. af 6. aug. 1930.
- 4 RA, JMN Bdg.j.s. (1921-1966) 337: 1930 1457-1535, nr. 1498, Stadv. ptg. af 23. aug. 1930.
- 5 RA, JMN Bdg.j.s. (1921-1966) 337: 1930 1457-1535, nr. 1498, Emmas brev af 12. aug. 1930 m. 4. U.K. ptg. af 22. aug.
- 6 RA, JMN, 3. kt.: Brevbøger (1919-1967) 110: 1930 9889-12974, nr. 12864 af 28. aug. 1930.
- 7 RA, JMN Bdg.j.s. (1921-1966) 337: 1930 1457-1535, nr. 1498, Olafs brev til JMN af mar. 1931, s. 1.
- 8 RA, Kbh. Byret: Kriminelle sager (1919-1939) 98 og 99: 8. Afdeling (Afd.) 1934 148: Sag nr. 17: Olafs brev til Emma af 23. nov. 1930, s. 2.

- 9 RA, JMN Bdg.j.s. (1921-1966) 337: 1930 1457-1535, nr. 1498, Olafs brev til JMN af 14. dec. 1930.
- 10 RA, JMN, 3. kt.: Brevbøger (1919-1967) 112: 1930 16152-19495, nr. 19425 af 29. dec. 1930.
- 11 *Ibid.*, s. 3-6.
- 12 RA, Kbh. Byret: Kriminelle sager (1919-1939) 98 og 99: 8. Afdeling (Afd.) 1934 148: Sag nr. X: Olafs brev til Emma af 29. nov. 1930, s. 2.
- 13 RA, Kbh. Byret: Kriminelle sager (1919-1939) 98 og 99: 8. Afdeling (Afd.) 1934 148: Sag nr. X: Olafs brev til Emma af 20. mar. 1931, s. 3-4.
- 14 RA, JMN Bdg.j.s. (1921-1966) 337: 1930 1457-1535, nr. 1498, Olafs brev til JMN af mar. 1931, s. 1-2.
- 15 RA, JMN Bdg.j.s. (1921-1966) 337: 1930 1457-1535, nr. 1498, 4. U.K. ptg. af 24. mar. 1931.
- 16 RA, JMN, 3. kt.: Brevbøger (1919-1967) 114: 1931 3284-6831, nr. 4963.
- 17 KSA: Ægteskabsbog 1931, nr. 1178.
- 18 RA, JMN Bdg.j.s. (1921-1966) 337: 1930 1457-1535, nr. 1498, 4. U.K. ptg. af 29. jun. 1931.
- 19 RA, JMN, 3. kt.: Brevbøger (1919-1967) 116: 1931 10344-14644, nr. 10880 af 8. juli 1931.
- 20 RA, Kbh. Byret: Kriminelle sager (1919-1939) 98 og 99: 8. Afdeling (Afd.) 1934 148: Sag nr. X: Inspektøren ved St. Johs. Stiftelsen og Arbejdsanstalten Sundholms udtalelse af 15. jan. 1932.
- 21 RA, Kbh. Byret: Kriminelle sager (1919-1939) 98 og 99: 8. Afdeling (Afd.) 1934 148: Sag nr. X: Lægen ved Sundholm sygehus' udtalelse af 14. jan. 1932.
- 22 RA, Kbh. Byret: Kriminelle sager (1919-1939) 98 og 99: 8. Afdeling (Afd.) 1934 148: Sag nr. 17: OHJOs brev til Emma af 7. jun. 1931, s. 1-8.
- 23 RA, Kbh. Byret: Kriminelle sager (1919-1939) 98 og 99: 8. Afdeling (Afd.) 1934 148: Sag nr. 17: Olafs brev til Emma af 20. nov. 1931, s. 1.
- 24 *Ibid.*, s. 5.
- 25 RA, JMN Bdg.j.s. (1921-1966) 337: 1930 1457-1535, nr. 1498, 4. U.K. ptg. af 6. nov. 1931.
- 26 RA, JMN Bdg.j.s. (1921-1966) 337: 1930 1457-1535, nr. 1498, St.adv. ptg. af 11. nov. 1931.
- 27 RA, JMN, 3. kt.: Brevbøger (1919-1967) 118: 1931 18231-22212, nr. 19270 af 12. nov. 1931.
- 28 Det var 4. U.K., der efterforskede sagen og førte den i retten, og det var samme kammer, der skrev de udtalelser, der i hvert enkelt tilfælde var det egentlige grundlag for JMN afgørelser. Hverken RA eller St.adv. f. Kbh. var efter det foreliggende andet end ekspeditionskontorer i forbindelse med Olafs ansøgninger, og et Politiklagenævnt eksisterede ikke i 1930 og 1931.
- 29 RA, Kbh. Byret: Kriminelle sager (1919-1939) 98 og 99: 8. Afdeling (Afd.) 1934 148: Sag nr. X: Kbh. Opd.pol., Hst. Rap. af 12. jan. 1932, s. 6.
- 30 RA, Kbh. Overpræs. S.J. 19/32: Pastor C. Reeh's ptg. på adv. anmodning om mægling.
- 31 RA, Kbh. Byret: Kriminelle sager (1919-1939) 98 og 99: 8. Afdeling (Afd.) 1934 148: Sag nr. X: Lrsf. C.W.Hjelm skr. af 9. jan. 1932 til P.D. i Kbh.
- 32 RA, Kbh. Overpræs. S.J. 19/32: Udskr. af Kbh. Overpræs. Prot. for mægling i separationssager af 9. jan. 1932.
- 33 RA, Kbh. Byret: Kriminelle sager (1919-1939) 98 og 99: 8. Afdeling (Afd.) 1934 148: Sag nr. X: Kbh. Opd.pol., Hst. Rap. af 12. jan. 1932, s. 1-7.
- 34 RA, Kbh. Byret: Kriminelle sager (1919-1939) 98 og 99: 8. Afdeling (Afd.) 1934 148: Sag nr. X: Kbh. Opd.pol., Hst. Rap. af 12. jan. 1932, s. 8.
- 35 *Ibid.*, s. 7-12.
- 36 RA, Kbh. Byret: Kriminelle sager (1919-1939) 98 og 99: 8. Afdeling (Afd.) 1934 148: Sag nr. X: Udskr. af Kbh. Byrets Prot. over retsbehandling af 12. jan. 1932.
- 37 RA, Kbh. Overpræs. S.J. 19/32: Udskr. af Domb. for Kbh. Byrets 13. Afd. af 15. jan. 1932.
- 38 RA, Kbh. Byret: Kriminelle sager (1919-1939) 98 og 99: 8. Afdeling (Afd.) 1934 148: Sag nr. X: Udskr. af Kbh. Pol Tilholdsprot. af 14. jan. 1932.
- 39 RA, Kbh. Byret: Kriminelle sager (1919-1939) 98 og 99: 8. Afdeling (Afd.) 1934 148: Sag nr. X: Kbh. Pol., St. 1 Rap. af 20. jan. 1932, s. 2.
- 40 RA, Kbh. Byret: Kriminelle sager (1919-1939) 98 og 99: 8. Afdeling (Afd.) 1934 148: Sag nr. X: Kbh. Pol., Hst. Rap. af 22. jan. 1932, s. 1ff.
- 41 RA, Kbh. Overpræs. S.J. 19/32: Kbh. Pol., Hst. 4. Afd. Rap. af 12. jul. 1932.
- 42 RA, Kbh. Overpræs. S.J. 19/32: Studentersamfundets Retshjælp for ubemidlede skr. af 9. jun. 1932.
- 43 RA, Kbh. Overpræs. S.J. 19/32: Kbh. Pol. Hst., 4. Afd. Rap. af 12. jul. 1932.
- 44 RA, Kbh. Overpræs. S.J. 19/32: Kbh. Mag. Ægteskabsbog 1931 nr. 1178 af 17. nov. 1933.
- 45 RA, Kbh. Pol., 5. Pol.insp. Kr. f. Straffesager, Straffej. 1932 3001-3945, nr. 3034.
- 46 RA, Kbh. Pol., 2. Pol.insp.: TP-prot. (1921-1951) 303: 1932 9866 – 14412, nr. 11636.
- 47 RA, Kbh. Byret, 9. Afd. (Straffesager): Retsbog (1920-1983) 51: 35 1932 6 16 - 1933 2 3. s. 524.
- 48 St. St. Blicher: *Juleferierne*, 1834. Jysk mundheld.
- 49 Oplysning fra telefonisk samtale med Frederik Jakobsen, barnefødt i Tåstrup.
- 50 RA, Kbh. Overpræs. N.J. sager nr. 421/1932.
- 51 *Ibid.*
- 52 RA, St.adv. f. Kbh.: J. (1919-1987) 17: 32001 1933 apr. – 34000 1933 dec, nr. 32762.
- 53 RA, JMN, 6. kt.: Bdg.j.s. (1921-1966) 446: 1933 1185-1256, nr. 1189/33. Olafs klage til JMN af 17. jun. 1933.
- 54 *Ibid.*, Kbh. Pol. Rap. af 1. jul. 1933.
- 55 *Ibid.*, Kbh. Pol., 4. U.K. ptg. af 4. jul. 1933. Den nævnte revolver er ikke omtalt i nogen af de tidligere sager.
- 56 RA, JMN 3. kt.: Brevbøger (1919-1967) 128: 1933 12208-16463, nr. 16256.
- 57 RA, Kbh. Byret: Kriminelle sager (1919-1939) 98 og 99: 8. Afdeling (Afd.) 1934 148: Sag nr. 18: Kbh. Pol., St. 5 Rap. af 1. maj 1934.
- 58 RA, Kbh. Byret: Kriminelle sager (1919-1939) 98 og 99: 8. Afdeling (Afd.) 1934 148: Sag nr. 18: Udskr. af Retsb. for Kbh. Byrets 8. Afd. af 26. maj 1934, s. 6.
- 59 RA, Kbh. Byret: Kriminelle sager (1919-1939) 98 og 99: 8. Afdeling (Afd.) 1934 148: Sag nr. 18: Anklageskrift af 9. jun. 1934. Olaf blev til-

- talt efter den nye straffelov af 15. apr. 1930, der var trådt i kraft den 1. jan. 1933.
- 60 Ibid., s. 10.
- 61 KSA: Ægteskabsbog 1934, nr. 2021.
- 62 RA, RH Psyk. afd.: Pt.j. (1934-1949) 41: 1942 163 - 250. Heri indgår OHJO øvrige pt.j., her nr. 467/34, s. 4-7.
- 63 RA, Kbh. Byret: Kriminelle sager (1919-1939) 98 og 99: 8. Afdeling (Afd.) 1934 148: Sag nr. 19: Kbh. Pol., 6. U.K. Rap. af 8. aug. 1938.
- 64 RA, Kbh. amts sygehus, Fr.berg, pt.j. s. 3, 7.
- 65 Udviklet af den østrigske læge Julius Wagner-Jauregg, der fik Nobelprisen for denne opdagelse i 1927. Se f.eks. Gyldendals åbne encyklopædi.
- 66 Kbh. amts sygehus, Fr.berg, pt.j. s. 8.
- 67 RA, Kbh. Byret: Kriminelle sager (1919-1939) 98 og 99: 8. Afdeling (Afd.) 1934 148: Sag nr. 19: Kbh. Opd.pol. Rap. af 19. jul. 1938.
- 68 RA, Kbh. Byret: Kriminelle sager (1919-1939) 98 og 99: 8. Afdeling (Afd.) 1934 148: Sag nr. 19: Udskr. af Retsb. for Kbh. byrets 8. Afd. af 18. nov. 1938, s. 2.
- 69 RA, Kbh. Byret: Kriminelle sager (1919-1939) 98 og 99: 8. Afdeling (Afd.) 1934 148: Sag nr. 19: Udskr. af Retsb. for Kbh. byrets 8. Afd. af 18. nov. 1938, s. 3.
- 70 Ibid.
- 71 RA, Kbh. Byret: Kriminelle sager (1919-1939) 98 og 99: 8. Afdeling (Afd.) 1934 148: Sag nr. 19: Spec.lægen i Psyk. erklæring af 27. mar. 1939.
- 72 RA, Kbh. Byret: Kriminelle sager (1919-1939) 98 og 99: 8. Afdeling (Afd.) 1934 148: Sag nr. 19: Udskr. af Retsb. for Kbh. byrets 8. Afd. af 18. nov. 1938, s. 4ff.
- 73 RA, ØLR, 2. Afd.: Retssager (1919-1941) 292: 1941 oktober: Brev fra ejd.mægler til sælgers adv. af 30. okt. 1941.
- 74 RA, ØLR, 2. Afd.: Retssager (1919-1941) 292: 1941 oktober: Brev til Olaf Wildorff fra sælgers adv. af 3. sep. 1941.
- 75 RA, ØLR, 2. Afd.: Retssager (1919-1941) 292: 1941 oktober: Stævning af 24. sep. 1941. I en borgerlig retssag er stævningen den formelle indkaldelse til sagsøgte til at møde i retten. Stævningen følges normalt op af svarskrift, replik og duplik, jf. Retsplejelovens § 353.
- 76 Ved skiftet efter Olafs død behandles hele boet som fælleseje.
- 77 Denne lægeerklæring er ikke bevaret, men nævnes her, da sælgers adv. refererer til den i sin replik.
- 78 RA, ØLR, 2. Afd.: Retssager (1919-1941) 292: 1941 oktober: Forsvarerens svarskrift af 18. okt. 1931.
- 79 RA, ØLR, 2. Afd.: Retssager (1919-1941) 292: 1941 oktober: Brev fra sagsøgers adv. til Olafs læge af 21. okt. 1941.
- 80 RA, ØLR, 2. Afd.: Retssager (1919-1941) 292: 1941 oktober: Replik af 3. nov. 1941.
- 81 RA: Kbh. Amts Sdr. Birks Ret, Skiftebog 1941 juni 20 - oktober 3, V.e-24, s. 121f.
- 82 RA, Retten i Sdr. Birk, Sdr. Birks Fogedret: Fogedbog (1921-1957) 79-61: 1941 8 4 - 1942 7 31 m.m.: Skifteretten for Kbh. Sdr. Birks skr. af 18. nov. 1941.
- 83 RA, ØLR, 2. Afd.: Retssager (1919-1941) 292: 1941 oktober: Duplik af 14. nov. 1941.
- 84 RA, ØLR Civ. retssager, sag II-292-1941 med tilhørende retsbøger bind 21, 24, 25 og 26.
- 85 RA, RR Journalsager (1909-1958) D221: 1942 401 - 550, 517/1942., brev nr. 693 af 26. mar. 1942.
- 86 RA, ØLR, 2. Afd.: Retssager (1919-1941) 292: 1941 oktober: Forsvarerens skr. til ØLR 2. afd. af 18. apr. 1942.
- 87 RA, RH Psyk. afd.: Pt.j. (1934-1950) 97: 1942 708 - 777. pt.j. nr. 729/42.
- 88 Wikipedia: Deutsche Inflation 1914 bis 1923. I Goldmark: En guldmønt med pålydende 1 mark. Papiermark: Cirkulerende pengesedler.
- 89 KSA: Det har ikke været muligt at få adgang til pt.j. fra Blegdamshosp., da arkivet efter opsigelsen af et lejemål i 2010 afventer en endelig opstilling. Det er sandsynligt, at der i pt.j. kan findes supplerende oplysninger om Olaf.
- 90 RA,RH Psyk afd.: Udtralelse af 24. jun. 1942.
- 91 RA, RR: Journalsager (1909-1958) D221: 1942 401 - 550, 517/1942, skr. nr. 1661 af 29. jul. 1942.
- 92 ØLR, 2. Afd. Retsb. (1919-1988) 12: 23 1938 8 16 - 24 1943 1 18, 5. okt. 1942, sag nr. 292/41 s. 394-395.
- 93 Ibid.
- 94 Ibid.
- 95 RA, RH Psyk. afd.: Pt.j. (1934-1950) 97: 1942 708 - 777. pt.j. nr. 729/42, notat af 20. jun. 1942.
- 96 Ibid., notat af 9. feb. 1943.
- 97 Ibid., notat fra indskrivningen af 29. jul. 1946, s. 17-20.
- 98 Ptg. på dødsattest udstedt af OLAFs private læge af 26. apr. 1951.
- 99 Brev fra Frederik Jacobsen af 10. nov. 2012.
- 100 Anonym kilde. Navnet er mig bekendt.
- 101 Ibid.
- 102 Brev fra Frederik Jacobsen af 10. nov. 2012.
- 103 Ibid.
- 104 Anonym kilde. Navnet er mig bekendt.
- 105 RA, Kbh. A. Sdr. Birks Ret: Navnereg. til skiftesagliste (1945-1956) V.a-5 - V.a-6: 1950-1953 m.m.
- 106 RA, Kbh. A. Sdr. Birks Ret: Skiftebog (1921-1957) V.e-37: 1951 apr. 18 - 1953 jan. 23.
- 107 Folkereg. i Taastrup.
- 108 RA, Retten i Taastrup, Taastrup Valby omskrevne Tingbogsblade 5^a-5^u, matr. nr. 5^u.
- 109 RA, Rosenvængets S, Sokkelund H, Kbh. A, KB 1967-1980.
- 110 RA, Kbh. Overpræs. S.J. 252/1882: JMN skr. nr. 5871 af 18. jul 1885.
- 111 Ibid.
- 112 RA, Kbh. Overpræs. S.J. 252/1882: JMN skr. nr. 168 af 8. jan 1891.
- 113 KSA, Kbh. Mag. 3. Afd (1858-1997), Almisseprotokol 1855-1915.
- 114 Ibid.
- 115 Ibid.
- 116 KSA, Almindelig Hospital, Patientregistrering, Skifteprotokol - Husfæller, 26/8 1926 - 29/12 1931, nr. 26 1928-29, husfælle nr. 1050.

- 117 KSA, Alm. Hosp. Dagbogskort for udgåede husfæller 1920-1936, husfælle nr. 1050.
- 118 Privat foto, hvor oplysningerne er skrevet på bagsiden.
- 119 Fred.berg S, Sokkelund H, Kbh. A, KB 1884-1887 opsl. 75 nr. 254.
- 120 Skt. Matthæus S, Sokkelund H, Kbh. A, KB 1894-1897 opsl. 17 nr. 399.
- 121 FT 1901 Kbh., Gl. Kalkbrænderivej opsl. 113.
- 122 RA, Kbh. Byret: Kriminelle sager (1919-1939).98 og 99: 8. Afdeling (Afd.) 1934 148: Sag nr. 8.:Brev dateret 19. dec. 1911, stilet til birkedommer. Ved Frb. Birk, s. 1ff.
- 123 FSA, Fred.berg Hosp. Patientprotokol (Mænd og Kvinder) 1911-1912.
- 124 Tuberculosis pulmonis, dvs. lunge tuberkulose.
- 125 Skt. Lukas S, Sokkelund H, Kbh. A, KB 1897-1920, opsl. 216

Jens Christian Krebs Lange (f.1941), oberstløjtnant i Ingeniørtropperne, Militærteknisk Ingeniørkursus 1976-1980 på Forsvarsakademiet. Skrev speciale om armerede betonbroer. Pensioneret 2001. Har dyrket slægtsforskning siden slutningen af 1990'erne. Adresse: jens.christian@krebs-lange.dk

Mathias Lau, forfatter af skillingsviser

Af Asger Berg

Skillingsviser gav i 1800-tallet almuen kendskab til ulykker, forbrydelser og sensationelle begivenheder. Med en aktuel vise på en kendt melodi, ofte fulgt af en kort beretning, kunne et sådant småtryk få stor udbredelse på kort tid. En af de viseforfattere, hvis liv ikke har været beskrevet før, er Mathias Lau. Forfatterens eget levnedsløb var ikke sensationelt, men hans ulykkelige skæbne kaster dog et særligt skær over hans viser om grufulde forbrydelser, ulykker og kongehusets lykkelige mærkedage.

Forfatternavnet Mathias Lau kendes fra i hvert fald 12 viser og sange udgivet fra 1820'erne til 1840. De fleste af dem er skillingsviser, karakteristiske ved deres sensationsprægede emner fra den københavnske samtid: linedanseren Christian Roats dramatiske død på Rosenborg Eksercerplads den 12. juni 1827; et velskabt barn fundet død ved Citadellet i 1828; et grueligt snigmord, som en underofficer begik på sin overordnede i 1831, m.fl. En helt anden karakter har for eksempel en munter lyrisk vise som *Den fattige, men glade Fiskerfamilie* eller hyldestsange skrevet ved begivenheder i kongehuset, for eksempel en sang til kong Frederik 6. ved dennes fødselsdag i 1831.

Mest kendt er Mathias Laus skillingsvise fra morderen Ole Pedersen Kollerøds henrettelse på Amager Fælled den 17. november 1840. Heri gør Lau nar af visefabrikanten, bogtrykker Jacob Behrend, fordi Behrend havde været så hurtigt ude med sin vise om henrettelsen, at den var fejldateret den 12. november.

»Folk i Hobetal med Tid
Til Amager jage,
Narret blier dog lidt April
I Novembers Dage.
Ingen Pidsken, ingen Død
Ingen Ole Kollerød.
Hvem var det der narret saa[?]
En Poet i Aabenraa.«

Den omtalte poet Jacob Behrend, med adresse i Aabenraa No. 231 i København, er velkendt som succesrig forfatter, bogtrykker og forhandler af skillingsviser. Men Mathias Lau, hans forfatterkollega, der her spidder

ham, er praktisk talt ukendt. For dem, der vil undersøge visegenren, kan en kort redegørelse for Mathias Laus tragiske livsforløb være af interesse. Det kan bidrage til et mere nuanceret billede af, hvem der i første halvdel af 1800-tallet med større eller mindre held forsøgte sig inden for den genre.

Håndværker og underofficer

Mathias Lau blev født i Slagelse den 3. februar 1797 som ældste søn af hattemagermester Claus Lau og hustru (Inger) Kirstine Lund. Han kom i skrædderlære hos skræddermester Johan Becker i Slagelse og blev konfirmeret i Sct. Peders Kirke i påsken 1811 med bemærkningen »Læser godt en Bog og Skrivt«. Som udlært skræddersvend drog han til Skive, hvor han den 14. april 1820 blev viet til Ane Margrethe Jensdatter. Hun var født i 1801, datter af hattemager Jens Pedersen, Skive. Senere kaldte hun sig også Ane Margrethe Gjørby. I Skive sogns kirkebøger kan vi se, at ægteparret i maj 1822 fik datteren Claudine Christense Lau. Ved den lejlighed omtales Mathias Lau første gang som skræddermester.

Omkring 1825 flyttede den lille familie til København, og først da udfoldede Mathias Lau sig som forfatter af skillingsviser. I 1827 udgav han den første vise, der kan tidsfæstes med sikkerhed: *En ny Vise om den store Luftdandser Christian Roat, der Tirsdagen d. 12. Juni for at vise sin færdighed i at gaae paa en Spændt Linie, tilvendte sig Alles Bifald, men da Touget brast, fandt ved sin Kunst en smertefuld Død.*

Mathias Laus viser lader os også lære lidt om hans eget livsforløb. Fra 1831 refererer han undertiden til sin egen militære karriere, idet han ved et par af sine viser angiver sig som »afskediget Underofficeer af 2det Livregiment«. Kongens Jyske Fodregiment (7. Regiment), også kaldet Kronprinsens Regiment og fra 1819 kaldet 2. Livregiment til Fods, holdt til på Sølvgades kaserne i København. Af stambogen for regimentets 2. bataljon, 7. kompagni, fremgår det, at »Mathias Lau, født i Slagelse i 1797, Lutheraner, Skrædder, 63 sjællandske Tommer« (ca. 166 cm) blev indrulleret den 24. august 1828 på 6 år, som korporal (avanceret), men afgik allerede den 16. maj 1829 som uduelig, dimitteret til underofficer. Han opnåede kun en tjenestetid på 9 måneder ved regimentet. Hvad der lå bag uduelighedserklæringen, vides ikke sikkert. Måske hænger den sammen med de sygdomstilfælde, der – som vi skal se i det følgende – gjorde det svært for Mathias Lau at forsørge sin familie i 1830'erne.

Familiens deroute

1830'erne blev et turbulent årti for familien, og tingenes tilstand forværredes langsomt. Ægteskabet med Ane Margrethe kom under pres. Den

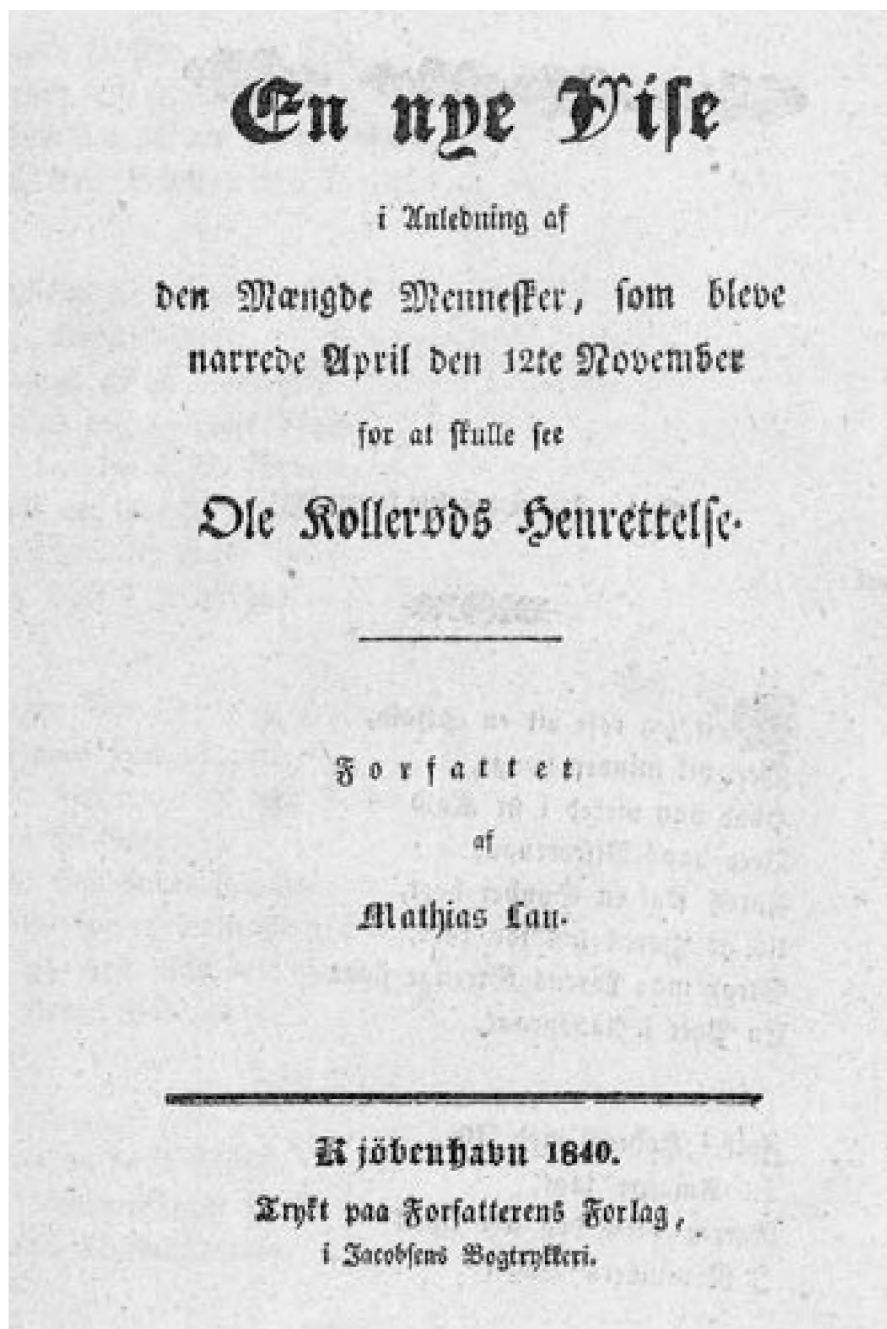

Fig.1: Skillingsvisen fra Ole Kollerøds henrettelse i november 1840, den senest kendte fra Mathias Laus hånd (Dansk Folkemindesamling).

2. juli 1830 anmodede Mathias Lau Københavns Magistrat om at blive separeret fra sin kone. Det skete med henvisning til, at hun var blevet indsat i Forbedringshuset for et tyveri begået i Slagelse. Selv om hun igen i 1840'erne sad i Forbedringshuset, denne gang med en højesteretsdom på 2 år for tyveri og hæleri, kom det aldrig til en lovformelig skilsmisse.

I maj 1832 døde hans far, hattemager Claus Lau. Ved dødsanmeldelsen og skifteforretningen for Slagelse Byfoged, Skifteprotokol 1830-1834, fol. 153 A, nævnes blandt flere søskende »Matthias Lau 35 aar gl Skræddersvend fraværende«. Ved skiftet fremgik det imidlertid, at der ikke var noget at arve, idet enken påtog sig at overtage gælden på over 1100 rdl. og videreføre hattemagerforretningen. Måske var det sidste en trøst, men det afgørende var nok, at Mathias Lau ikke her kunne få et bidrag til sin families økonomi.

I takt med, at problemerne voksede, forandredes familiens boligsituation og sociale position. Som skræddersvend boede Mathias Lau med sin kone og sin ældste datter på Christianshavn, Prinsensgade 284, 2. sal, da de i juni 1834 fik datteren Clara Kirstine. Senere boede han i Dronningensgade 244, bl.a. ved den ældste datters konfirmation i april 1838. På det tidspunkt var familien kommet under Københavns Fattigvæsens forsørgelse. Ved indskrivningen i Hovedmandtalsprotokollen i december 1836 noteres Mathias Lau med sin kone og sine døtre, og det bemærkes, at han har tilfælde af blodstyrning, mens hun er frisk: »Manden fortjener som Skræddersvend 4 à 5 mark ugentlig.« Familien tildeltes almisse fra 18. december 1836 til påske 1837, husleje 4 rdl. 4 mark. Fra 4. februar 1838 forøgedes almissen til 7 ugentlige madportioner, 1½ brød og 7 rdl. husleje, og fra samme dag også tillæg i almissen i form af mad på Vor Frelser Skole til det ældste barn og 1 brød ugentlig hjem. Den 3. maj 1838 blev familien dog slettet af protokollen, da det ældste barn var konfirmeret og det yngste givet plads i asylerne.

Omkring 1840, da Mathias Lau forfattede sin sidste vise, synes hans familie at være gået i opløsning. Den yngste datter ses ved folketællingen i februar 1840 at være sat i pleje i Nyboder hos sin faster, Johanne Lau, gift med hattemager Lars Bergøe, Elsdrygade 25. De øvrige familiemedlemmer har jeg ikke fundet ved den folketælling. Ved folketællingen i 1845 dukker Mathias Lau op igen, nu som logerende i Christianshavns Kvarter, Store Torvegade 393, 1. sal med bemærkningen »ugift«. Den bemærkning gentages ved folketællingen i 1850, hvor han logerer hos skræddermester Johan Gottfred Huck i Klosterstræde 85, 3. sal – under fejlskrevet efternavn: Mathias Lausch. Hans kone levede dog stadig. Det fremgår blandt andet, da den yngste, 9-årige datter den 6. august 1843

blev indskrevet i Københavns Fattigvæsens almisseprotokol med den bemærkning, at »Moderen Ane Margrethe Lau er i Forbedringshus«. Pigen, Clara Kirstine Lau, blev sendt på landet som plejebarn hos en husmand i Slots Bjergby ved Slagelse, med 20 rdl. årlig, indtil hun blev slettet af protokollen ved konfirmationsalderen i 1850.

Det sørgelige endeligt

Både Mathias Lau og hans reelt fraseparerede kone døde dybt forarmede. Ane Margrethe Lau endte selv sine dage som almisselem. I februar 1857, da hun boede som lem i Frelserens Arbejdshus på Christianshavn, søgte og fik hun som gigtsvag almisser. Bevillingen lød på 7 madportioner og 1 brød ugentlig fra 15. februar og i de følgende 3 år. Den 17. marts 1858 afgik hun dog ved døden. I kirkebogen anføres hun som »Ane Margrethe Jensen, Skrædder Laus Enke«.

Fig. 2: Træsnittet af »Den ulykkelige Ascension« viser linedanseren Christian Roats styrt ved Rosenborg Eksercerplads i 1827, en begivenhed, som Mathias Lau også skrev en vise om (kiste-billede i Det Kongelige Biblioteks billedsamling).

Vanskeligere er det at finde ud af, hvornår Mathias Lau selv døde. Da hans yngste datter, Clara Kirstine Lau, den 10. december 1853 blev viet til en tjenestekarl Caspar Nielsen i Gimlinge sogn, står der i kirkebogen om hende: »Faderen under Kjøbenhavns Fattigvæsen«. Og som nævnt omtales Ane Margrethe Lau som enke i 1858.

Hvis disse bemærkninger skal tages for pålydende, døde Mathias Lau mellem 1853 og 1858. Det er dog ikke sikkert, at bemærkningerne passer, så det må forblive en teori, indtil kilderne måske kan præcisere, hvor og hvornår han døde.

Som vi har set, fik håndværkeren, underofficeren og viseforfatteren Mathias Lau ikke nogen let tilværelse. Hans livsforløb betegner et fald – ikke som linedanserens dramatiske dødsfald i 1827, men som en gradvis social deroute imod en død, der ikke er set markeret. Om Mathias Lau har tænkt på sig selv, når han skrev om andres skæbne, kan vi ikke vide. Men i hans skillingsviser om mordbrænderne Niels og Peter Hansen, der blev henrettet i 1832, kan den sidste strofe, hvor Mathias Lau fromt påkalder sig den almægtige Gud, ses som en bøn over ham selv:

»Du i dit Billede os skabte
 At vandre frem til virksom Dyd!
 See naadig ned til den Fortabte
 Der uden dig ei øiner Fryd;
 Skjænk den der har forspildt her Livet
 Standhaftighed i Dødens Stund,
 Os uden dig er intet givet
 Fra Fødselen til sidste Blund.«

De skillingsviser, der omtales i artiklen, findes i Palsbosamlingen i Dansk Folkemindesamling. Artiklen er i øvrigt først og fremmest bygget på de gængse kilder til personoplysninger i 1800-tallets første halvdel: kirkebøger og folketællinger, der kan ses på arkivalieronline (<http://www.sa.dk/content/dk/ao-forside>). Skiftet efter Mathias Laus far findes i Skiftearkivalier, Slagelse Byfoged 1830-1834 (dødsanmeldelsen) samt registreringsforretningen den 21. maj 1832 og skifteslutningen den 31. december 1832 (på arkivalieronline). Kilden til oplysninger om Mathias Laus militære karriere findes på Rigsarkivet (Kongens Jyske Fodregiment (7. Regiment), Kronprinsens Regiment. Stambøger 1811-1841, Fol. 670: 7de Compagnie). Hans kones ophold i Forbedringshuset ses i Tugt-, Rasp- og Forbedringshusets protokoller og journaler på Rigsarkivet. På Københavns Stadsarkiv findes oplysningerne om Mathias Laus separationsan-

søgning (Københavns Magistrat, 1. afd., Separation, Referatprotokol for 1830, nr. 84). På samme arkiv ses familiens tilknytning til Fattigvæsenet (i Københavns Fattigvæsens Hovedmandtalsprotokol 1815-1857, nr. 763 og 3317; i Københavns Magistrats 3. afd. 1855-1915, nr. 1691).

Asger Berg, født 1949, fhv. lektor, cand.mag.. Har arbejdet 33 år i gymnasieskolen. Har som forfatter udgivet ca. 50 lokalhistoriske artikler og som avisdigteren »Lars Kanit« ca. 1400 aktuelle viser i *DAGBLADET*, *Frederiksborg Amts Avis*, *Herning Folkeblad*, *Midtjyllands Avis* og *Nordvestnyt*. Adresse: S. Kierkegaardsvej 1, 3400 Hillerød.

Johanniterriddere i Danmark:

Riddere af Johanniterordenen (»Balley Brandenburg«) og af Den Kgl. Preussiske Johanniterorden, bosiddende i eller med tilknytning til Danmark

Af Peter Kurrild-Klitgaard

Med Reformationen forsvandt Johanniterordenen fra Danmark, men siden 1600-tallet har en række danskere, eller personer med ophold i eller stærk tilknytning til Danmark, alligevel tilhørt enten Ordenens romersk-katolske gren (Malteserordenen) eller en af dennes protestantiske aflæggere. Artiklen identificerer cirka 100 personer, som over en 300-årig periode er blevet optaget i den tyske, protestantiske Johanniterorden og placerer dem i deres biografiske og genealogiske kontekst.

Indledning

Siden 1100-tallets anden halvdel har der i Danmark været medlemmer af den religiøse munke- og ridderorden dengang kendt som Hospitalsordenen, Korsbrødrene eller Johanniterne, og siden 1500-tallet generelt kendt som Malteserordenen (eller med dens fulde navn, »Den Suveræne Militære og Hospitaliære Orden for Skt. Johannes af Jerusalem, Rhodos og Malta«). I middelalderen tilhørte disse Ordenens såkaldte Priorat Dacia, d.v.s. den enhed i ordensstrukturen, der omfattede alle de nordiske lande og sammen med bl.a. det Tyske Storpriorat udgjorde Ordenens såkaldt »Tyske Tunge«. Med Reformationen forsvandt Ordenen i en række protestantiske lande (bl.a. i Norden), samtidigt med at den spaltedes i en romersk-katolsk hovedgren, med hovedkvarter på Malta og sidenhen i Rom, og i en protestantisk sidegren, det såkaldte »brandenburgske Balivat« (»Balley Brandenburg«).

Nærværende artikels formål er at identificere de cirka 100 danskere og andre personer med stærk tilknytning til Danmark, der har været medlemmer af Ordenen de sidste 300 år. Som sådan illustrerer personrækken et udsnit af en særegen organisation, hvis medlemmer ofte har spillet en større rolle i Danmarkshistorien.

Johanniterordenen og »det brandenburgske Balivat« op til nutiden

Det såkaldte »brandenburgske Balivat« af Johanniterordenen opstod i 1200-tallet som den nordtyske del af Ordenens Tyske Storpriorat, d.v.s. den enhed af Johanniterordenen, der allerede fra 1100-tallets slutning

Fig. 1. Slægten Scheel-Plessen.

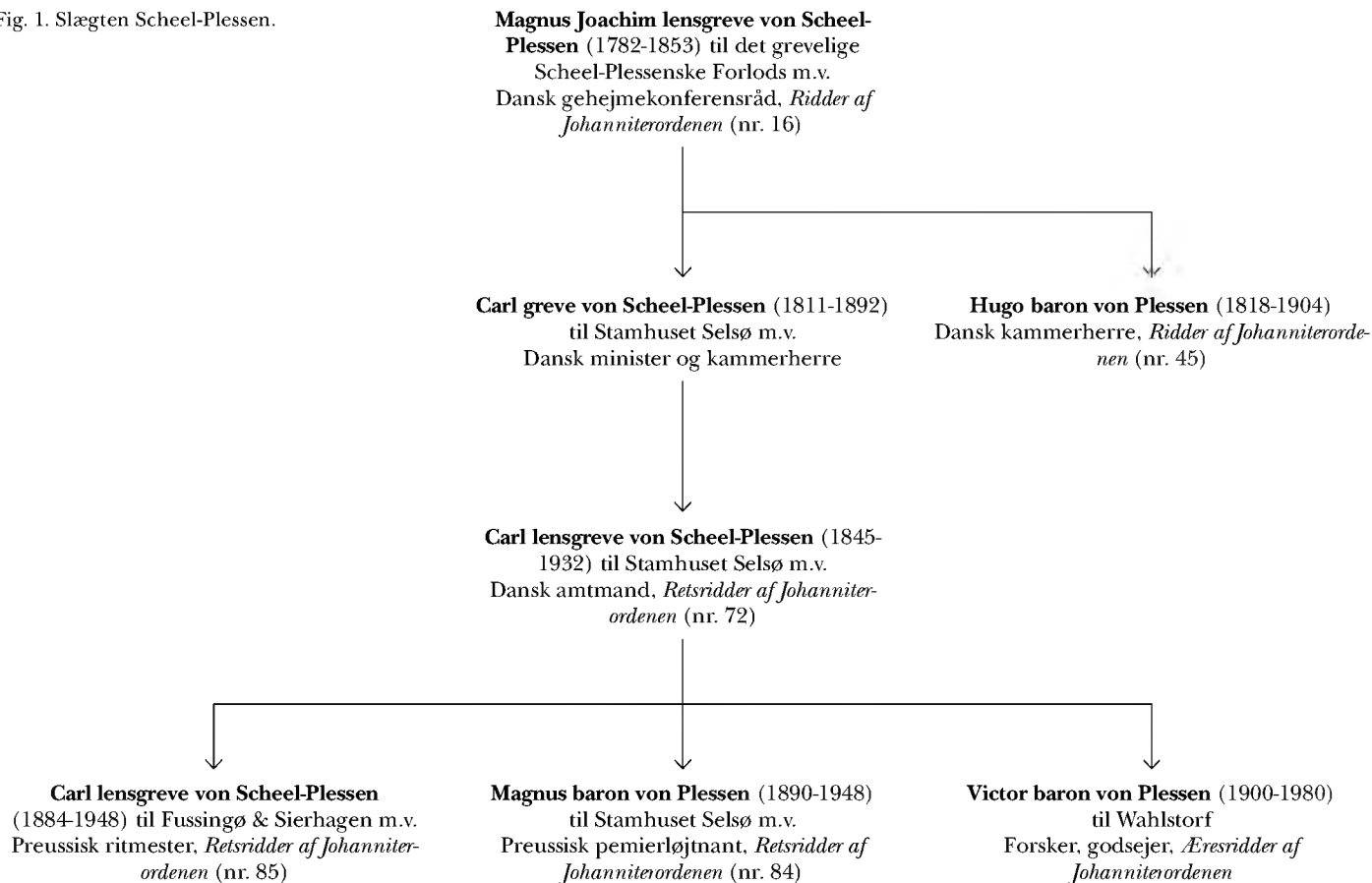
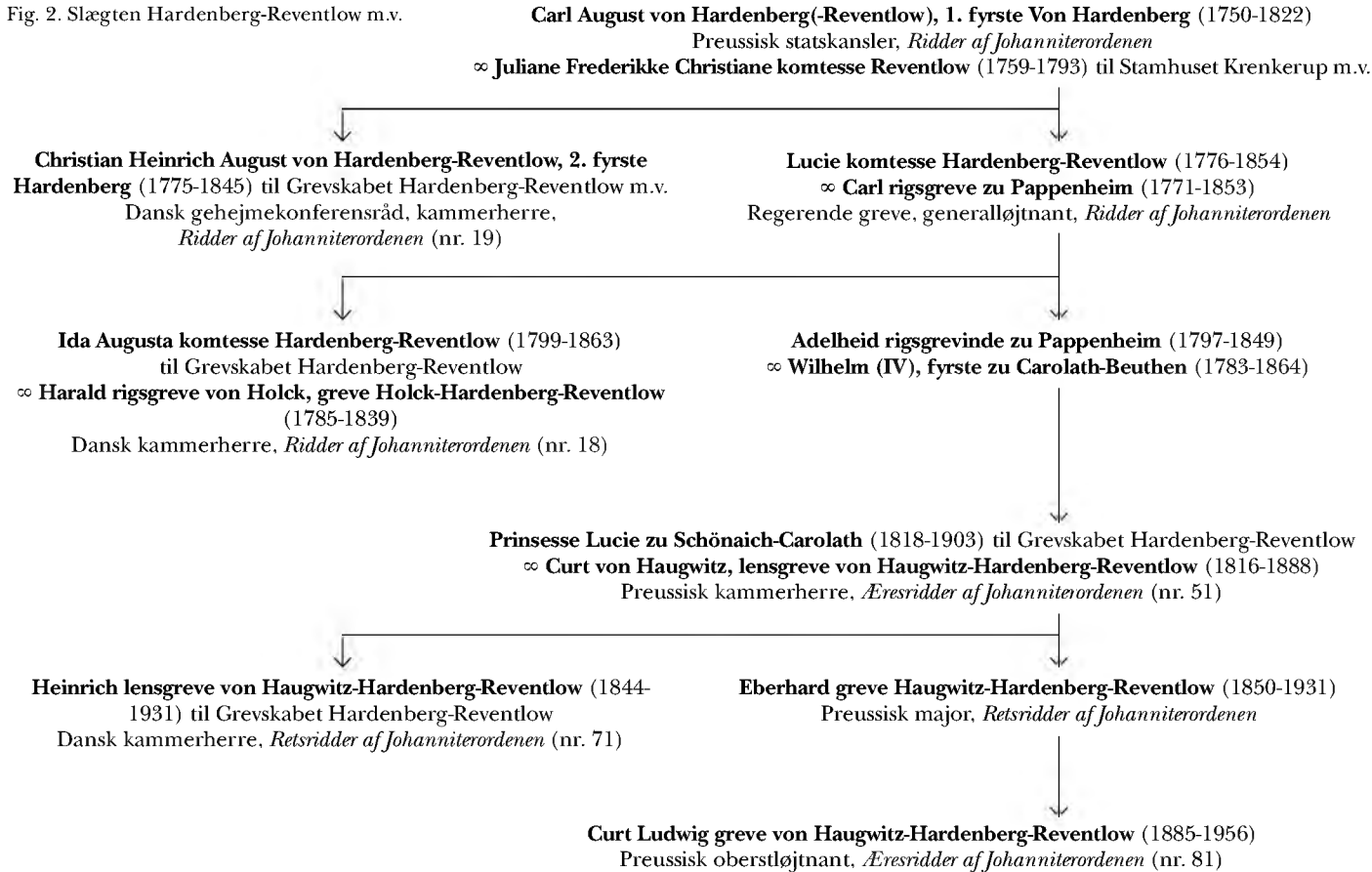

Fig. 2. Slægten Hardenberg-Reventlow m.v.

dækkede det tysk-romerske kejserrige og blev ledet af en storprior i Heisterheim. Balivatet, der omfattede Brandenburg, Mecklenborg og Pommern samt dele af Sachsen, fik imidlertid via den såkaldte Heimbach Traktat (1382), indgået mellem Storprioratet og Balivatet og godkendt af Ordenens stormester på Rhodos, en udstrakt autonomi. Således kunne Balivatet optage egne medlemmer (riddere) og disse vælge deres egne ledere, heriblandt en øverste leder, en *Herrenmeister*, uden behov for formel godkendelse fra Ordenens stormester. Nok så vigtigt kom Balivatet gradvist under stadig stærkere beskyttelse af markgreverne (fra 1356 kurfyrsterne) af Brandenburg, der senere blev konger af Preussen (fra 1701) og kejsere af Tyskland (fra 1871). Denne beskyttelse og Balivatets besiddelser blev folkeretligt anerkendt i Osnabrück Traktaten (art. XII, §3), der udgjorde en del af den Westfalske Fred (1648), som afsluttede Trediveårskrigen og fastlagde Europas grænser.

Sideløbende hermed blev Balivatet i perioden ca. 1538-80 gradvist mere lutheransk og frigjort fra Ordenens romersk-katolske hovedgren, der kort forinden var rykket fra Rhodos til Malta. Forbindelserne blev dog opretholdt, og balivatet fortsatte en sporadisk tilknytning som en slags irregulær appendiks: Balivatet sendte således jævnligt riddere og andre tropper til Malta, ligesom man ved flere lejligheder betalte medlemsafgifter (såkaldte *responsia*) til Ordenen på Malta (f.eks. 1637 og 1767). Man meddelte også formelt valget af ny *Herrenmeister* til Malteserordenen, enten til den tyske Storprior eller direkte til Stormesteren (f.eks. i 1625 og 1853). Balivatet ses indtil efter Napoleonskrigene ofte refereret til, både i Danmark og Tyskland, som »Johanniter-Malteserordenen« eller endog blot »Malteser-Ordenen«, hvilket understreger at man i hvert fald indtil det 19. århundrede ikke så de to som to forskellige ordener, men snarere som en katolsk og en protestantisk gren af samme kristne ridderorden.

Efter reformationen fungerede Balivatet – som regel med en prins af huset Hohenzollern som *Herrenmeister* – i store træk på samme måde som Malteserordenen, d.v.s., som en blanding af på den ene side en kristen funderet, almennyttig hospitalsorganisation, der forestod institutioner med pleje af syge og fattige, og på den anden side en aristokratisk ridderorden, der samlede medlemmer fra samfundets elite og gav lederne af disse embeder med indtægter. Den dag i dag er det kombinationen af disse elementer – et karitativt/humanitært formål og en mere eller mindre aristokratisk/elitær form – der kendetegner både Malteserordenen og Johanniterordenen. De to væsentligste forskelle i forhold til Malteserordenen blev Balivatets protestantiske fundament, og at dettes riddere efter Reformationen ikke længere var pålagt cølibat og fattigdom.

Balivatets jordbesiddelser i Nordøsttyskland var ganske omfattende, og i 1811 nationaliserede den preussiske kong Friedrich Wilhelm III al Balivatets ejendom, og året efter nedlagde han Balivatet og oprettede i stedet den Kongelige Preussiske Johanniterorden, som en slags monarkisk fortjenstorden, og hvortil alle de på det tidspunkt eksisterende riddere blev overført. I 1852 omgjorde hans søn og efterfølger, kong Friedrich Wilhelm IV dette og genoprettede med udgangspunkt i de sidste overlevende riddere Balivatet (fra før 1812), hvori disse nu fik rang af retsriddere, mens alle andre riddere af den Kongelige Preussiske Johanniterorden blev optaget som æresriddere. Dermed var den historiske kontinuitet fortsat, og det genaktiverede Balivat fik en i preussisk statsret såkaldt korporativ »*Immediatstellung*« direkte under kongen (og senere kejseren) og med denne som protektor og nu kendt under det fulde navn *Balley Brandenburg des Ritterlichen Ordens St. Johannis vom Spital zu Jerusalem*. Johanniterordenens formål blev atter at eje og drive hospitaler og hjælpetjenester, først og fremmest i Tyskland, men med tiden også udenfor landets grænser, bl.a. et endnu eksisterende hospits nær det sted i Jerusalem, hvor johanniternes oprindelige hospital havde ligget i det 11. til 13. århundrede.

Grundet denne særegne status – som en officiel preussisk ridderorden, men ikke en statslig orden – overlevede Johanniterordenen 1. verdenskrig og Hohenzollern-dynastiets detronisering. Under Det Tredje Rige blev der til gengæld gjort flere forsøg på at undertrykke Ordenen – bl.a. blev medlemmer af nazi-partiet, NSDAP, forbudt samtidigt at være medlemmer af Ordenen (1938), og så sent som i vinteren 1944 arbejdede nazistiske ministre med at forberede et totalforbud imod den. Det sidste skete efter, at en lang række Johanniterridderne havde deltaget i det mislykkede 20. juli 1944-kupforsøg imod Hitler, og mindst 11 medlemmer mistede livet som en direkte konsekvens deraf.

Johanniterordenen i nutiden

Positionen som *Herrenmeister* har siden 1693 vedvarende været et medlem af fyrstehuset Hohenzollern-Brandenburg, og siden 1999 er den 37. af slagsen H.K.H. Prins Oskar af Preussen. I nutiden er Johanniterordenen fortsat som havende en dobbelt natur: 1) En kristen-humanitær korporation af protestantiske mænd, der støtter hospitals- og hjælpearbejde (siden 1947 med de tyske afdelinger/medlemmer som en integreret del af den Tyske Evangeliske Kirke), og 2) en af Forbundsrepublikkens præsident indstiftet og officielt anerkendt dekoration i to grader, der tildeles medlemmerne efter fortjeneste.

Fig. 3. Slægterne Schimmelmann/Reventlow-Criminil/
Blücher/Levetzau.

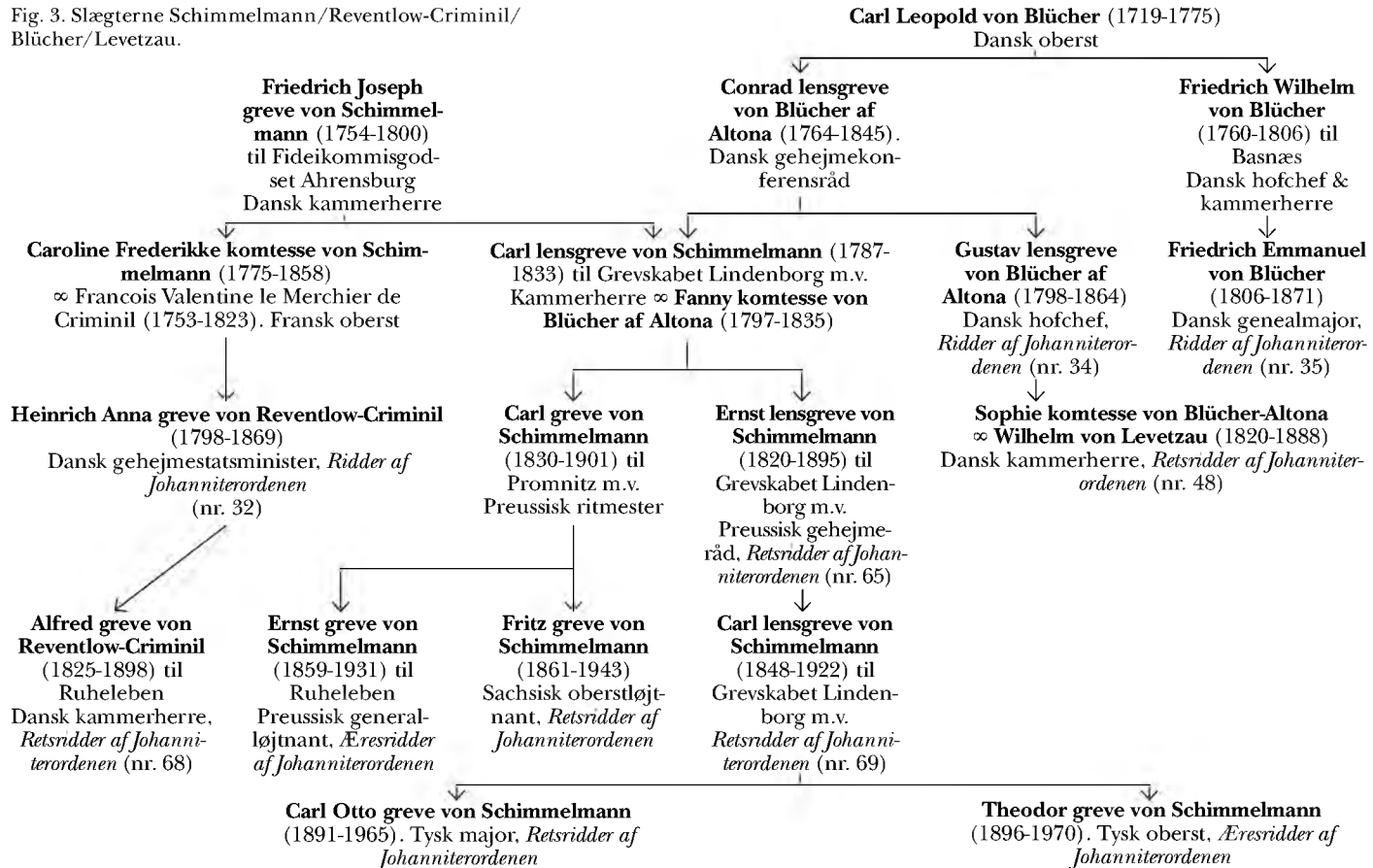
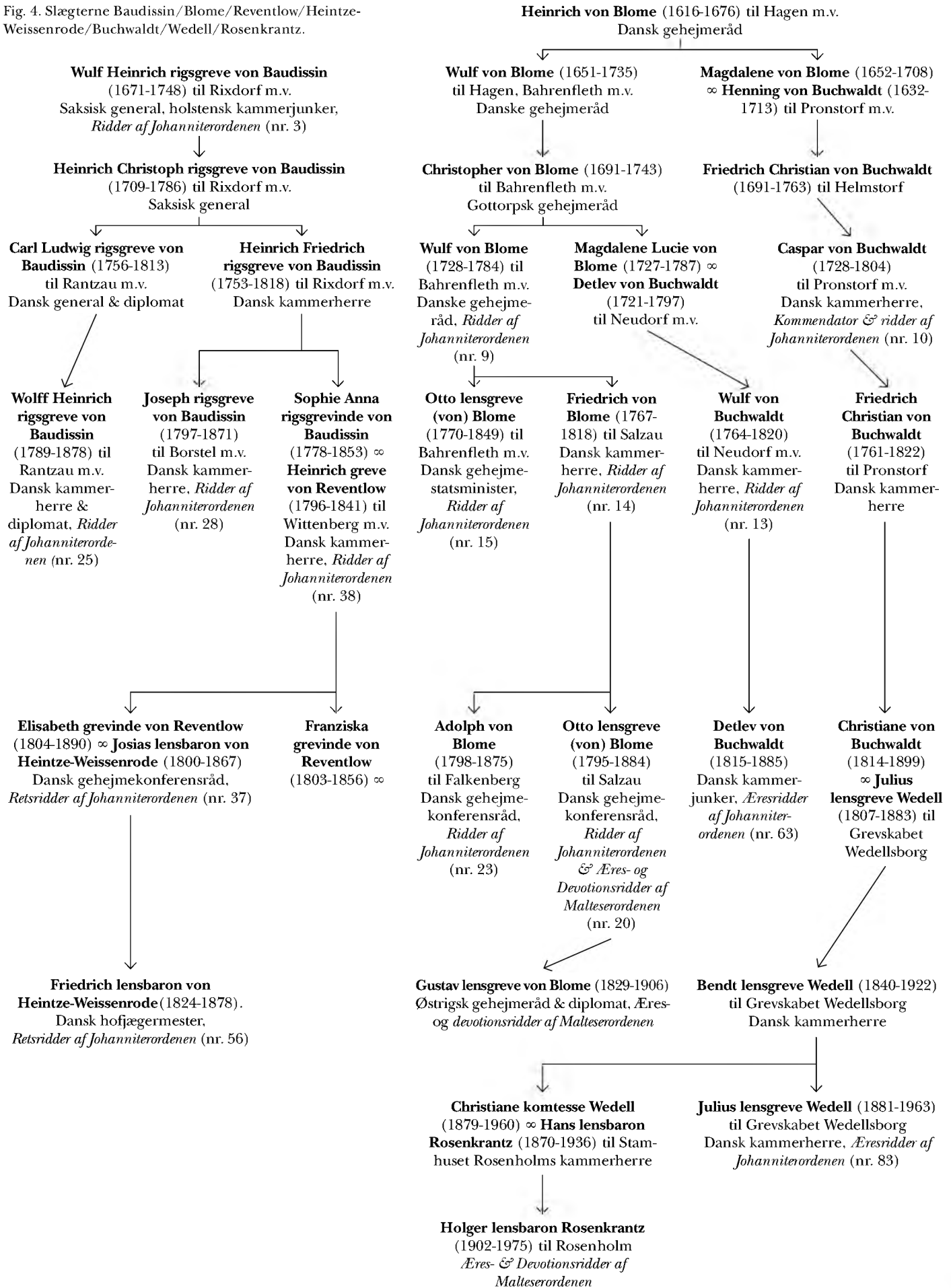

Fig. 4. Slægterne Baudissin/Blome/Reventlow/Heintze-Weissenrode/Buchwaldt/Wedell/Rosenkrantz.

Til det første aspekt hører, at Johanniterordenen i dag er aktiv i 39 lande verden over indenfor humanitært og karitativt arbejde. Alene i Tyskland ejer eller driver man 80 hospitaler, plejehjem og hospitser med i alt 9.500 ansatte og en årlig omsætning på 565 mio. Euro (2010), hvortil kommer institutioner, der drives eller støttes, i mere end en snes udviklingslande m.v. Blandt flere andre aktiviteter er en international nødhjælpstjeneste (grundlagt i 1952) med i dag 13.000 ansatte, 29.000 aktive frivillige og 1,5 mio. støttemedlemmer og en omsætning på 530 mio. Euro (2009).

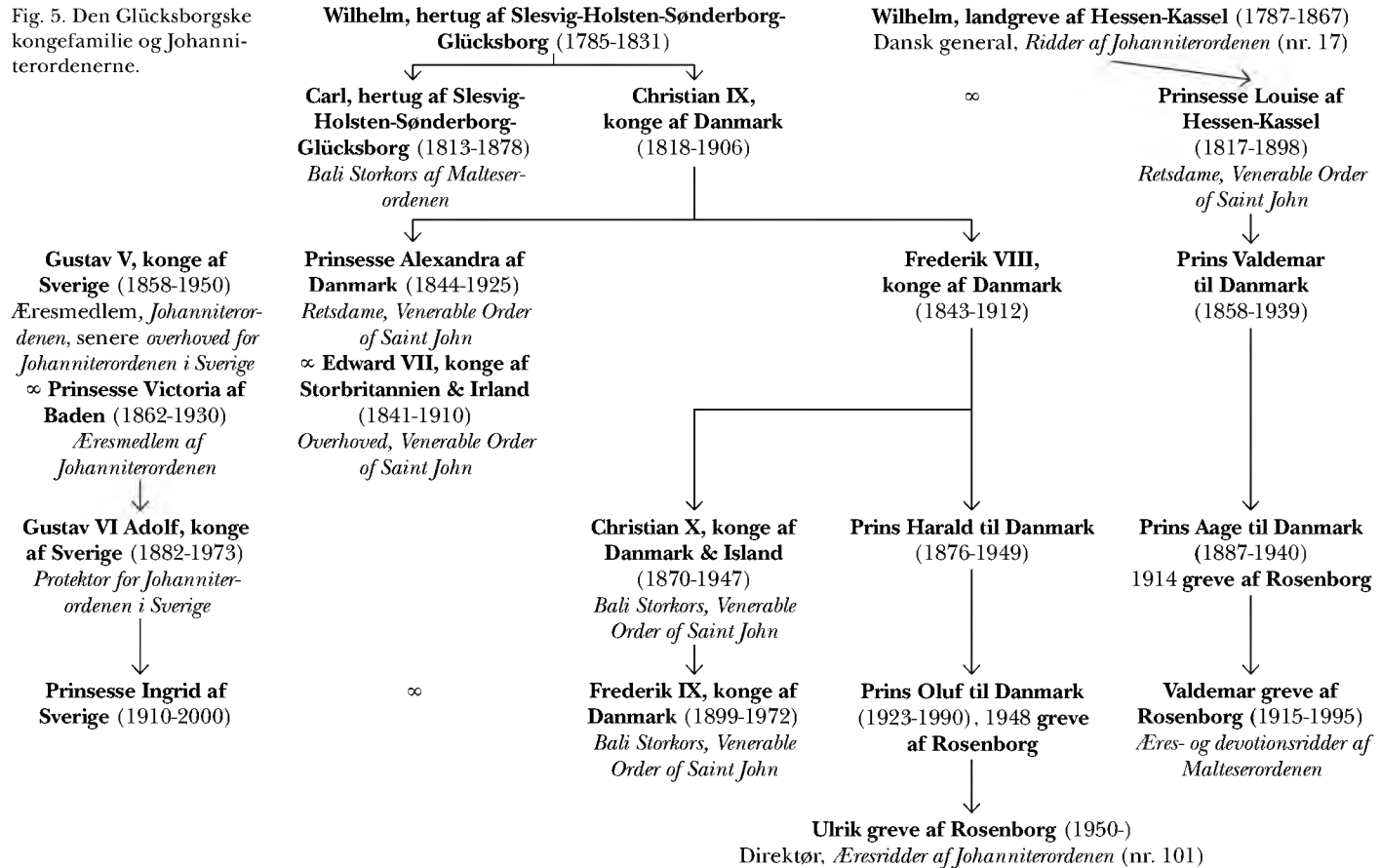
Til Johanniterordenens samtidige karakter som ridderorden og en officiel dekoration hører optagelsen af medlemmer som de riddere, der udgør organisationens kerne. Indtil 1948 krævedes formelt adelig byrd for medlemskab; det krav er afskaffet, men det er fortsat mellem 1/3 og 1/2 af medlemmerne, der kommer fra familier med en historisk tilknytning til særligt tysk adel.

Medlemskab kan ikke søges og forudsætter indstilling fra to retsriddere. Personer optages som æresriddere, og selve æresridderkorset tildeles normalt fire år efter optagelse i Ordenen, mens retsridderkorset kan tildeles efter syv år. Ordenen har (2012) cirka 4.000 medlemmer, hvoraf cirka 1/3 har modtaget retsridderkorset sammen med det traditionelle ridderslag. Udover de to klasser af æresriddere og retsriddere, samt æresmedlemmer, findes der kommandatorerne; disse var oprindeligt personer, der ledede et kommanderi (typisk et kloster/hospital), men blev senere efter Reformationen til ledere af en lokal enhed af Ordenen, som regel knyttet til administrationen af (og indtægterne fra) et tilhørende gods. I nutiden er en kommandator leder af en geografisk afgrænset, administrativ enhed med ansvar for Ordenens hospitaliære og humanitære opgaver i området. Der findes (2013) 23 kommanderier under Johanniterordenen, heraf fem udenfor Tyskland: Finland, Frankrig, Schweiz, Ungarn, Østrig. Det eneste af disse, der ikke er geografisk afgrænset er det såkaldte »Balivatets kommanderi« (*Kommende der Balley*), der samler de medlemmer, der hverken bor i Tyskland eller i et af de fem førnævnte lande. Under dette sorterer siden 2012 nu også et dansk »underkommanderi«.

Insignier for de to klasser af riddere samt for æresmedlemmer, kommandatorer og *Herrenmeister* er senest fastsat ved dekret af den tyske forbundspræsident 15. juni 1959 (i forlængelse af Lov om Titler, Ordener og Hæderstegn af 26. juli 1957), og disse har som sådan en status som tysk dekoration på linje med andre officielle tyske ordener og medaljer.

Der er for nærværende bl.a. i Tyskland, Sverige og Frankrig, samt Danmark, givet stående, individuelle eller begrænsede bæretilladelser til Or-

Fig. 5. Den Glücksborgske kongefamilie og Johanniterordenerne.

denens dekorationer. Det bør p.g.a. Johanniterordenens særlige historie og status bemærkes, at Ordenen var kontinuerligt anført i den danske *Hof- og Statskalenders* liste over anerkendte ordener indtil midten af 1920'erne – både før og efter Ordenens reorganisering i 1852/53, hvor den fik sin nuværende retlige status. Anførslen ophørte omkring det tidspunkt, hvor det dengang sidste overlevende medlem i Danmark, Carl Frederik lensgreve Rantzau (1846-1925), afgik ved døden, og der ikke længere blev ansøgt om bæretilladelser. Der er i nutiden givet kongelig dansk bæretilladelse til Ordenens dekorationer, senest i 2011 og 2012.

Riddere i Danmark eller med dansk tilknytning

Siden Reformationen har hverken den romersk-katolske Malteserorden eller den protestantiske Johanniterorden haft nogen egentlig, institutionaliseret tilstedeværelse i Danmark eller opnået anerkendelse som national ridderorden under kongelig ledelse og beskyttelse. Det sidste er modsat, hvad der er tilfældet i for eksempel Storbritannien (1888), Sverige (1946) og Holland (1946). I det britiske tilfælde fik en i første omgang uautoriseret genoplivning af Malteserordenens Britiske Priorat under navnet »Venerable Order of Saint John« fra 1888 status som en »kronorden« med den britiske monark som overhoved og et medlem af kongefamilien som storprior. I Sverige og Holland skilte de derværende kommanderier af Johanniterordenen sig efter 2. verdenskrig ud og fik kongelige protektion og nyder fortsat en officiel status i disse lande. De fire førnævnte, ikke-katolske johanniterordener anerkender gensidigt hinanden og samarbejder i dag i den såkaldte »Order of Saint John Alliance«, ligesom de sammen har et formaliseret samarbejde med deres katolske ophav, Malteserordenen. Tilsammen har de fem ordener cirka 50.000 medlemmer på verdensplan.

Desuagtet at ingen af disse i alt fem ridderordener har været tilstede i Danmark på organiseret vis siden Reformationen, har der alligevel gennem de knap fem århundreder været johanniter-/malteserriddere med en stærkere eller svagere tilknytning til landet. Medtaget i det følgende oversigt er ikke medlemmerne af den romersk-katolske Malteserorden eller den britiske Venerable Order of Saint John. Til den første har der i Danmark de sidste 200 år kun været godt et dusin medlemmer, bl.a.: (1) Edouard Romeo greve Vargas-Bedemar (1770-1847), dansk kammerherre og chef for Naturhistorisk Museum. (2) Carl Woldemar greve Dannekiold-Løwendal (1773-1829), Malteserordenens minister til Danmark 1796-98, og siden dansk oberstløjtnant, sønnesøn af nr. 5 i listen over Johanniterriddere nedenfor. (3) Casimir Alfons baron Hübsch de Grosthal (1791-1865), dansk kammerherre og ministerresident, samt gene-

ralkonsul i Konstantinopel. (4) Otto lensgreve (von) Blome (1795-1884), nr. 21 i listen nedenfor. (5) Carl, hertug af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg (1813-1878), storebroder til kong Christian IX og svigersøn til kong Frederik VI, som blev (honorær) Bali-Storkors af Malteserordenen i 1854 og søgte og fik dansk bæretilladelse til denne af sin halvfar (og hustrus eksmand!), kong Frederik VII. (6) Ejnar Offer greve Oberbech-Clausen (1883-1963) til Voergaard og Egebjerggaard. (7) Holger lensbaron Rosenkrantz (1902-1975) til Rosenholm. (8) Valdemar greve af Rosenborg (1915-1995). (9) Per von Holstein (1916-2002), cand.polit. et jur. (10) Hans Wilhelm Saxild (1916-1996), cand.jur. (11) Inger Saxild (1922-1999), cand.jur. (12) Bertil A. Frosell (1961-), landsdommer. For den britiske Venerable Order of Saint Johns vedkommende har antallet af danske været endnu mindre, men i hvert fald fire medlemmer af kongefamilien vides at have været medlemmer: (1) Dronning Louise (1817-1898), født prinsesse af Hessen-Kassel, datter af nr. 17 nedenfor, og gift med kong Christian IX. (2) Deres datter, prinsesse Alexandra (1844-1925), gift med Edward (VII), daværende prins af Wales og senere britisk konge. (3) Kong Christian X (1870-1947). (4) Kong Frederik IX (1899-1972). Se figur 5.

Denne artikel forsøger i det følgende at identificere alle personer, der har været riddere af den tysk-baserede, protestantiske Johanniterorden fra 1600-tallet til 2013 (enten under det brandenborgske Balivat indtil 1812 og igen fra 1852, eller i den mellemliggende periode, hvor Ordenen var en preussisk fortjenstorden som den Kongelige Preussiske Johanniterorden 1812-52), og som enten har været danske statsborgere eller haft stærk tilknytning til Danmark. Den sidste kategori omfatter udlændinge, der enten har været bosiddende i Danmark gennem længere tid eller haft danske kongelige embeder eller på anden vis haft en væsentlig tilstedeværelse i landet. Sidstnævnte kan f.eks. være udenlandske besiddere af danske majorater, d.v.s. de båndlagte formuer eller ejendomme, der under enevælden oprettedes som grevskaber, baronier, stamhuse eller fideikommiss, og som ikke kunne afhændes og gik udelt i arv fra generation til generation indtil den kontroversielle lensaflysning fra 1919.

Listen illustrerer, hvor tætte forbindelserne var mellem danske og tyske adelige forud for de to krige om Slesvig-Holsten (1848-1850, 1863-1864), og sågar op til 2. verdenskrig. En række familier ejede eller besad ejendomme i begge lande og beklædte offentlige funktioner på den ene eller anden side af grænsen og ofte på begge sider. Disse forbindelser ophørte imidlertid stort set alle med lensaflysningen, da de førnævnte danske majorater blev opløst og blev delvist nationaliseret, delvist over-

Fig. 6. Våben for kong Frederik V's svoger, hertug Ferdinand til Braunschweig og Lüneburg (1721-1792) (nr. 7) som øverste leder af Den Danske Frimurerorden, inkl. ordenstegn for bl.a. Johanniterordenen (Provinsiallogen i Odense, foto: Tom Agerled).

Fig. 7. Dansk gehejmestatsminister Conrad rigsgreve (zu) Rantzau-Breitenburg (1773-1845) (nr. 12) med bl.a. Johanniterordenens halskors.

Fig. 8. Våben fra dansk grevepatent for greverne Danneskiold-Løwendal (1787), hvor midterskjoldet er placeret på et Malteserkors repræsenterende Johanniterordenen. Kong Frederik III's sønnesøns søn, Ulrich Friedrich Woldemar greve von Løwendal (1700-1755) (nr. 5), var, før han konverterede til katolicismen, ridder af Johanniterordenen, og brugte som russisk og tysk greve ordenskorset i sit våben. Hans søn, François-Xavier (1742-1808), og sønnesøn, Carl Woldemar (1773-1829), blev 1786 danske grever med navnet Danneskiold-Løwendal og videreførte dette; sidstnævnte blev også ridder af Malteserordenen (1792) og dennes minister i Danmark-Norge (1796-98) (Rigsarkivet).

gik til privat ejendom. Befordrende var heller ikke Det Tredje Rigets politik om, at tyskere ikke længere kunne have dobbelt statsborgerskab, men måtte vælge nationalitet, eller Danmarks nationalisering af tyske statsborgeres ejendom i 1945.

Lidt forenklet kan man opsummere de danske medlemmer gennem århundrederne således:

- Før 1812: Spredte enkelttilfælde, primært slesvig-holstenske adelsmænd.
- 1812-1848: Næsten udelukkende slesvig-holstenske adelsmænd med kongelige danske embeder eller tyskere med danske forbindelser.
- 1848-1918: Danske adelsmænd, ofte med hofembeder og familietilknytning til Preussen.
- 1918-: Spredte enkelttilfælde af diplomater og immigranter til Danmark samt danskere med tyske forbindelser.

Hvad der kun indirekte fremgår af listen er imidlertid, at der har været – og endnu i et vist omfang fortsat er – meget stærke slægtsmæssige relationer. I en række familier har der i adskillige generationer været medlemmer af Ordenen, mens der i andre tilfælde har været tale om hele, nært forbundne slægtskredse med talrige samtidige eller umiddelbart følgende medlemmer. Dette fremgår af oversigter over for eksempel generationer af slægterne Scheel-Plessen/Plessen (fig. 1) og Hardenberg-Reventlow/Haugwitz-Hardenberg-Reventlow (fig. 2), og de overlappende slægtskredse Schimmelmann/Reventlow-Criminil/Blücher/Levetzau (fig. 3) og Baudissin/Blome/Reventlow/Heintze-Weissenrode/Buchwaldt/Wedell/Rosenkrantz (fig. 4). Det fremgår såmænd også af selve den danske kongefamilie, der har talt adskillige personer med medlemskab af enten Johanniterordenen, Venerable Order of Saint John eller Malteserordenen (fig. 5). Faktisk er de genealogiske forbindelser endnu stærkere, end tavlerne viser; for eksempel er det tilfældet, at en ganske stor andel af de 101 riddere nedstammer fra den første på listen, Ditlev von Reventlow (nr. 1), hvortil kommer, at der i disse efterslægter har været mange flere personer med tilknytning til Johanniterordenen, men uden at disse har været danske statsborgere ved optagelsen eller haft stærk tilknytning til landet, for eksempel et stort antal medlemmer af danske og/eller slesvig-holstenske adelsslægter som greverne Brockdorff, Brockdorff-Ahlefeldt, Holck, Holstein(-Holsteinborg) og Moltke, samt familierne von Kaas von Reventlau, von Levetzow, Løvenskiold m.fl.

At der er så stærke familiemæssige forbindelser, må man formodentlig tilskrive Ordenens karakter: Dels som indtil nyere tid forbeholdt adelige og dels som havende en »korporativ« karakter, hvor medlemmer skal indvælges på baggrund af anbefalinger.

Listen over riddere er organiseret kronologisk, fra de først kendte riddere til de senest udnævnte. Rækkefølgen er, alt andet lige, baseret på første kendte udnævnelsesdato. Af biografiske informationer er medtaget væsentligste erhverv, større ejendomsbesiddelser og kongelige ud-

nævnelser, samt hvorvidt de pågældende har været »blå riddere« (riddere af Elefantordenen) eller »hvide riddere« (før 1808) subs. Storkors af Dannebrogordenen (efter 1808). Øvrige danske dekorationer er generelt ikke medtaget.

Før 1812 fandtes der kun en klasse af medlemmer af Johanniterordenens brandenborgske Balivat, riddere, og disse tilhørte kun i en del af tilfældene et lokalt kommanderi. Alle medlemmer af den Kongelige Preussiske Johanniterorden (1812-1852) var ligeledes blot riddere; begge er i den efterfølgende liste anført som riddere (R.). I sidstnævnte periode hørte de enkelte riddere ikke under noget lokalt kommanderi, men ved genskabelsen af det brandenborgske Balivat i 1852 blev ridderne af den Kongelige Preussiske Johanniterorden overført til denne i en ny kategori som »æresriddere« (Æ.R.), bortset fra dem der havde været riddere frem til 1812, som – i lighed med Malteserordenen – udgjorde ordenens første klasse, »retsriddere« (R.R.).

Forkortelser:

H.D. Hans Durchlaucht

H.E. Hans Excellence

R.R. Retsridder (*Rechtsritter*, d.v.s. ridder af 1. grad),
Johanniterordenen

Æ.R. Æresridder (*Ehrenritter*, d.v.s. ridder af 2. grad),
Johanniterordenen

R. Ridder (*Ritter*), Johanniterordenens brandenborgske Balivat
(frem til 1812) og Kongelige Preussiske Johanniterorden
(1812-53)

Riddere

1. DITLEV VON REVENTLOW (1600-1664) til Reetz, Gitschow og Ziesendorf (i Mecklenborg), samt Futterkamp og Neudorf (i Holsten) m.v. Angiveligt R. (i så fald senest 1664). Dansk gehejmeråd og kansler i Tyske Kancelli, lens- og amtmand m.v.
2. AHASVERUS RIGSGREVE VON LEHNDORFF (1637-1688). R. 1671, senere kommandator af Süpplingenburg. Dansk generalmajor 1677-1679, samt råd, kammerherre, overborggreve m.v. for kurfyrsten af Brandenburg; havde været soldat for Malteserordenen og kæmpet på dennes galejer. Ophøjet i den tysk-romerske rigsgrevestand (1687).
3. WOLF HEINRICH RIGSGREVE VON BAUDISSIN (1671-1748) til Rixdorf (Holsten), Tresdorf (Holsten), Lammershagen med Friedeburg (Holsten) & Cronsburg (Holsten), samt Lisska (i Sachsen) m.v.

- R. tidligst 1711. Holsten-gottorpsk kammerjunker og oberstløjtnant, senere sachsisk general, Ridder af Dannebrogordenen (1714) m.v. Ophøjet i den tysk-romerske rigsgrevestand (1741).
4. MORITZ ULRICH RIGSGREVE VON PUTBUS (1699-1769), til rigsherskabet Putbus (på Rügen), Baronierne Kjørup og Einsiedelsborg, samt Vandaas m.v. R. 1728, ekspektance på kommanderierne Lagow og Burschen 1725. Arvelandmarskal over Forpommeren, landråd m.v. Ophøjet (sammen med faderen) i den tysk-romerske rigsgrevestand (1728) og i den svenske grevestand (1731).
  5. ULRICH FRIEDRICH WOLDEMAR GREVE VON LØWENDAL (1700-1755) til La Ferté-Aumin og Cressi (i Frankrig). R. 1728, ekspektance på kommanderierne Wietersheim, Mirow og Nemerow 1721. Dansk soldat, senere saksisk, russisk og fransk general, samt Maréchal de France, konverterede til katolicismen ca. 1743. Ophøjet i den russiske grevestand (1738), i den tysk-romerske rigsgrevestand (1741) og erhvervede et fransk markgrevskab (1746). Hans søn, François-Xavier-Joseph greve Danneskiold-Løwendal (1742-1808), kom til Danmark som generalmajor og gesandt, og dennes søn, Carl Woldemar greve Danneskiold-Løwendal (1773-1829), blev 1792 ridder af Malteserordenen, 1796-98 dennes minister i Danmark-Norge og Sverige og siden dansk kammerherre og oberstløjtnant.
  6. H.D. PRINS FRIEDRICH WILHELM TIL SLESVIG-HOLSTEN-SØNDERBORG, HERTUG TIL SLESVIG-HOLSTEN-SØNDERBORG (-BECK) (1687-1749). R. tidligst 1735, ekspektance på kommanderierne Lagow og Lietzen 1735. Preussisk generalfeltmarskal. Titulær hertug fra 1728.
  7. H.D. PRINS FERDINAND TIL BRAUNSCHWEIG-WOLFENBÜTTTEL-BEVERN, HERTUG TIL BRAUNSCHWEIG OG LÜNEBURG (1721-1792). Ridder-kandidat (*»Anwärter«*) 1736, siden R., kommandator af Gorgast fra 1789. Hannoveransk feltmarskal og preussisk generalfeltmarskal m.v., broder til kong Frederik V's anden hustru, dronning Juliane Marie, øverste leder for bl.a. Den Danske Frimurerorden 1776-92, opholdt sig i Danmark bl.a. maj-juli 1778, dekoreret med bl.a. den danske Orden de l'Union Parfaite (senest 1770).
  8. GEORG LUDWIG FRIHERRE VON DER WENSE (1708-1781), til Hattorf (i Braunschweig-Lüneburg). R. 1762. Dansk kammerherre.
  9. H.E. WULF VON BLOME (1728-1784), til Bahrenfleth og Salzau (i Holsten). R. 1764. Dansk gehejmeråd, kammerherre, landråd i Slesvig-Holsten m.v., samt Ridder af Dannebrogordenen (1767).

10. CASPAR VON BUCHWALDT (1728-1804), til Pronstorf, Seedorf og Hornstorf (i Holsten). R. 1764, Kommendator 1797. Dansk kammerherre.
11. MALTE FRIEDRICH RIGSGREVE VON PUTBUS (1725-1787), til rigsherskabet Putbus (på Rügen), og Baronierne Kjørup og Einsiedelsborg m.v. R. 1772. Svensk hofmarskal m.v.
12. H.E. ANDREAS CONRAD PETER RIGSGREVE (ZU) RANTZAU-BREITENBURG (1773-1845), til Breitenburg (i Holsten). R. 1800. Dansk gehejmestatsminister, gehejmekonferensråd, kgl. overskænk, kammerherre m.v., samt Ridder af Elefantordenen (1836) og Storkors af Dannebrogordenen (1815).
13. WOLF VON BUCHWALDT (1764-1820), til Neudorf og Farve (i Holsten). R. 1800, ekspektance på kommanderiet Lagow. Dansk kammerherre.
14. FRIEDRICH VON BLOME (1767-1818), til Salzau og Blomesche Wildniss (i Holsten). R. 1800. Dansk kammerherre.
15. H.E. OTTO LENS GREVE (VON) BLOME (1770-1849), til Bahrenfleth og Heiligenstedten (i Holsten) m.v. R. 1800, ekspektance på kommanderiet Süpplingenburg 1788. Dansk gehejmestatsminister (udenrigsminister), gehejmekonferensråd, general, kammerherre, gesandt i Skt. Petersborg i perioder (1804-1841) m.v., samt Ridder af Elefantordenen (1826) og Storkors af Dannebrogordenen (1809). Ophøjet i den danske lensgrevestand (1819).
16. H.E. MAGNUS JOACHIM LENS GREVE VON SCHEEL-PLESSEN (1782-1853), til det grevelige Scheel-Plessenske Forlods [Fideikommisgodserne Fusingø og Selsø], Lindholm, Saltø, Harrested og Torp, Sierhagen (i Holsten), Harkensee (i Mecklenburg), det Thienenske Fideikommis m.v. R. 1812. Dansk gehejmekonferensråd og kammerherre, medlem af den danske stænderforsamling m.v. Ophøjet i den danske grevestand (1830).
17. H.H. PRINS WILHELM, LANDGREVE AF HESSEN-KASSEL (1787-1867). R. 1814. Dansk general og guvernør i København, samt Ridder af Elefantordenen (1810); svigerfader og fætter (én gang forskudt) til kong Christian IX.
18. HARALD RIGSGREVE (VON) HOLCK (1785-1839). R. 1814. Dansk kammerherre og oberst.
19. H.E. CHRISTIAN HEINRICH AUGUST, [*de jure*] 2. FYRSTE VON HARDENBERG, LENS GREVE AF HARDENBERG-REVENTLOW (1775-1840), til Grevskaftet Hardenberg-Reventlow, Stamhuset Frijsenvold, Fjellebro, Nielstrup, Sæbyholm, samt Neuhardenberg (i Brandenburg) m.v. R. 1816. Dansk gehejmekonferensråd, kammer-

- herre og hofjægermester m.v., samt Storkors af Dannebrogordenen (1814). Ophøjet (sammen med faderen) i den preussiske fyrstestand (1814) og i den danske grevestand (1814).
20. GOTTLIEB FRIEDRICH WILHELM VON BÜLOW (1779-1847), til Görtz (i Holsten). R. 1818. Dansk kammerherre, hofjægermester, major og overførster i Pinneberg og Rantzau, Holsten.
  21. H.E. OTTO LENS GREVE (VON) BLOME (1795-1884), til Salzau og Lammershagen (i Holsten) m.v. R. 1819. Dansk gehejmekonferensråd, kammerherre og oberstløjtnant m.v., hannoveransk gehejmeråd m.v., samt Storkors af Dannebrogordenen (1852). Ophøjet (sammen med farbroderen, nr. 15) i den danske lensgrevestand (1819/1826). Han blev (1836) ganske bemærkelsesværdigt også æres- og devotionsridder af Malteserordenen, idet han var protestant, fraskilt og gift igen, hvilket klart skulle have diskvalificeret ham fra optagelse i Malteserordenen.
  22. H.E. ERNST AUGUST VON DÖRING (1767-1850). R. 1821. Dansk gehejmekonferensråd, kammerjunkere, amtmand og landdrost i Holsten, samt Storkors af Dannebrogordenen (1840).
  23. H.E. ADOLPH FRIEDRICH (»FRIHERRE«) VON BLOME (1798-1875), til Falkenberg (i Slesvig), Fideikommissgodset Heiligenstedten og Blomesche Wildniss (i Holsten) m.v. R. 1828. Dansk gehejmekonferensråd, kammerherre, hofjægermester og diplomat m.v., samt Storkors af Dannebrogordenen (1838).
  24. H.E. ERNST WILHELM REMBERT FRIHERRE VON UNGERN-STERNBERG, FRIHERRE ZU PÜRCKELL (1794-1879). R. 1829. Russisk kammerherre, gehejmeråd og diplomat, bosiddende i København 1847-1860.
  25. WOLFF HEINRICH FRIEDRICH CARL RIGSGREVE VON BAUDISSION (1789-1878), til Rantzau (i Holsten) m.v., R. 1829. Dansk kammerherre, legationssekretær og premierløjtnant.
  26. H.E. CHRISTIAN CONRAD SOPHUS LENS GREVE DANNE-SKIOLD-SAMSØE (1800-1886), til Grevskabet Samsøe og Holmegaard m.v. R. 1829. Dansk gehejmekonferensråd, kgl. overskænk og overstaldmester, kammerherre m.v., samt Storkors af Dannebrogordenen (1842).
  27. JOSEPH NICOLAI BENJAMIN VON ABRAHAMSON (1789-1847). R. 1830. Dansk kammerherre, oberst, generalkrigskommissær, medlem af stænderforsamlingen m.v.
  28. JOSEPH FRANZ CHRISTIAN RIGSGREVE VON BAUDISSION (1797-1871), til Borstel og Holm (i Holsten) m.v. R. 1832. Dansk kammerherre og ritmester.

29. ANDREAS ERICH HEINRICH ERNST LENS GREVE (VON) BERNSTORFF-GYLDENSTEEN (1791-1837), til Grevskabet Gyldensteen, samt Wotersen og Lancken (i henh. Holsten og Lauenborg) m.v. R. ca. 1833/34. Dansk kammerherre, hofjægermester, landråd i Lauenborg, ritmester m.v.
30. CARL AUGUST RUDOLPH VON OPPEN-SCHILDEN (1792-1872), til Alt-Gatersleben og Nachterstedt (i Braunschweig) m.v. R. 1833 (Balivatets Kommanderi). Dansk kammerherre, preussisk major; bosiddende på Majoratet Haseldorf (i Holsten) og på Fideikommissgodset Clausholm, hans hustrus ejendom. Ophøjet i den danske adelstand (1832).
31. H.E. FREDERIK (»FRITZ«) SIEGFRED BARON BILLE-BRAHE (1799-1871), til Stamhuset Egeskov m.v. R. 1833. Dansk gehejmekonferensråd, kammerherre, ritmester m.v.
32. H.E. HEINRICH ANNA GREVE VON REVENTLOW-CRIMINIL (1798-1869), til Ruheleben (i Holsten). R. 1834. Dansk gehejmestatsminister (for Holsten og Lauenborg), gehejmekonferensråd, kammerherre m.v., samt Ridder af Elefantordenen (1847) og Storkors af Dannebrogordenen (1841).
33. H.E. ADAM GOTTLOB GREVE (VON) MOLTKE-HUITFELDT (1798-1876), til Stamhuset Moltkenborg, det Schilden-Huitfeldtske Fideikommiss, samt Mullerup, Gråsten m.v. R. 1835. Dansk gehejmekonferensråd, hofmarskal, kammerherre, diplomat, medlem af Landstinget m.v., samt Storkors af Dannebrogordenen (1861).
34. GUSTAV CARL FREDERIK LENS GREVE (VON) BLÜCHER AF ALTONA (1798-1864). R. 1837. Dansk kammerherre, hofchef, oberst og kgl. adjutant. Ophøjet (med sin fader) i den danske lensgrevestand (1818).
35. FRIEDRICH [»FRITZ«] EMMANUEL VON BLÜCHER (1806-1871). R. 1837. Dansk generalmajor, kammerherre og kgl. adjutant.
36. ADAM CHRISTOFFER (VON) LØVENSKIOLD (1804-1886), til Næss (i Norge). R. 1837. Svensk-norsk kammerherre, officer og diplomat, bl.a. som chargé d'affaires i hans fødeland Danmark 1838-39.
37. H.E. JOSIAS FRIEDRICH ERNST LENS BARON VON HEINTZE-WEISSENRODE (1800-1867), til Det Friherrelige Heintzeske Forlods m.v., samt Niendorf og Reecke (i Holsten) m.v. R. senest 1837; R.R. 1855 (Balivatets Kommanderi). Dansk gehejmekonferensråd, kammerherre og amtmand i Bordesholm, Kiel og Kronshagen (i Holsten). Ophøjet i den danske friherrestand (1845).
38. HEINRICH GREVE VON REVENTLOW (1796-1841), til Wittenberg. R. 1836. Dansk kammerherre, medlem af den slesvig-holsten-

- ske regering og amtmand i Flensborg, samt over Bordesholm, Kiel & Kronshagen.
39. H.D. PRINS HEINRICH KARL WOLDEMAR TIL SLESVIG-HOLSTEN-SØNDERBORG-AUGUSTENBORG (1810-1871). R. 1839. Preussisk generalmajor og kgl. generaladjutant; han var født som dansk undersåt og var endnu dette ved sin optagelse i Ordenen; hans moder var dansk og hans fader dansk general.
  40. JACOB THODE (VON) RÆDER (1798-1853). R. 1839. Dansk oberst og kammerjunker.
  41. GEORG LUDWIG HANS ALBRECHT WILHELM VON RÖSSING († ca. 1850/1851), til Sarlhusen (i Holsten). R. 1840. Dansk oberstløjtnant og kammerjunker, kgl. preussisk arvelandmarskal i Fyrstedømmet Halberstadt.
  42. H.E. CARL FREDERIK CHRISTOPH GREVE (VON) AHLEFELDT-LAURVIGEN (1792-1871). R. 1845. Dansk gehejmekonferensråd, overceremonimester, kammerherre og major, samt Storkors af Dannebrogordenen (1864).
  43. H.E. FREDERIK VILHELM AUGUST VON HAXTHAUSEN (1806-1889). R. 1845. Dansk kgl. overstaldmester, ordensmarskal og kammerherre, samt Storkors af Dannebrogordenen (1870).
  44. H.E. CHRISTIAN CARL AUGUST VON ROEPSTORFF (1798-1870). R. 1845. Dansk ordensmarskal, kgl. overstaldmester og kammerherre, samt Storkors af Dannebrogordenen (1868).
  45. HUGO FRIEDRICH ADOLF BARON VON PLESSEN (1818-1904), til substitutionen for Stamhusene Førlev og Gunderslevholm. R. 1845 (Slesvig-Holstenske Kommanderi). Dansk kammerherre og landråd i Slesvig, senere preussisk gehejmeregerråd, bosiddende i Slesvig.
  46. CAJUS [CAI] WILHELM GEORG VON RUMOHR (1797-1879), til Østergaard og Gross-Steinrade Seniorat. R. 1846. Dansk kammerherre og amtmand i Flensborg m.v.
  47. ADOLPH OTTO WILHELM VON HEDEMANN (1793-1849). R. mellem 1845 og 1848/1849. Dansk hofmarskal, kammerherre, oberstløjtnant m.v.
  48. WILHELM FREDERIK LUDVIG THEODOR VON LEVETZAU (1820-1888). R. 1848; R.R. 1872 (Slesvig-Holstenske Kommanderi). Dansk kammerherre og amtmand i Holsten, senere preussisk gehejmeråd og landråd, bosiddende i Itzehoe i Holsten.
  49. EMIL FRIHERRE VON DORNBERG (1815-1888). Æ.R. 1854 (Baliwatets Kommanderi, senere i Hannoveranske Kommanderi), bosiddende i København (1859).

50. FRIEDRICH FERDINAND VON LEVETZOW (1802-1884), til Ehlerstorff, Putlos og Schönhagen (i Holsten). Æ.R. 1855 (Balivatets Kommanderi, senere Slesvig-Holstenske Kommanderi). Dansk kammerherre og amtmand.
51. CURT ULRICH HEINRICH GREVE VON HAUGWITZ, senere LENS GREVE VON HAUGWITZ-HARDENBERG-REVENTLOW (1816-1888), til Majoratet Krappitz. Æ.R. 1856 (Schlesiske Kommanderi). Preussisk kammerherre og officer. Ophøjet i den danske grevestand som greve Haugwitz-Hardenberg-Reventlow (1885/1886) og bosiddende på Grevskabet Hardenberg-Reventlow på Lolland.
52. ADOLPH WILHELM RUDOLPH VON OPPEN-SCHILDEN (1824-1896), til det Schilden-Holstenske Fideikommis, Majoratet Haseldorf (i Holsten), Alt-Gatersleben og Nachsterstedt (i Braunschweig), Livø m.v. Æ.R. 1856; R.R. 1886 (Balivatets Kommanderi). Dansk kammerherre, hofjægermester og ritmester.
53. FREDERIK JULIUS CHRISTIAN DE CASTONIER (1804-1867). Æ.R. 1857 (Balivatets Kommanderi). Dansk kammerherre og oberstløjtnant.
54. MAGNUS CHRISTIAN CHRISTOPH JOACHIM VON BUCHWALDT (1812-1877), til Lerbæk. Æ.R. 1858; R.R. 1862 (Balivatets Kommanderi). Dansk kammerherre og patron for Skt. Johannes Klosteret i Slesvig.
55. HENNING OTTO VON AHLEFELDT (1796-1871), til (Gross-)Königsförde og Lindau (i Holsten). Æ.R. 1859 (Balivatets Kommanderi). Dansk hofjægermester.
56. FRIEDRICH HEINRICH ERNST LENSBARON VON HEINTZE-WEISSENRODE (1824-1878), til det Friherrelige Heintzeske Forlods m.v., samt Niendorf og Reecke (i Holsten) m.v. Æ.R. 1860; R.R. 1872 (Balivatets Kommanderi). Ophøjet (sammen med faderen) i den danske friherrestand (1845).
57. HEINRICH ERNST AUGUST FERDINAND VON DÖRING (1805-1880) til Setzin og Ruhethal (i Mecklenborg). Æ.R. 1862 (Mecklenborgske Kommanderi). Dansk kammerherre, amtmand og landdros i Holsten.
58. OVE (VON) SEHESTEDT JUUL (1830-1882), til Stamhuset Ravnholt, samt Hellerup og Villestrup. Æ.R. 1863 (Hannoveranske Kommanderi). Dansk kammerherre og ritmester.
59. CAJUS [CAI] CHRISTIAN FREDERIK MARIUS VON AHLEFELDT (1815-1896), til Damgaard og det Ahlefeldt-Pretzske Fideikommis. Æ.R. 1865 (Balivatets Kommanderi). Dansk hofjægermester.

60. ADAM HEINRICH CARL GREVE (VON) MOLTKE (1828-1913), til Nütschau (i Holsten) og 1ste Nørske Fideikommis. Æ.R. 1869 (Balivatets Kommanderi). Dansk kammerherre og major.
61. FRANZ EGON FRIHERRE VON DEN BRINCKEN (1835-1906). Æ.R. 1869, R.R. 1886 (Provins-Sachsiske Kommanderi). Preussisk gehejmeråd og tysk overordentlig gesandt og befuldmægtiget minister i Danmark, bosiddende i København 1887-1895. Storkors af Dannebrogordenen (1888).
62. ANTON FRIHERRE VON MAGNUS (1821-1882), Æ.R. 1870 (Württembergiske Kommanderi). Tysk overordentlig gesandt og befuldmægtiget minister, bosiddende i København 1879-1881.
63. DETLEV VON BUCHWALDT (1815-1885), Æ.R. 1870 (Slesvig-Holstenske Kommanderi). Dansk kammerjunker, cand.jur.
64. RODERICH CARL ERNST HEINRICH RIGSGREVE VON BAU-DISSIN (1819-1894), til Knoop (i Slesvig), medbesidder af Det Grevelige Schimmelmanske Fideikommis (Hellebækgaard m.v.). Æ.R. 1871 (Slesvig-Holstenske Kommanderi).
65. ERNST CONRAD DETLEV CARL JOSEPH LENSGREVE (VON) SCHIMMELMANN (1820-1895), til Grevskabet Lindenberg, Fideikommisgodset Ahrensburg (i Holsten) m.v. R.R. 1872 (Slesvig-Holstenske Kommanderi). Preussisk gehejmeråd.
66. JOHANN HARTWIG ERNST LENSGREVE (VON) BERNSTORFF-GYLDENSTEEN (1815-1898), til Grevskabet Gyldensteen, samt Wotersen og Lancken (i henh. Holsten og Lauenborg) m.v. R.R. 1874 (Slesvig-Holstenske Kommanderi). Dansk kammerherre og hofjægermester, lauenborgsk arve-overjægermester, preussisk gehejmeråd m.v.
67. CARL FREDERIK LENSGREVE (ZU) RANTZAU (1846-1925), til Det Grevelige Rantzauske Forlods, samt Frederikslund, Brahesholm, Søholm m.v. Æ.R. 1876; R.R. 1892 (Balivatets Kommanderi). Dansk kammerherre, hofjægermester m.v.
68. ALFRED FRANTZ CARL GREVE VON REVENTLOW-CRIMINIL (1825-1898), til Ruheleben (i Holsten). Æ.R. 1879; R.R. 1883 (Slesvig-Holstenske Kommanderi). Dansk kammerherre og diplomat.
69. CARL GUSTAV ERNST LENSGREVE (VON) SCHIMMELMANN (1848-1922), til Grevskabet Lindenberg, samt Rold og Myhlenberg, Fideikommisgodset Ahrensburg (i Holsten), medbesidder af Det Grevelige Schimmelmanske Fideikommis (Hellebækgaard m.v.) m.v. Æ.R. 1879; R.R. 1890 (Slesvig-Holstenske Kommanderi). Preussisk gehejmeråd, kammerherre m.v.
70. JULIUS HANS FRIEDRICH FERDINAND WILHELM DIOMED VON LEVETZOW (1832-1901), til Ehlerstorff (i Holsten). Æ.R.

- 1885; R.R. 1894 (Slesvig-Holstenske Kommanderi). Dansk hofjægermester og premierløjtnant, senere preussisk ritmester.
71. HEINRICH BERNHARD KARL PAUL GEORG CURT LENS-
GREVE VON HAUGWITZ-HARDENBERG-REVENTLOW (1844-
1931), til Grevskabet Hardenberg-Reventlow m.v. Æ.R. 1886; R.R. 1896 (Balivatets Kommanderi, efter 1890 i Schlesiske Komman-
deri). Dansk kammerherre og hofjægermester, preussisk ritmester; ophøjet (sammen med faderen) i den danske grevestand (1885/1886), bosiddende i Danmark (1890).
72. CARL GABRIEL JOACHIM WILHELM LENS GREVE (VON)
SCHEEL-PLESSEN (1845-1932), til Stamhuset Selsø med Fideikom-
misgodset Lindholm-Bognæs, samt Saltø og Harrested, Majora-
terne Nehnten, Marutendorf og Hohenschulen m.v. (i Holsten). Æ.R. 1891; R.R. 1908 (Slesvig-Holstenske Kommanderi). Dansk amt-
mand, preussisk gehejmeråd og kammerherre m.v. Ophøjet i den danske lensgrevestand (1895).
73. FREDERIK [»FRITZ«] HARTVIG HERMAN BARON WEDEL-
JARLSBERG (1855-1942), til Palsgaard, samt Skaugum (i Norge). Æ.R. 1893; R.R. 1902 (Balivatets Kommanderi). Norsk diplomat,
bl.a. repræsentant for både Sverige-Norge og Danmark i Spanien (1898), ambassadør i København (1905-1910), landmand i Danmark (1898-1908) og bosiddende i Juelsminde (1910-1931).
74. HERBERT FRIHERRE VON RICHTHOFEN (1879-1952). Æ.R. 1910; R.R. 1925 (Schlesiske Kommanderi, efter 1910 i Balivatets
Kommanderi). Tysk ambassadør, bosiddende i København (1930-1936).
75. ALFRIED MAGNUS OSCAR BRUUN (VON) NEERGAARD (1885-
1940), til Oevelgönne (i Holsten). Æ.R. 1916; R.R. 1927 (Slesvig-Hol-
stenske Kommanderi). Preussisk løjtnant, tysk militærattaché, bo-
siddende i København (1913-1920).
76. WILLEM LOUIS FREDERIK CHRISTIAAN RIDDER VAN RAP-
PARD (1866-1957). Æ.R. 1897 (Nederlandske Kommanderi). Ne-
derlandsk diplomat, bosiddende i København 1920-1937.
77. ERHARD ALFRED ERNST THILO GREVE VON WEDEL (1879-
1955). Æ.R. 1917 (Balivatets Kommanderi); R.R. 1929 (Saksiske
Kommanderi). Preussisk ritmester, tysk diplomat, bosiddende i Kø-
benhavn 1916-1920.
78. FRIEDRICH WILHELM HEINRICH SOPHUS OSCAR FELIX
(VON) CLAUSON-KAAS (1886-1966). Æ.R. 1917; R.R. 1929
(Slesvig-Holstenske Kommanderi). Preussisk flådekapitajn, senere
dansk bankmand, bosiddende i Sønderborg og Hellerup.

79. WERNER JOACHIM HANS-FRIEDRICH THEODOSIUS WILHELM VON LEVETZOW (1886-1967), til Siebeck og det for Stamhuset Restrup subst. Levetzauske Fideikommis. Æ.R. 1921 (Balivatets Kommanderi). Tysk diplomat og løjtnant, bosiddende i København (1926-1934); tvunget til at udtræde af Ordenen i 1939 efter ordre fra den nazistiske regering.
80. CARL MAGNUS MAURITZ GREVE ARMFELT (1891-1941). Æ.R. 1922 (Balivatets Kommanderi). Finsk diplomat, bosiddende i København (1920-22, 1925), med dansk hustru og datter.
81. CURT LUDWIG HEINRICH GEORG MAX ERDMAN EBERHARD GREVE VON HAUGWITZ-HARDENBERG-REVENTLOW (1885-1956). Æ.R. 1924 (Schlesiske Kommanderi). Preussisk oberstløjtnant, bosiddende i Korinth på Fyn.
82. ERIK SKEEL (1892-1974), til Holkegaard. Æ.R. 1924; R.R. 1933 (Slesvig-Holstenske Kommanderi, efter 1962 i Balivatets Kommanderi). Dansk sagfører, bankdirektør og landmand.
83. JULIUS CARL HANNIBAL LENS GREVE WEDELL (1881-1963), til Grevskabet Wedellsborg m.v. Æ.R. 1925 (Balivatets Kommanderi). Dansk kammerherre og hofjægermester.
84. MAGNUS CARL AUGUST WILHELM OTTO BARON VON PLESSEN (1890-1948), til Stamhuset Selsø med Fideikommisgodset Lindholm-Bognæs, Saltø m.v. Æ.R. 1930; R.R. 1937 (Slesvig-Holstenske Kommanderi). Preussisk premierløjtnant, dansk godsejer.
85. CARL LUDWIG AUGUST HUGO GABRIEL LENS GREVE VON SCHEEL-PLESSEN (1884-1948), til Fussingø, Hasselburg og Sierhagen. Æ.R. 1934; R.R. 1942 (Slesvig-Holstenske Kommanderi). Preussisk ritmester, dansk godsejer.
86. WILHELM ANTON HERBERT ERNST JOHANNES VON KLEWITZ (1912-1981). Æ.R. 1942 (Brandenburgske Kommanderi). Tysk ambassaderåd, bosiddende i København (1969-1972).
87. KURT ADELBERT VON DER OSTEN (1921-2004). Æ.R. 1950; R.R. 1972 (Pommerske Kommanderi). Tysk premierløjtnant (res.); bosiddende i Viborg (1969).
88. HUGUES DE CABROL (1909-2001). Æ.R. 1957; R.R. 1960 (Franske Kommanderi). Fransk præst, bosiddende i København og præst ved Den Reformerte Kirke (1969), formand for den franske Johanniter-sammenslutning (1960-61).
89. HORST VON SCHROETER (1919-2006). Æ.R. 1957 (Sachsiske Kommanderi). Tysk viceadmiral, bosiddende i Viborg-Hald Ege (1976).
90. ZOLTÁN GEZA HARTYÁNI DE HARTYÁN (1890-1975), til Szokehalompuszta (i Cegled, Ungarn). Æ.R. 1962; R.R. 1972 (Ungarske

- Kommanderi). Ungarsk landmand og erhvervsmand til 1945, senere erhvervsmand bosiddende i København (1964-1972).
91. ECKHART VON ZANTHIER (1930-). Æ.R. 1964; R.R. 1989 (Pommerske Kommanderi). Tysk direktør, bosiddende i Holte (1978-1981).
  92. JÁNOS BARON PODMANICZKYAB ASZÓD (1924-1983). Æ.R. 1967; R.R. 1977 (Ungarske Kommanderi). Ungarsk husarløjtnant, senere laboratorietekniker i Aarhus m.v., og leder af den ungarske protestantiske menighed i Danmark, bosiddende i Virum (1969-1981).
  93. GÁBOR SZARKA DE TIVADAR ET KIS-AIR (1917-1997). Æ.R. 1967; R.R. 1988 (Ungarske Kommanderi). Dr.scient.pol., ungarsk diplomat og tjenestemand, bl.a. som kgl. ungarsk handelsattaché i København; fra 1956 handelsmand i Danmark og Tyskland, samt marketingschef og bosiddende i København (bl.a. 1969-1972, 1988-1997).
  94. CHRISTIAN VON GEHREN (1972-). Æ.R. 2005 (Provinsial-Saksiske Kommanderi). Dirigent, pianist; dansk statsborger men bosiddende i Tyskland.
  95. PETER KURRILD-KLITGAARD (1966-). Æ.R. 2007 (Balivatets Kommanderi). Professor ved Københavns Universitet, ph.d., cand.phil.
  96. JACOB PHILIPP VON GEHREN (1975-). Æ.R. 2009 (Balivatets Kommanderi/Provinsial-Saksiske Kommanderi). Advokat, København, cand.iur.
  97. CHRISTIAN KNUD GREVE AHLEFELDT-LAURVIG (1960-) til Løvenborg. Æ.R. 2012 (Balivatets Kommanderi). Hofjægermester, godsejer, cand.jur.
  98. NIELS ARNE DAM (1976-). Æ.R. 2012 (Balivatets Kommanderi). Prokurist i Nationalbanken, ph.d., cand.polit.
  99. HENRIK GREVE HOLSTEIN (1954-). Æ.R. 2012 (Balivatets Kommanderi). Direktør.
  100. CASPER GREVE MOLTKE (1943-). Æ.R. 2012 (Balivatets Kommanderi). Partner og advokat, København, cand.jur.
  101. ULRIK GREVE AF ROSENBORG (1950-). Æ.R. 2012 (Balivatets Kommanderi). Adm.dirktør.

Anvendte kilder, litteratur og forkortelser

Listen er primært baseret i en gennemgang af de publicerede medlemslister for den Kongelige Preussiske Johanniterorden (*Ordens-Liste von den Rittern und Besitzern der Königlich Preussischen Orden und Ehrenzeichen*) for årene 1817, 1825, 1832, 1838 og 1845, og i de tilsvarende for Johanniterordenens brandenborgske Balivat, dels den tidlige periode (*Numerisches und alphabetisches Namensverzeichnis Der Ritter der Balley Brandenburg des Johanniterordens von 1550-1800*, offentliggjort i Johanniterordenens blad,

Berlin, 1897), og dels i de kontinuerligt offentliggjorte medlemslister (1859, 1881, 1890, 1898, 1907, 1910, 1925, 1931, samt 20 sådanne fra perioden 1950-2011). Fra disse er medtaget de personer, der er anført som bosiddende i Danmark.

De heraf uddragne er efterfølgende blevet udvidet eller suppleret med omfattende gennemgange af håndbøger som *Danmarks Adels Aarbog*, *Dansk Biografisk Leksikon*, *Kongelig Dansk Hof- og Statskalender*, *Almanach de Gotha*, *Gothaisches Genealogisches Taschenbuch*, *Genealogisches Handbuch des Adels*, o.s.v., og derigennem er medtaget en række riddere bosiddende udenfor selve Danmark. Disse er primært tyskere eller dansk-tyskere, der havde danske offentlige embeder eller kongelige udnævnelser (f.eks. kammerherrer, hofjægermestre, kammerjunkere m.v.), eller som besad væsentlige ejendomme eller majorater i Danmark, men ikke havde fast bopæl i landet i længere årrækker. Endelig er en række riddere blevet identificeret sporadisk, f.eks. i Gustaf Elgenstierna: *Den introducerade Svenska Adelns Ättartavlor* (Stockholm: P.A. Nordstedt & Söners Forlag, 1925-36) eller i registrene for optagelsedokumenter for medlemmer af Johanniterordenen placeret i Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz, Berlin.

For mere detaljerede studier af ordenens historie i almindelighed, se f.eks. Guy Stair Sainty (1991): *The Orders of Saint John: The history, structure, membership and modern role of the five Hospitaller Orders of Saint John of Jerusalem* (New York: The American Society of the Most Venerable Order of the Hospital of Saint John in Jerusalem); H. J. A. Sire (1996): *The knights of Malta* (New Haven: Yale University Press); Jonathan Riley-Smith (1999): *Hospitallers: The history of the Order of Saint John*, (London: Hambledon Press & Order of Saint John); Jonathan Riley-Smith (2005): *The military-religious orders. Their history and continuing relevance*, *Traditio melitensis*, 7, s. 31-39. Om særligt den protestantiske gren af Johanniterordenen, se for eksempel Justus Christoph Dithmar (1728): *Geschichte des ritterlichen Johanniter-Orden und dessen Herren-Meisterthums in der Marck Sachsen, Pommern und Wendland* (Frankfurt a.d. Oder: Johan G. Conradi); Carl Herrlich (1896): *Die Balley Brandenburg des Johanniter-Ordens von ihrem entstehen bis zur Gegenwart und in ihren jetzigen Einrichtungen* (Berlin: Carl Heymanns Verlag); Christoph Freiherr von Imhoff (1977): *Der Johanniter-Orden im 19. und 20. Jahrhundert* s. 527-557 i Adam Wienand, Carl Wolfgang Graf von Ballestrem & Christoph Freiherr von Imhoff (red.), *Der Johanniter-Orden, Der Malteser-Orden: Der ritterliche Orden des hl. Johannes vom Spital zu Jerusalem, seine Aufgaben, seine Geschichte* (Köln: Wienand).

Om Ordenens historie i Danmark, se f.eks. Thomas Hatt Olsen (1961): *The Priorate of Dacia of the Order of Saint John of Jerusalem*, s. 301-330

i C. G. U. Scheffer (red.), *Recueil du 5e Congrès International des Sciences Généalogique et Héraldique à Stockholm 1960* (Stockholm: 5e Congrès International des Sciences Généalogique et Héraldique); Thomas Hatt Olsen (1962): *Dacia og Rhodos: En studie over forholdet mellem Johannitterstormesteren på Rhodos og prioratet Dacia i det 14. og 15. århundrede med særligt henblik på Juan de Carduna's visitation (-1476)* (København: Dansk Videnskabs Forlag). Om Ordenens retsstatus og anerkendelse, se Peter Kurrild-Klitgaard (2008): The status and recognition of the chivalric orders of St. John: A comparison of the Order of Malta and the Johanniter orders, s. 147-160 i Pier Felice degli Uberti & Maria Loredana Pinotti (red.), *Convegno Internazionale Storia, funzione, valori e attualità degli Ordini Cavallereschi e di Merito: i sistemi premiali nel Mondo e nell'Italia pre-unitaria sino al moderno Stato federalista*, Agrigento 16-18 Novembre 2007, Bologna: International Commission for Orders of Chivalry (ICOC).

Det skal i øvrigt bemærkes, at en række danskere har været medlemmer af selvbestaltede, rent privat etablerede »ordener«, der har benyttet navne og symboler hentet fra eller identiske med Johanniterordenens eller Malteserordenens, men som ingen historisk forbindelse har med disse. De i denne liste anførte personer bør ikke forveksles med sådanne, jf. Peter Kurrild-Klitgaard (2002): *Knights of fantasy: An overview, history, and critique of the self-styled 'Orders' called 'of Saint John' or 'of Malta', in Denmark and other Nordic countries*. Turku: Center for Chivalric Studies & Department of Italian Language, University of Turku.

En mindre del af dette materiale har tidligere været publiceret i en engelsksproget artikel (Peter Kurrild-Klitgaard & Robert M. Clark (2004): Johanniter in Denmark: Knights of the Order of Saint John (Bailiwick of Brandenburg) and of the Royal Prussian Order of Saint John residing in Denmark in the 18th to 20th centuries, *Traditio melitensis*, 6, s. 27-33). Jeg skylder i den forbindelse stor tak til Robert M. Clark, Friedrich Adolph Freiherr von Dellingshausen (fhv. sekretær for Johanniterordenen), H.E. Fra' John T. Dunlap (medlem af Malteserordenens Suværene Råd), der alle har ydet uvurderlig hjælp, samt til seniorforsker, arkivar Nils G. Bartholdy (Rigsarkivet), Carl Michael friherre Raab (Johanniterordenen i Sverige), Bertil A. Frosell, Klaus H. Feder, Mikkel Møller, samt fotograf Tom Agerled.

Peter Kurrild-Klitgaard, f. 1966, er professor i storskundskab ved Københavns Universitet. Han er formand for Heraldisk Selskab, er indvalgt i Royal Historical Society, Académie Internationale de Généalogie og Académie Internationale d'Héraldique, og har publiceret om historiske emner i bl.a. Ordenshistorisk Tidsskrift, Heraldisk Tidsskrift, Slægtsgaarden, Rivista Araldica, Nobiltà, samt i antologier. Han sidder i redaktionsudvalget for den kommende jubilæumsudgave af Danmarks Adels Aarbog. Adresse: Tesdorpfvej 59, 2000 Frederiksberg.

Jyske skiftereferater på nettet. Kampmann-efterkommere før ca.1800

Af Flemming Aagaard Winther

Ved hjælp af Erik Brejls skiftereferater på nettet er det nu muligt at kombinere persondata fra en hel landsdel til tilforladelige slægtsoversigter. Ud fra et udarvsskifte 1770 anvendes metoden på slægten Kampmann og nogle af dens kognatiske efterkommere. Det resulterer i revisioner af tidligere publikationer, således af Kampmann-slægtsoversigten i Dansk Biografisk Leksikon.

Udarvsskifter har længe været kendt som vigtige kilder for slægtsforskere. De kan være svært gennemskuelige, hvis de omfatter mange generationer; men deres familierelationer er i regelen pålidelige, da det jo drejer sig om fordeling af gods og penge!

Indenfor mit interesseområde: Nørrejske præste- og borgerslægter har Erik Brejls skifteuddrag (www.brejl.dk) åbnet for nye søgemuligheder. Ved søgning på bestemte personnavne kan man finde frem til en hel række skifter, hvori navnet forekommer. Nogle af skifterne kan så være »normale« skifter efter et ægtepar og deres børn. De kan også være nyttige. Imidlertid er det nye, at man kan kombinere et navn i et udarvsskifte med navnets forekomst i andre skifter fra årstal eller lokaliteter, hvor man aldrig ville have tænkt på at søge. Med lidt tålmodighed kan man sågar arbejde med patronymer på denne måde.

Yderligere er arkivar S. Nygårds fantastiske »sedler« fra det samme område kommet på nettet (ddd.dda.dk/nygaard/sogeside.asp) (figur 1). Også her kan man søge på navne eller steder, og sedlerne supplerer fint skifterne i de sogne, hvor kirkebøger er bevarede tilbage til 1700 eller før. (Nygård er især nyttig, hvor gengivelsen af kirkebogens originalsider på www.arkivalieronline.dk er næsten ulæselig)

Som eksempel på en sådan kombineret søgning har jeg undersøgt de ældste generationer af slægten Kampmann, inklusive dens kognatiske grene, der hidtil ikke har været kritisk og udtømmende behandlet. De tre eksisterende slægtsbøger (N.Ø. Kampmann: *Slægten Kampmanns Stamtavle*. Trykt som manuskript, København 1884; Axel Nørlit: *Supplement til Slægten Kampmanns Stamtavle*. Trykt som manuskript, København 1965 og Leila Hansen: *Supplement til Slægten Kampmanns Stamtavle*, 1977) går mest op i de nyere agnatiske slægtled, og andre familiedata findes spredt rundt omkring i litteraturen. I det følgende bringes derfor så på-

lideligt som muligt slægtens genealogiske »skelet«. Af pladshensyn overlades det til læseren at sætte »kød« på, f. eks. ved hjælp af de citerede kilder.

Min indgang til Kampmann-problemet var skiftet 1770 efter den ugifte Ida Pedersdatter Skibsted (Landsarkivet for Nørrejylland: Nykøbing Mors Skifteprotokol 1743-75, fol. 385. Erik Brejls skifteuddrag nr. 388). Brejl hjælper sine brugere lidt på vej ved at angive jomfruens far, der ikke nævnes i skiftet, som præst i Hjørdemål, Peder Jensen Skibsted. Dennes bror skal iflg. skiftet være Henrik Kampmann, præst i [Sdr.] Kongerslev i Helligum herred, død – o.s.v.

For en nutidig læser ser det mærkeligt ud med de to forskellige efternavne; men efter datidens navneskik var det ikke ualmindeligt, at fornavn og patronym bytter plads, eller at det ene navn falder væk i tidens løb. To autoriteter på området, S. V. Wiberg (i *Personalthist., statistiske og geneal. Bidrag til en alm. dansk Præstehistorie II*, Odense 1870, Nr. 685,7) og Carl Klitgaard (i *Vendsysselske Præstefamilier før ca. 1700*, Hjørring 1945, s. 29) har imidlertid begge Sdr. Kongerslev-præsten som barnebarn af præsten i Aggersborg, Henrik Pedersen Kampmann. (**1.1.1.** nedenfor). Peder Jensen Skibsted var definitivt ikke barnebarn af ham, så skiftet 1770 efter Ida Skibsted gav mig anledning til eftertanke.

Allerede N.Ø. Kampmann havde under Nr. 34 og 43 Kongerslev-præsten Henrik Kampmann som mulig søn af **1.1.6.** Jens Pedersen Skibsted. Også *Dansk Biografisk Leksikon Bd. 7, 3.* udgave, Gyldendal 1981 bringer side 584 denne tydning, som jeg nu kan bekræfte ud fra flere udarvsskifter, fundet ved navnesøgning på nettet, samt via nogle kirkebøger og tilforladelige trykte kilder.

Desuden er nedenfor de talrige kognatiske Kampmann-efterkomere, der nævnes i skiftet efter Ida Pedersdatter Skibsted 1770 identificerede. (Se **1.1.6.1.2.** nedenfor). Et interessant punkt er, at stamtavlernes og *DBL's* hidtil anførte anden danske Kampmann-slægt fra Sjælland efter alt at dømme er en hidtil ukendt gren af den her undersøgte, hovedsagelig jyske familie. (Se **1.1.1.8.2.** nedenfor).

Slægtens mulige stamfar

Henrik Kampmann stammede fra Kampen i den hollandske provins Overijssel. (Tauber og Nielsen, s. 124 og Tillæg II, s. 6) Han blev Gildebroder i Guds Legems Laug i Aalborg 1571, kom da fra København, 1577 tog han borgerskab som handelsmand i Aalborg. Rådmand i Aalborg 1584. Antagelig død før 1604. Gift med N.N. – Formodentlig som opkald forekommer navnet Henrik Kampmann i efterslægten; men der kendes ikke noget bevis på, at **1.** nedenfor er hans datter.

The screenshot displays the interface of the 'Dansk Demografisk Database'. At the top, there is a logo for 'DANSKE ARKIVER' and the title 'Dansk Demografisk Database'. Below this, there are navigation links: 'Om arkivet', 'Forskning', 'Afdøbte', and 'Aldre (levende)'. The main content area is split into two parts. On the left is a handwritten document snippet with text: 'Skibsted, Jaa. Peder', 'nr.', 'begr. 1770 2/4 (alle g. 1818)', and '(Ny kirkens bl. 184)'. On the right is a search results table titled 'Sorter efter'. The table has columns for 'Eft. navn', 'Fornavn', 'Stilling', 'Stednavn', and 'Antal'. The first few rows of the table are as follows:

Eft. navn	Fornavn	Stilling	Stednavn	Antal
Hansen	Niels		Aalborg	2417
Hansen	Niels Peder		Aalborg	2311
Hansen	Niels Peder		Aalborg	1277
Hansen	Niels Peder	Lær	Aalborg	1094
Hansen	Niels Peder	Bibliotekar	Aalborg	1048
Hansen	Anders	Stk.	Aalborg	1041
Hansen	Anders	Stk.	Aalborg	1030
Hansen	Anders	Stk.	Aalborg	1011
Hansen	Nils		Aalborg	1010
Hansen	Nils		Aalborg	1010
Hansen	Nils		Aalborg	1010
Hansen	Nils		Aalborg	1010
Hansen	Nils		Aalborg	1010
Hansen	Nils		Aalborg	1010
Hansen	Nils		Aalborg	1010
Hansen	Nils		Aalborg	1010
Hansen	Nils		Aalborg	1010
Hansen	Nils		Aalborg	1010
Hansen	Nils		Aalborg	1010
Hansen	Nils		Aalborg	1010
Hansen	Nils		Aalborg	1010
Hansen	Nils		Aalborg	1010

Figur 1: Eksempel på navnesøgning i Nygårds seder, Dansk Demografisk Database

Første slægtled

1. MAREN KAMPMANN, begr. 10.7.1651 i Aalborg (Bud.). Gift m. NIELS HANSEN (KRÆMMER), født i Aalborg, begr. 7.4.1637 i Aalborg (Bud.). Borgerskab 9.3.1604, Skaffer i Guds Legems Laug 1608. Rådmand i Aalborg 19.2.1630. (Tauber og Nielsen, s. 129f. og Till. II, s. 7). Børn: **1.1.-1.3.**

Maren Kampmann optræder i Tingbogen januar - september 1638, hvor hun indklager gæld, antagelig i forbindelse med skifte efter Niels Hansen. (Gjedsted 1638, fol. 9b, 44b, 206b). Det synes ikke bevaret, ligesom der heller ikke ses skifte efter hende selv.

I skiftet 4.2.1630 efter læge i Aalborg, Christen Skyttes første hustru nævnes en Andreas Kampman i Frankrig, gift med en søster til afdøde. (Tauber og Nielsen, s. 270f. og Gjedsted skifte: Mikروفilm 9173B nr. 3, s. 13). Andreas er omtrent samtidig med Maren Kampmann; men et slægt-skab er ikke fundet.

Andet slægtled

1.1. IDE (KAMPMANN) NIELSDATTER, død kort efter 29.9.1641, gift 11.11.1627 i Aalborg (Bud.) (Kbg. s. 16, www.arkivalonline.dk ops 13) m. sgpr. i Skibsted-Lyngby, Hellum hd., (nævnt 1627) PEDER JENSEN GJERDING, død 1641 (Skifte 7.2.1642 cit. e. Hans H. Fussing: Til dansk Præstehistorie. Oplysninger om Hellum Herreds Præster c. 1600-1656, i *Personalthistorisk Tidsskrift 11. Række, Bind I* (1940), side 57). Søn af sgpr. i

Gjerdning-Blenstrup, Hellow hd. ca. 1599, Jens Andersen, død 1640 og N.N. Provst 1627. (Sammesteds, side 58). Tre sønner, fire døtre, alle mindreårige, kendes fra skiftet 1642. (Landsarkivet for Nørrejylland: Hellow herreds tingbog: 3.5.1642, 14.6., 21.6., 20.6.1643, 26.6). **1.1.1.-1.1.7.**

1.2. MARGRETHE NIELSDATTER, Niels Hansen Kræmmers datter, stod åbenbar skifte 27.1.1637 i Aalborg (Bud.). (AOL ops 449). Hun angav en Rostock'er ved navn Jürgen som barnefader. Hendes videre skæbne kendes ikke.

1.3. DIDRIK NIELSEN, begr. 19.3.1673 i Aalborg (Bud.). (Kbg., fol. 366a, AOL ops 593). Gift dér 8.9.1630 (Kbg., s. 23, AOL ops 20) m. **KAREN MADSDATTER (KRAG)**, datter af sal. Mads Krag og enke efter sal. Christen Pedersen.

Rådmand i Aalborg 14.7.1665. (Tauber og Nielsen, s. 130 og 137f.). Seks børn, hvis efterkommere ikke vides at have kaldt sig Kampmann. (Datteren Sidsel var mor til Sara, der ses under **1.1.1.2.**).

I Tauber og Nielsens bog anføres yderligere en søn af **1. Maren Kampmann** og rådmand Niels Hansen (Kræmmer), nemlig Hans Nielsen Krammer/Kremer, begr. 26.11.1665 i Aalborg (Bud.). (AOL ops 578. »Hans Nielsen Kremer ved Vester Aae«). Gift dér 17.11.1647 (AOL ops 93. »Trolovede Dom. X Trinitatis. Begge født her i Menigheden«) m. Bente Nielsdatter, begge født i Aalborg.

Der er imidlertid skifter efter både Hans Nielsen 13.12.1665 (Gjedsted skifte: Mikrofilm 9179B nr. 20, s. 148) og efter Bente Nielsdatter 14.1.1695. (Gjedsted skifte: Mikrofilm 9187A – nr. 38), hvori deres 2 døtre og 3 sønner opføres. Hun ses ikke begravet i Budolfi Kbg. Formyndet for enken er 1665 Christen v. Ginkel, (Tauber og Nielsen, s. 102) for børnene en Jens Eriksen. Det passer ikke sammen med Kampmann-slægten. Ingen børn eller børnebørn kaldes Kampmann, og deres fornavne antyder snarest forbindelse til v. Ginkel-familien.

Tredie slægtled

Børn af Ide (Kampmann) Nielsdatter og Peder Jensen Gjerdning

1.1.1. HENRIK KAMPMANN PEDERSEN, født 1630 i Skibsted, død 1678 i Aggersborg. Student Aalborg 1654 (Imm. som »Henricus Petri« v. Kbh.'s Univ.), præst i Aggersborg, ordineret 17.2.1661. (Bircherods Dagbog, se *Personalthistorisk Tidsskrift* 8, IV 1925, s. 320). Gift ca. 1663 m. **SOPHIE JENSDATTER BLOCH**, født ca. 1641 på Lunde i Lerup sogn, død på Burholt, begr. 5.9.1719 i Ø. Brønderslev. (Vendsys. Prfam., 27ff.). Datter af foged i Lunde Jens Jensen Bloch (nævnt 1635-1677) og Magdalene

Knudsdatter (født ca. 1616, død på Lunde 1698, 82 år). (Aage Brask, *Niels Bloch i Rold*, København 1947, s. 164ff.). Fem sønner, tre døtre.
1.1.1.1. -1.1.1.8.

1.1.2. IDE KAMPMANN PEDERSDATTER, født ca. 1639, begr. 3.5.1707 i Aalborg (Bud.), 67 år, 6 md., 15 dg. (Budolfi kbg. – cit. e. Nygård). Gift m. SVEND NIELSEN KIRKETERP, født ca. 1626, begr. 24.4.1708 i Aalborg (Bud.), 82 år, 1 md., 11 dg. (Samme). Købmand i Aalborg. Kendte børn: **1.1.2.1.-1.1.2.5.**

1.1.3. DORTE PEDERSDATTER.

1.1.4. CHRISTEN PEDERSEN SKIBSTED, født ca. 1641. Student fra Helsingør 1661. (Uidentificeret hos H. Friis-Petersen, *Studenterne v. Københavns Universitet 1611-67*, Manuskript 1942f., Aarhus Statsbibl., s. 61).

1.1.5. SIDSEL PEDERSDATTER.

1.1.6. JENS PEDERSEN SKIBSTED, født ca. 1636, død januar 1691. (Skifte 25.2.1691, Landsarkivet for Nørrejylland: Aalborg Bispeark. gejstl. Skiftebreve pakke IV 1690-1692, Nr. 11. C 1-430, E. Brejl, nr. 90). Student Aalborg 1656, præst i Hvidbjerg-Ørum-Lodbjerg sg., ordineret 7.12.1664. (Bircherods Dagbog, se *Personalthistorisk Tidsskrift 8,IV* 1925, s. 50). Gift ca. 1673 m. MAREN NIELSDATTER, død 1700. Seks sønner, to døtre. **1.1.6.1.-1.1.6.8.**

1.1.7. MAREN KAMPMANN PEDERSDATTER, født ca. 1641, død »i Boelskiftet«, begr. 2.6.1714 i Alstrup, 73 år. (Kbg., 71 – cit. e. Nygård).

Fjerde slægtled

Børn af Henrik Kampmann Pedersen og Sophie Jensdatter Bloch

1.1.1.1. ELSE CATHRINE HENRIKSDATTER KAMPMANN, født ca. 1663, død på Ormholt i Torslev sogn 2.12., begr 9.12.1744 Ø. Brønderslev sg., 81 år. (Kbg., 212 – cit. e. Nygård). Gift 1. 24.9.1695 i Lerup m. forpagter på Kølskegaard JESPER HENRIKSEN (DE HEMMER), født ca. 1671, begr. 24.3.1702 i Hallund. En datter kendes: **1.1.1.1.1.**

Gift 2. 29.1.1704 i Hallund m. forpagter på Kølskegaard HANS JUSTESEN, født ca. 1671, død på Burholt i Ø. Brønderslev sogn 25.8.1728. Han var fra Stistrupgaard i Vesthimmerland og først forpagter, fra 1719 ejer af Burholt. (Carl Klitgaard: Burholt i Øster Brønderslev Sogn, i *Jydske Samlinger 5,VII*, 1946). En datter kendes: **1.1.1.1.2.**

1.1.1.2. IDE HENRIKSDATTER KAMPMANN, gift 30.1.1714 i Lerup (Vendsys. Prfam., s. 29) m. købmand i Nibe, GØDERT HANSEN ØSER, født ca. 1680, død efter 1716. En datter kendes: **1.1.1.2.1.** Søn af Købmand i Aalborg Hans Øser (ca. 1656, begr. 28.6.1685, 29 år) og Sara Gjødtersdatter Schmidt (dbt. 6.11.1659 i Aalborg (Bud.), død efter 1685). (Tauber og Nielsen, s. 142).

1.1.1.3. Ukendt datter.

1.1.1.4. KNUD HENRIKSEN KAMPMANN, født ca. 1666, død på Kølskegaard, begr. 29.5.1704, Hallund sg., 38 år. (Kbg., 58 – cit. e. Nygård). Student Aalborg 1688, ugift.

1.1.1.5. HACK HENRIKSEN KAMPMANN, født ca. 1673, begr. 16.7.1743 i V. Hornum, i 70. år. (Kbg., 101 – cit. e. Nygård). Ejer af Ørndrup i V. Hornum sogn fra sit giftermål 7.2.1713 i V. Hornum (Kbg., 47 – cit. e. Nygård) m. ANNE CATHRINE PEDERSDATTER, født ca. 1675, død 19.4., begr. 26.4.1743 i V. Hornum i 68. år. (V. Hornum Kbg., 101 (AOL ops 104)). To døtre og en søn kendt: **1.1.1.5.1.-1.1.1.5.3.**

Anne Cathrine Pedersdatter blev *I.* gift 12.7.1702 i V. Hornum (Kbg., 43 – cit. e. Nygård) m. ejeren af Ørndrup, Christen Jensen Berregaard, født ca. 1651, begr. 10.10.1710 i V. Hornum i 59. år. (Kbg., 26 – cit. e. Nygård). Tre sønner og en datter. (V. Hornum kbg. har: Jens, hjdbt. 20.4.1704; Christen, dbt. 2.2.1706; Appolonie, hjdbt. 28.7.1707; Peder, hjdbt. 20.7.1710; – cit. e. Nygård).

Christen Berregaard nævnes 1699 (Landsarkivet for Nørrejylland: Aalborghus m. fl. Amters Konsumptionsmandtal 1.1.1700, fol. 59 – cit. e. Nygård) gift med Apollonie Otttesdatter, der må være død senest 1702. – Børn kendes ikke.

1.1.1.6. JENS BLOCH HENRIKSEN KAMPMANN, født ca. 1670, begr. 27.11.1737 i Fleisborg Kirke, V. Hornum sg., 67 år. (Kbg., 99 – cit. e. Nygård). Nævnt 1702 på Irup, 1711 til Vejerslevgaard på Mors og 1731, da han solgte Vejerslevgaard. Gift ca. 1702 (7.10.1702 bevilling til ægteskab, skønt beslægtede i 3. led. (Rigsarkivet: Jy. Reg. 21.501 nr. 112) – cit. e. Nygård) m. MARGRETHE OLUFSDATTER HOSUM. Dt. af sgpr. i Hundborg-Jannerup sg., Ole Nielsen Hosum (24.7.1649-22.2.1714) (Skifte 23.3.1714 i Landsarkivet for Nørrejylland: Hundborg Hd.'s gejstl. Skprot. 1714-1750, fol. 2. (C 10B-3, E. Brejl nr. 1)) og Maren Jensdatter Holst (begr. 7.3.1729). (Skifte 31.3.1729 i Landsarkivet for Nørrejylland:

Hundborg Hd.'s gejstl. Skprot. 1714-1750, fol. 115b. (C 10B-3, E. Brejl nr. 11)). En datter kendt: **1.1.1.6.1.**

1.1.1.7. JENS HENRIKSEN KAMPMANN, født ca. maj 1669, død 26.4., begr. 1.5.1709 i Aalborg (Bud.), 40 år minus 1 md. (Kbg., 147 – cit. e. Nygård). Købmand i Aalborg. Gift m. **KAREN JENSDATTER LAASBY**, født 1679, død 17.11.1750 i Bedsted, Hassing hd. (Skiftet 25.5.1752 er ikke bevaret. Datoen citeres i skiftet 9.11.1764 efter datteren **1.1.2.1.5.** Ida Pedersdatter Kirketerp i Roslev, se dér). To døtre kendes: **1.1.1.7.1.-1.1.1.7.2.** Datter af købmand og borgmester i Aarhus Jens Rasmussen Laasby (ca. 1632- 10.4.1695) og Maren Jensdatter Winter (26.3.1647-1712). (Anna Thestrup, *Eligerede borgere i Arhus* (Århus 1964), s. 103).

Karen Laasby blev 2. gift (29.8.1710 bevilling til ægteskab, skønt beslægtede i 2. led. (Rigsarkivet: Jy. Reg. 23.535 nr. 97) – cit. e. Nygård) 30.12.1710 i Vestervig (Kbg., 25 – cit. e. Nygård) m. sgpr. i Bedsted-Grurup sg. **1.1.2.3. PEDER SVENDSEN KIRKETERP**, født 10.4.1672 i Aalborg, død 10.10.1733 i Bedsted. (Kbg., 96 – cit. e. Nygård. – Wiberg, Nr. 98,07). Tre sønner, fire døtre: (Se skifte 9.11.1764 i Landsarkivet for Nørrejylland: Harre Hd.'s gejstl. Skprot. 1740-1814, fol. 129b, 146, 171. (C 19B-2, E. Brejl nr. 14) **1.1.2.3.1.-1.1.2.3.7.**

1.1.1.8. PEDER HENRIKSEN KAMPMANN, født ca. 1668, død ca. 1716 i Sørbymagle. Student Aalborg 1689. (J.E.Georg Holm, *Stamtvl. o. Jacob Holms Efterk.*, Tab. 2 – cit. e. Friis Petersen, *Stud. v. Kbh.'s Univ. 1668-1739*, s. 149). Han forhandlede 1.8.1694 med enken Else Christensdatter på degnekaldet i Langaa om skolehuset og degneindtægterne (E. Poulsen, *Viborg Amts Degne- og Skolehistorie* (Eget Forlag 1957), s. 569) og har antagelig været degn dér i nogle år. 1697 blev han degn i Sørbymagle, V. Flakkebjerg hd. Gift m. **MARIE ANDERSDATTER LANGAA**, født omkr. 1660 i Langaa. To sønner, to døtre: **1.1.1.8.1.-1.1.1.8.4.** (Axel Nørlit, *Supplement til Slægten Kampmanns Stamtafle* (København 1965), s. 8). 2. gift 17.11.1717 i Sørbymagle m. eftermanden Andreas Berg (ca. 1692-21.8.1723). (A. Petersen, *Sjæll. St. Degnehist.* (København 1899, repro 1991), s. 152. – Her angives tre børn; men af det omtalte skifte 1729 fremgår, at der var fire).

Det fremgår af skiftet 16.2.1729 (Landsarkivet for Nørrejylland: Djurs Sdr. Hd.'s gejstl. Skprot. 1686-1768, fol. 181 (C 27E-3, E. Brejl nr. 40)) efter den barnløse degn i Tirstrup-Fuglslev sg., Palle Amdisen, at »Marie Andersdatter Langaa« er identisk med degnens søster Margrethe Amdisdatter. De var børn af sgpr. i Langaa-Vinge sg., Middelsom hd., (Wiberg, Nr. 714,08. (Han kaldes fejlagtigt Winter)) Amdi Pallesen Agri (ca. 1627-

nov.1680) og Margrethe Andersdatter (ca. 1628-26.12.1706). Hendes efternavn »Langaa« på Sjælland følger datidens navneskik, og »Andersdatter« er en fejllæsning af det mere usædvanlige »Amdisdatter«.

Børn af Ide Kampmann Pedersdatter og Svend Nielsen Kirketerp

1.1.2.1. NIELS SVENDSEN KIRKETERP, (H. Heilesen, *Randers Klosters historie* (1958), s. 206), født 6.9.1670 i Aalborg, død 14.10., begr. 22.10.1731 i Randers. (Kbg., 185 – cit. e. Nygård). Student fra Aalborg 1689, hører og klokke i Sæby 1693, pers. kapellan i Snedsted 1699, (Bircherods Dagbog, se *Personalthist. Ts. 9,III* (1930), 83), hospitalspræst i Randers 20.12.1701 til sin død. (Skifte 14.10.1731 i Landsarkivet for Nørrejylland: Støvring Hd.'s gejstl. Skifte- og Auktionsprot. 1707-1779, fol. 186, 210b, 305b. (C 25D-4, E. Brejl nr. 46)).

1. Gift 26.9.1695 i Sæby (Kbg., 72 – cit. e. Nygård) m. KIRSTEN LAURIDSDATTER (RHUUS), død 27.6.1711 i Randers. (Skifte 27.7.1711 i Landsarkivet for Nørrejylland: Støvring Hd.'s gejstl. Skifte- og Auktionsprot. 1707-1779, fol. 39b. (C 25D-4, E. Brejl nr. 29)). Hun var antagelig datter af borgmester i Sæby, Laurids Nielsen Rhuus (død 27.3.1672) og Anne Christensdatter (Riber) (Vendsys. Prfam., s. 282) og havde 1. været gift m. skibspræst 1679, (*Kirkehist. Saml. 5,IV* (1907-09), 679) sgpr. i Sæby 1685-94, Jørgen Mortensen Lund, født ca. 1653 i Stod, Trondheim stift, død 15.11.1694 i Sæby. (Skifte 17.12.1694 i Landsarkivet for Nørrejylland: Aalborg Bispearkiv gejstl. Skiftobreve Pk. IV A 1692-1694, Nr. 41. (C 1-431, E. Brejl nr. 120). En søn, to døtre. Søen af sgpr. i Stod, Morten Olsen Lund (død 1657) og Magdalene Christophersdatter Løp (ca. 1623 – begr. 5.4.1699). (Svein Tore Dahl, *Geistligheden i Nord-Norge og Midt-Norge i tiden 1536-1700* (2. Opl., Trondheim 2004.), s. 130). – Kirsten Lauridsdatter og Niels Kirketerp fik mindst to børn i Sæby, begge døde før 1711. (Datteren Gundel blev døbt 20.11.1695 i Sæby (Kbg., 73), to måneder efter brylluppet. Derfor fik Niels Kirketerp 4.7.1696 oprejsning for lejermål. (Rigsarkivet: Jy. Reg. 20.127 nr. 91) – cit. e. Nygård). Da (1711) levede 2 sønner og en datter, født i Randers: **1.1.2.1.1.-1.1.2.1.3.**

2. Gift ca. 1712 (Ægteskabsbevill. 14.10.1712: Karen Sørens datter Hofman er datter af Svend Nielsen Kirketerps halv søster. (Rigsarkivet: Jy. Reg. 24.210 nr.132) – cit. e. Nygård) m. KAREN SØRENSDATTER HOFMAN, død 16.2.1757 i Randers. (Landsarkivet for Nørrejylland: Randers Bys Skifteprot. 1735-62, fol. 635 – cit. e. Heilesen). Uden efterlevende børn. (Efter Randers kbg. var der to sønner og to døtre født 1714-18; men døde er ikke indført). Hun var rimeligvis datter (Rigsarkivet København: Præstemantal v. Aalborghus m. fl. Amters kopskat 1682, fol. 320. – Her opgives, at ægteparret har en »årgammel« datter Karen – cit.

e. Nygård) af sgpr. i Sønderup-Suldrup sg., Hornum hd., student fra Viborg 1665 (J.Chr. Sixhøj, *Viborg Katedralskoles Dimittender* (Viborg 1968), nr. 438) Søren Nielsen Hofman (ca. 1645-1685) (Skifte 12.2.1685, uddrag i *Saml. Jy. Hist. og Top. 2, IV* (1893-95), 417, skiftet efter forgængeren sammesteds, side 415f.) og (forgængerens enke) Margrethe Pedersdatter (Stub) (død efter 1687).

Karen Sørensdatter Hofman blev 2. gift 16.10.1732 i Randers (Kbg., 2 – cit. e. Nygård) m. købmand dér (Borgerskab 23.12.1709, Landsarkivet for Nørrejylland: Randers Borgerskabsprot.) Poul Christensen, død 14.5.1738 i Randers. (Landsarkivet for Nørrejylland: Randers Bys Skifteprot. 1731-43, fol. 546 – cit. e. Heilesen). Han var 1. gift 21.3.1709 i Randers (Kbg., 26 – cit. e. Nygård) m. Øllegaard Sørensdatter (Lang), død omkr. 1731. (Bevill. til uskiftet bo 13.9.1730. (Rigsarkivet: Jy. Reg. 27.907 nr. 175) – cit. e. Nygård). De havde mindst to sønner og en datter, nævnt i Karen Sørensdatter Hofmans testamente 1745. (Kgl. konfirmeret 5.11.1745. (Rigsarkivet: Jy. Reg. 32.580 nr. 258) – cit. e. Nygård).

1.1.2.2. KAREN MARIE SVENDSDATTER KIRKETERP, født ca. 1670, (Hun og søsteren Ide får 4.11.1704 bevilling til med kurators hjælp at skifte indbyrdes efter faderen. (Rigsarkivet: Jy. Reg. 23.123 nr. 121 og nr. 120) – cit. e. Nygård) gift m. **1.1.6.1. PEDER JENSEN SKIBSTED**, se nedenfor.

1.1.2.3. PEDER SVENDSEN KIRKETERP, født 10.4.1672 i Aalborg, dk, se ovenfor under **1.1.1.7**.

1.1.2.4. JENS SVENDSEN KIRKETERP, født ca.1673. Student fra Aalborg 1693, uidentificeret. (Friis-Petersen, *Stud. 1668-1739*, 154). Tilhørsforholdet er ubevist, men rimeligt. Han må være død ung, da han ikke kendes fra familiens skifter.

1.1.2.5. IDE SVENDSDATTER KIRKETERP, dbt. 8.9.1680 i Aalborg (Bud.), (Kbg., 251 – cit. e. Nygård. (En datter af samme navn er født og død 1679)) død 13.5.1761 Nykøbing Mors. Gift 18.11.1710 i Aalborg (Bud.) (Kbg., 26 – cit. e. Nygård) m. sgpr. i Helligsø-Gettrup sg., Refs hd., **JENS MADSEN HVISTENDAL**, født ca. 1673, begr. 20.6.1735 i Helligsø, 62 år. (Kbg., 80 – cit. e. Nygård). Skifte 11.7.1735 i Landsarkivet for Nørrejylland: Refs Hd.'s gejstl. Skprot. 1718-1782, fol. 139b (C 11A-2, E. Brejl nr. 15); identisk i Aalborg Bisparkiv gejstl. Skiftebreve Pakke XI A 1733-1736, Nr. 30 (C 1-445, E. Brejl nr. 382). Student Aalborg 1696, cand. th. 6.5.1702, sgpr. 2.3.1709. (Wiberg, Nr. 415,09.).

To sønner, tre døtre: **1.1.2.5.1.-1.1.2.5.5**.

Børn af Jens Pedersen Skibsted og Maren Nielsdatter

1.1.6.1. PEDER JENSEN SKIBSTED, født 16.6., dbt. 2.8.1674 i Hvidbjerg, (Kbg. – cit. e. Nygård, der bemærker, at kirkebogen er defekt), død 25.12.1713, (Skifte 24.1.1714 Landsarkivet for Nørrejylland: Aalborg Bisparkiv gejstl. Skiftebreve Pakke VII B 1710-1714 Nr. 43 (C 1-437, E. Brejl nr. 252)), begr. 2.1.1714, 39 år, (Kbg., 175 – cit. e. Nygård), præst i Hjardemaal 1709. (Wiberg, Nr. 444,09.). Gift 20.5.1710 i Aalborg (Bud.) (Kbg., 25. – Bevill. 6.12.1709, beslægtede i 2. led (Rigsarkivet: Jy. Reg. 23.467 nr.147) – cit. e. Nygård.) m. **1.1.2.2. KAREN MARIE SVENDSDATTER KIRKETERP**, født ca. 1670, begr. 8.8.1754 i Aalborg (Bud.), 84 år. (Kbg., 206 – cit. e. Nygård. Skifte i Landsarkivet for Nørrejylland: Aalborg Bys Provsti 6.8.1754 lbnr. 12 – cit. e. E. Brejl). Tre Døtre. **1.1.6.1.1.-1.1.6.1.3.** Datter af Ide Kampmann Pedersdatter og Svend Nielsen Kirketerp, købmand i Aalborg, se ovenfor **1.1.2.**

1.1.6.2. JACOB HOLM JENSEN, dbt. septuag. [23.1.]1676 i Hvidbjerg, (Kbg. – cit. e. Nygård), død før 1770. (Skifte 14.6.1770 efter ugift broderdatter i Landsarkivet for Nørrejylland: Nykøbing Mors Skifteprot. 1743-1775, fol. 385. (B 35-140, E. Brejl nr. 388). Student fra Aalborg 1699, 23 år. (Uidentificeret hos Friis-Petersen *Stud. 1668-1739*, s. 77). Klokker i Frederiksstad i Norge. Gift m. N.N. – En søn, en datter kendes: (Nævnt i skiftet 14.6.1770 efter [**1.1.6.1.2.**] Ida Skibsted, Landsarkivet for Nørrejylland: Nykøbing Mors Skifteprot. 1743-1775, fol. 385 (B 35-140, E. Brejl nr. 388)). **1.1.6.2.1.-1.1.6.2.2.**

1.1.6.3. NIELS JENSEN SKIBSTED, dbt. 23.9.1677 Hvidbjerg, (Kbg. – cit. e. Nygård), begr. 13.4.1750 i Hem sg., Hindborg hd., »67 år«. (Kbg., 11 – cit. e. Nygård). Nævnt 1742 som fæster i Halborg i Salling på Kærgaardsholm gods. Gift m. ELSE CHRISTENSDATTER. (C. Langholz, *Anetavler for berømte Danske* (D.H.H., Lyngby 1989), s. 209). – En søn, to døtre nævnt 1770. **1.1.6.3.1.-1.1.6.3.3.**

1.1.6.4. ANNE JENSDATTER SKIBSTED, født ca. 1680, gift før 1704 m. GEORG FRIDRICH EISSEL, begr. fer.sec.pasc. [6.4.]1722, 49 år i Sdr. Kongerslev. (Kbg., 14 – cit. e. Nygård). En søn, en datter kendes. **1.1.6.4.1.-1.1.6.4.2.**

1.1.6.5. ELSE JENSDATTER SKIBSTED, død før 1770, var g.m. SØREN KNUDSEN MØLLER i møllen i Næstved, død før 1770. Fem sønner, en datter: **1.1.6.5.1.-1.1.6.5.6.**

1.1.6.6. ANDERS KRAG JENSEN, født 28.5.1685, død 14.4.1764 i Lundum. (Skifte 24.5.1764 i Landsarkivet for Nørrejylland: Voer Hd.'s gejstl. Skifteprot. 1760-1809, fol. 79. (C 30D-2, E. Brejl nr. 27)). Præst i Lundum-Hansted sg., Voer hd. 1735-1764. (Wiberg, Nr. 748,08.).

1. Gift m. HEDVIG OVESDATTER GULDBERG, begr. 10.10.1740 i Lundum. (Skifte 8.2.1742 (Bevilling til boskifte af 11.11.1740) i Landsarkivet for Nørrejylland: Voer Hd.'s gejstl. Skifteprot. 1742-1759, fol. 42b, 75b. (C 30D-1, E. Brejl nr. 5)). To sønner, en datter: **1.1.6.6.1.-1.1.6.6.3.** Datter af sgpr. i Hvirring-Tamdrup-Hornborg sg. Ove Hansen Guldborg (1.6.1671-19.2.1732) (Wiberg, Nr. 517,08.) og 1. hustru Maria Elisabeth Hansdatter Brangstrup (født ca. 1674, død 22.4.1723).

2. Gift 1742 m. MARGRETHE GUDESDATTER COLDING, født 1714, død 30.1.1776 i Lundum. En Søn: **1.1.6.6.4.** Datter af herredsskriver Gude Nielsen Colding og N.N.

1.1.6.7. JENS JENSEN SKIBSTED, dbt. 19.9.1686, død 1.1.1750. (Wiberg, Nr. 1106,10. Han angives her »født i Thy 22.6.1685«). Student Thisted 1707, 20 år. Præst i Strø sg. og hd., Frederiksborg Amt. 1739-49.

1.1.6.8. HENRIK KAMPMANN JENSEN, født 18.9.1689, (Wiberg, Nr. 685,07.), død 23.3. begr. 1.4.1729 i Sønder Kongerslev. (Kbg., 19 – cit. e. Nygård). Student Aalborg 1707, cand. theol. 18.5.1711, hører i Aalborg 27.5.1712, (F.E. Hundrup, *Lærest. v. Aalborg Kathedralsk. III. Hørere og Adj.* (Aalborg 1870), Nr. 62.). 16.10.1713 kaldet til sgpr. i Sønder Kongerslev-Komdrup sg., Hellingum herred. – Som nævnt i indledningen har Wiberg og senere Carl Klitgaard denne Henrik Kampmann som barnebarn af præsten af samme navn i Aggersborg. Imidlertid antyder allerede hans fødselsdata »1689 i Thy« sammen med den påståede fars fødselsår ca. 1670, at det ikke kan være rigtigt.

Gift 7.6.1719 i Jetsmark (Kbg., 6 – cit. e. Nygård) m. MAREN SVENDSDATTER LEMVIG, født ca.1682, (Ses ikke i Jetsmark Kbg.) død 1.7., (Skifte 2.7.1772 i Landsarkivet for Nørrejylland: Hellingum Hd.'s gejstl. Skifteprot. 1770-1810, fol. 23, 34b. (C 15C-2, E. Brejl nr. 4)), begr. 8.7.1772 i Sdr. Kongerslev, 90 år. (Kbg. fol. 51b, AOL ops 99). En Søn: **1.1.6.8.1.**

Datter af sgpr. i Jetsmark-Hune, Hvetbo hd., (Vendsys. Prfam., s. 192ff.) Svend Lauritsen Lemvig (29.7.1640- begr. 31.1.1727) og Maren Sørens-datter (ca. 1652-29.1.1725). (Skifter 13.2.1725 og 24.2.1727 i Landsarkivet for Nørrejylland: Hvetbo Hd.'s gejstl. Skifteprot. 1713-1785, fol. 3b og fol. 31b (C 7B-1, E. Brejl nr. 2)).

Femte slægtled

Her medtages kun den nytilordnede Kampmann-gren, jfr. *Dansk Biografisk Leksikon*, 3. udg.

De øvrige personer findes under F. Aa. Winther på Erik Brejls hjemmeside (www.brejl.dk)

Børn af Peder Henriksen Kampmann og Marie Andersdatter Langaa / Margrethe Amdisdatter

1.1.1.8.1. HENRIK PEDERSEN KAMPMANN, nævnt 1729 sammen med broderen i udarvsskiftet efter deres morbror Palle Amdisen. (Landsarkivet for Nørrejylland: Djurs Sdr. Hd.'s gejstl. Skifteprot. 1686-1768, fol. 181 (C 27E-3, E. Brejl nr. 40)). I skiftet omtales også mosteren Anne Marie Amdisdatter, (død 24.5.1729), gift 4.4.1719 m. Jens Pedersen Horsens, (begr. 5.4.1738), sgpr. i Marvede-Hyllinge sg., nabosogn til Fyrendal. (Wiberg, Nr. 787,08.).

1.1.1.8.2. AMDI PEDERSEN KAMPMANN, født omkr. 1697 i Sørby-magle sg., V. Flakkebjerg hd., gift før 1742 m. KIRSTEN PEDERSDATTER. De boede da i Tornemark, Fyrendal sg., Ø. Flakkebjerg hd., og 1743 var han skolemester dér. (Fyrendal kbg., AOL ops 155: Dni 11 e. Tr. [25.8.1743] Skolemesterens hustru Kirsten var gudmor og Amdi Persen fadder). Sønnen Peder Amdi[sen] Kampmann fødtes 6.1.1742, døbt 14.1. (Kbg., AOL ops 148. (Viede mangler i kbg. årene før)). Han døde som skoleholder i Tornemark 30.4., begr. 6.5.1814. (Kbg., AOL ops 105). Det har hidtil været antaget (*DBL*), at han og hans efterkommere udgjorde en uafhængig, indvandret Kampmann-slægt.

1.1.1.8.3. MAGDALENE PEDERSDATTER KAMPMANN, død ca. maj 1760 i Blære, (Kirkebogen er ikke bevaret. Skifte 20.5.1760 i Landsarkivet for Nørrejylland: Aars Hd.'s gejstl. Skifteprot. 1703-1814, fol. 414b (C 17A-2, E. Brejl nr. 55)), gift 5.10.1717 i Blære (Kbg., 48 – cit. e. Nygård) m. degn i Blære, Aars hd., DANIEL HAMMER, senere LASSEN, (Degnen var opkaldt efter sin morfar, og hans fulde navn var dermed: *Daniel Hammer Christiansen Lassen*), født ca. 1695, begr. 19.4.1743 i Blære, 48 år. (Kbg., 26 – cit. e. Nygård). Seks sønner, to døtre levede 1743, (Skifte 13.5.1743 i Landsarkivet for Nørrejylland: Aars Hd.'s gejstl. Skifteprot. 1703-1814, fol. 300b, 305 (C 17A-2, E. Brejl nr. 37)). – I skiftet 5.11.1773 efter den barnløse søn Christian Lassen, degn i Blære, ses mere om hans da levende søskende. (Landsarkivet for Nørrejylland: Aars Hd.'s gejstl. Skifteprot. 1703-1814, fol. 439b. (C 17A-2, E. Brejl nr. 64)). Søn af herredsfgd. i Han hd. 1687-1715, Christian Lassen (12.1.1660-23.2.1715) og

1. hustru Cathrine Danielsdatter Hammer (død 20.3.1700). (C. Klitgaard, *Herredsfgd. og Tingskr. i Vendsyssel* (Hjørring 1937-38), s. 129f.).

1.1.1.8.4. SOPHIE BLOCH PEDERSDATTER KAMPMANN. Hun ses ikke som begravet i Aars kbg. i årene efter 1731. En datter *Anne Margrete* hjdbt. 1.1., fremst. 6.1.1731 i Aars (Kbg., fol. 36b, AOL ops 68) blev begr. 3.2.1732 i Aars. (Kbg., fol. 62, AOL ops 119). Moderens identitet bekræftes af, at »Degnens hustru i Blære« (hendes søster) bar barnet ved dåben. Gift 3.1.1730 i V. Hornum m. Msr. TØGER CHRISTENSEN BARTUM af Aars. (Kbg., 126 – cit. e. Nygård, AOL ops 237). Ægteparrets videre skæbne efter 1732 kendes ikke.

Slægtsnavnet *Bartum* findes også som *Batom* eller lignende stavemåder. Slægten ses i 1600-tallet i Aalborg og Viborg; men en forbindelse til Tøger Christensen Bartum er ikke fundet.

Konklusion:

Ved hjælp af navnesøgning i bl.a. skifteuddrag fra et stort geografisk område er det således muligt at kaste nyt lys over slægtsforhold, her eksemplificeret ved de ældste led af slægten Kampmann.

Kilder og litteratur

For videre forskning i slægten Kampmann anbefales at læse de i indledningen anførte stamtavler, for forskning i nørrejyske borger- og præsteslægter generelt følgende:

E. Tauber og A.H. Nielsen, *Personal-historiske Notitser om Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg i Fortid og Nutid*, Aalborg 1879-80; Tillæg I, 1880; II, 1884 og III, 1890. – Citeres som Tauber og Nielsen.

S. V. Wiberg, *Personalhist., statistiske og geneal. Bidrag til en alm. dansk Præstehistorie I-III*, Odense 1870-71, Supplement, Faaborg 1879. – Citeres som Wiberg [Bd., Nr.].

Carl Klitgaard, *Vendsysselske Præstefamilier før ca. 1700*, Hjørring 1945. – Citeres som Vendsys. Prfam.

Endvidere kan relevant information indhentes fra følgende hjemmesider:

Erik Brejls skifteuddrag (www.brejl.dk) fra forskellige arkivalier i Landsarkivet for Nørrejylland.

Hans Gjedsteds uddrag (www.protokoller.dk) af Landsarkivet for Nørrejylland: Aalborg Tingbog 1625-1701. – Citeres som Gjedsted.

Hans Gjedsteds uddrag (www.protokoller.dk) af Landsarkivet for Nørrejylland: Aalborg Skifter 1587-1705 (efter Mikrofilm [nr.]). – Citeres som Gjedsted skifte.

www.sa.dk/content/dk/ao-forside – Kirkebøger citeres som Kbg., [side] AOL ops[lag].

www.ddd.dda.dk/nygaard/sogeseite.asp – f.eks. Kbg., [side] citeres som Nygård.

Forfatterpræsentation:

Flemming Aagaard Winther, f. 1933, civilingeniør, til 1998 ansat ved Kiels Universitet med fagområde infrarødspektroskopi. Har foruden faglige publikationer skrevet artikler i Personalhistorisk Tidsskrift og bogen »Præstehustruen i Lyngaa og hendes familie« (Slægten 2008, ISBN 978-87-90331-41-2). Adresse: Bgm.-Drews-Str. 23, D-24119 Krons-
hagen. winther@kabelmail.de.

Generalforsamling 2013

Samfundet for dansk Genealogi og Personalhistorie afholdt generalforsamling torsdag den 13. juni 2013 i Harsdorffsalen, Rigsarkivet.

Formanden Tommy P. Christensen bød velkommen og orienterede kort om aftenens program, der ifølge vedtægterne havde følgende dagsorden:

1. Valg af dirigent
2. Bestyrelsens beretning
3. Regnskab og fastsættelse af kontingent
4. Valg
5. Indkomne forslag
6. Eventuelt

Valg af dirigent

Bestyrelsen foreslog Jørgen Mikkelsen, der blev valgt. Derefter gav dirigenten ordet til formanden.

Bestyrelsens beretning for 2012

Må jeg have lov til at indlede denne beretning med at bede forsamlingen rejse sig sammen med mig og give to minutters stilhed for afdøde Ida Dybdal:

Forhenværende kontorchef i Undervisningsministeriet, cand.jur. Ida Dybdal, der i årene fra 1975 til 2002 var vort bestyrelsesmedlem, og frem til sin død den 1. februar i år fortsatte som vores dygtige og pålidelige korrekturlæser.

Jeg vil indlede denne første beretning for den nye bestyrelse med at omtale vort kære tidsskrift:

Personalhistorisk Tidsskrift

Også i år har vore medlemmer modtaget to hefter med en lang række spændende artikler. Forårsnummeret (2012:1) bragte beretningen om det gamle »Provinsakvarium« på Jagtvej, der med udgangen af 2011 reelt ophørte sin eksistens, da det blev en del af Statens Arkiver Øst. Den gedigne redegørelse var et godt eksempel på det teamwork, som tidsskriftet efterhånden har fået flere gode eksempler på. Her var det Charlotte S. H. Jensen, Christian Larsen og Jørgen Mikkelsen, der var gået sammen om at løfte opgaven.

Et andet eksempel på denne frugtbare udvikling er den omfangsrige artikel om Peder Munk i Torstengaard og Staby Kærgaard samt Peder Munk i Vesterris, der kom til at blive bragt i både forårs- og efterårsnummeret. Forfatterne var gamle kendinge i genealogiske kredse, nemlig Ole Færch, Ole Bech Knudsen og Flemming Aagaard Winther.

Også de royale interesser har vi forsøgt at imødekomme, dels med en artikel i forårsnummeret om Kong Knuds bror Christoffer, af Stefan Pajung, og i efterårsnummeret med Iben Bjurners bidrag om Fru Danne-mands datter Frederikke Dannemand – en uægte grevedatter.

Den helt håndfaste vejledning blev bl.a. tilgodeset med Maria Hvid Kargaards artikel om hvilke kilder, slægtsforskere kan benytte i Post & Tele Museets bibliotek og arkiv, samt Michael Duponts grundige artikel om den gotiske kursiv 1800-1875 i serien om dagligdagsskriftens udvikling i Danmark.

Meget andet kunne nævnes, som dr.phil. Jens Chr. V. Johansens tankevækkende bidrag om den skånske adelsfamilie Ramel til Bækkeskov, der i 1600-tallet følte sig tvunget til at vælge mellem dansk og svensk – eller de mange gode anmeldelser. Vi takker forfatterne og redaktionen mange gange. Uden dem intet tidsskrift!

En stor tak skal også lyde til vore trofaste korrekturlæsere, hvor vi som nævnt indledningsvis desværre har måttet sige farvel til Ida Dybdal. Også en stor tak til Hanne Blenner, der står for det veludførte register.

Der er til årgang 2012 modtaget økonomisk støtte fra Kulturstyrelsens Tidsskriftstøtteudvalg og fra Goods Fond, og vi vil gerne her bringe en tak for denne vigtige hjælp, som gør det muligt for os at opretholde den sædvanlige gode standard af *Personalhistorisk Tidsskrift*.

Som de tilstedeværende måske kan erindre fra sidste års generalforsamling, var den afgående formand, Birgit Flemming Larsen, inde på tidsskriftets fremtid, en diskussion som den ny tiltrådte bestyrelse også har måttet tage.

Helt overordnet er det tydeligt, at der er mange kræfter, som bevidst modarbejder de papirbårne kulturtidsskrifter. Portostigninger og faldende offentlige tilskud ledsages af opfordringer til at producere netversioner og pdf-filer, der kan udprintes af særligt interesserede.

På baggrund af det fortsat faldende medlems- og abonnementstal er det altså påtrængende nødvendigt med nytænkning.

Bestyrelsen har derfor besluttet, at vi fra og med årsskiftet overgår til en årlig udgivelse, men vælger fortsat at udkomme i en trykt udgave.

Årsskriftet, som eventuelt kan dække et bestemt tema, vil være rigt illustreret, i omfang svare til det nuværende antal sider i en årgang, men nu med farveillustrationer og helt ny layout. Denne ændrede udgivelsesfrekvens vil indebære en vigtig besparelse i portoudgifterne ved udsendelsen til medlemmer og abonnenter.

I samarbejde med tidsskriftets redaktion er det blevet besluttet, at årbogen for 2014 vil have temaet: *Danmark-Norge 1380-2014*, og rumme genealogiske bidrag omhandlende emner af betydning for begge lande. Der vil dog fortsat være mulighed for at bringe bidrag uden for tema. Der vil senere blive mulighed for at få yderligere oplysninger om dette hos vor redaktion, da flere af redaktionens medlemmer er til stede her i aften.

Vi er såvel i bestyrelsen, som i redaktionen, overbevist om, at årbogen vil blive et stort aktiv for Samfundets nuværende og kommende medlemmer, og vi hører meget gerne på bemærkninger fra generalforsamlingen om dette centrale spørgsmål...

Andre udgivelser

En af Samfundets mangeårige støtter, Poul Steen, fuldførte i 2012 det store arbejde med at få samlet et akkumuleret register for årene 1880–2010. Tilmed havde han den store venlighed efterfølgende at supplere det op til og med 2012. Dette kæmpearbejde er blevet afsluttet her i foråret, og personregisteret til *Personalhistorisk Tidsskrift* gennem 132 år er nu færdigt. Bestyrelsen overvejede, hvorvidt det burde udkomme både som et flerbindsværk og på cd-rom, men har nu – takket være Goods Fond – fået produceret den cd-rom, som vi denne aften har valgt at forære de fremmødte medlemmer af Samfundet.

Tag godt imod det store arbejde, som vi er Poul Steen meget taknemmelig for.

Vi prøver fortsat at få udredt, hvorvidt alt indholdet i de gamle årgange af *Personalhistorisk Tidsskrift* kan indscannes og tilgængeliggøres på internettet, uden at der forudgående skal indhentes tilladelse fra alle bidragsydere, hvilket i sagens natur nærmest vil blive en uoverkommelig arbejdsopgave. Kommentarer til dette problem er også meget velkomne.

Bestyrelsen

Som det vil være de tilstedeværende bekendt, skete der en meget betydelig udskiftning af bestyrelsens medlemmer ved den sidste generalforsamling. Således afgik vores mangeårige formand, arkivsekretær Birgit Flemming Larsen efter ti år på formandsposten. Som bekendt fik hun følge af Hans H. Worsøe, Knud Prange, Poul Steen, Charlotte

S.H. Jensen, Finn Grandt-Nielsen, Anne Dorthe Suderbo og Bente Jensen. Et mandefald, der krævede syv nye medlemmer af bestyrelsen, herunder en ny formand. Det har derfor været nødvendigt at holde en del bestyrelsesmøder for at få styr på de mange opgaver og fordelingen mellem de nye og gamle bestyrelsesmedlemmer. Ikke mindre end 8 bestyrelsesmøder (10/7, 23/8, 20/9, 12/11, 10/12 - 4/2, 8/4, 13/6) har vi haft, og nu begynder vi at have det nødvendige overblik, selvom mange opgaver stadig ligger klar til os. Vore bestyrelsesmøder finder som regel sted i Københavnsområdet, og indtil det ikke længere var praktisk muligt, benyttede vi lokalerne på det fordums Landsarkiv på Jagtvej, og derefter har Rigsarkivet været så venlige at huse os: Derfor skylder vi vor rigsarkivar Asbjørn Hellum en stor tak for udvist velvilje og husly.

Økonomi og medlemmer

I efteråret 2011 fik Samfundet en økonomisk saltvandsindsprøjtning, da beslutningen om at lukke og slukke for Hvem Forsker Hvad frigjorde ca. 50.000 kr., der i årsafslutningen kunne vende et underskud til et mindre overskud på ca. 10.000 kr. Vores kasserer vil redegøre nærmere for årets resultat, men vi har atter formået at holde skindet på næsen, trods et mindre fald i antallet af betalende medlemmer.

Således var der ved indgangen til 2012 omkring 600 betalende medlemmer, og for tiden har vi omkring 560 betalende medlemmer. Tilbagegangen skyldes dog også en mere præcis registrering, da der ikke tidligere har været fokus på det faktum, at betalende medlemmer ikke nødvendigvis havde betalt for det pågældende år, men kunne være bagud – eller forud! Nu har vores kasserer været det hele igennem og ny-indtastet alle medlemmer. Et stort arbejde, men uomgængeligt, da der også havde været hackere på spil i den tidligere formands mailbox!

Samarbejde

Den forrige bestyrelse havde nedsat en arbejdsgruppe, der skulle stå i kontakt med såvel DIS-Danmark som SSF – Sammenslutningen af Slægts-historiske Foreninger – for at finde frem til et tættere samarbejde mellem de tre organisationer. Den nuværende bestyrelse har indledningsvis lagt vægt på en jævnlig kontakt mellem de tre landsdækkende foreningers formænd, Susanne Fuglsang, Trilby Gustafsson og undertegnede. Vi har afholdt flere såkaldte »trojka-møder«, og vi kommer rundt om mange forskellige samarbejdsmuligheder, såsom publikationssamarbejde, fælles hjemmeside, fælles regnskabssystem, fælles medlemsregi-

strering og eventuelt fælles regnskabsfører. På sigt kunne der måske også være tale om besparelser ved en fælles bogtrykker og udviklingen af årbogen til en fælles publikation for de tre landsdækkende foreningers medlemmer.

I regi af det såkaldte Nordgen læges der op til et udvidet redaktørsamarbejde såvel mellem de tre redaktioner i Danmark, som de øvrige nordiske landes redaktioner. Det første resultat af dette samarbejde er allerede bragt til trykken, idet en artikel med titlen »Bruden var i sort – Brudebilleder gennem 100 år«, bragt i SSFs Slægten nr. 46, også er blevet bragt i Genealogen (nr. 1/2013) – Medlemsblad for Norsk Slektshistorisk Forening.

Nærmest for står et tilbud om at kunne benytte DIS-Danmarks mulighed for Dankortbetaling af abonnement på *Personalthistorisk Tidsskrift* og vore publikationer. En service vi håber at kunne få i gang i indeværende år. Samfundets bestyrelse ser frem til det fremtidige samarbejde, der kan indebære store synergieffekter for såvel *Personalthistorisk Tidsskrift* som for Samfundet.

Hjemmesiden

Vores hjemmeside, der i mange år har været passet af webmaster Charlotte S.H. Jensen, bestyres nu af vor næstformand Poul Wachmann. Den trænger voldsomt til en opdatering af det software, der bruges (Joomla), men også her overvejes det at indgå i et samarbejde med DIS-Danmark. En stor tak til Charlotte, der velvilligt stiller op, hver gang vi har problemer eller behov for hendes bedømmelse af den digitale virkelighed, vi befinder os i.

Til slut vil jeg takke alle vore samarbejdspartnere for et frugtbart samarbejde i 2012. En særlig tak skal gå til Rigsarkivet, der atter har været så venlige at lægge hus til, både i aften og ved de fleste af vore bestyrelsesmøder.

Med disse ord vil jeg overgive bestyrelsens beretning til generalforsamlingen, til debat og forhåbentlig vedtagelse.

Endelig vil jeg allerede nu bebude, at jeg under punktet eventuelt atter vil bede om ordet.

Tak for ordet i denne omgang – og tak til alle, der er mødt op til årets vigtigste møde i Samfundet.

Efter formandens beretning drøftede forsamlingen en udgivelse af ældre årgange af *Personalthistorisk Tidsskrift* på internettet, bl.a. det store

problem med ophavsret. Det blev foreslået at bringe en efterlysning i Statstidende efter forfattere, der kan have indvendinger mod, at deres artikler bringes digitalt. Anmelderredaktør Henriette Kragh Jacobsen fortalte, at der arbejdes på en lempelse af Ophavsretsloven. Bestyrelsen tog forslaget til efterretning.

Regnskab for 2012 og fastsættelse af kontingent for 2014

Kasserer Lena Sørensen fremlagde regnskabet. Hun berettede om vanskeligheder med medlemsregistreringen, men at der var ved at være styr på det. Årets regnskab balancerer, og medlemstallet på ca. 560 ser ud til at være stabilt. Regnskabet blev godkendt.

Kontingentet blev foreslået uændret.

Valg

Valg af formand

Tommy P. Christensen blev genvalgt.

Valg af bestyrelsesmedlemmer

På valg til bestyrelsen var Peter Wodskou og Thit Birk Petersen. Peter Wodskou blev genvalgt, og Thit Birk Petersen blev valgt ind i bestyrelsen.

Valg af revisorer

På valg til revisorposterne var Jens Worsøe og Finn Grandt-Nielsen. Jens Worsøe blev genvalgt, og Jørgen Mikkelsen blev valgt til revisor.

Valg af revisorsuppleant

På valg til revisorsuppleantposten var Jette Selbach, der blev valgt.

Indkomne forslag

Der var ikke indkommet forslag.

Eventuelt

Det blev foreslået, at man fik et afhentningssted, hvor medlemmerne kunne afhente *Personalhistorisk Tidsskrift*, så Samfundet dermed kunne spare portoen. Bestyrelsen tog forslaget til efterretning.

Det blev foreslået, at Samfundet udvidede det nordiske samarbejde til også at vedrøre Slesvig-Holsten. Bestyrelsen tog forslaget til efterretning.

Den nye redaktør af *Personalhistorisk Tidsskrift*, Thit Birk Petersen, præsenterede sig for forsamlingen.

Herefter tog formanden Tommy P. Christensen ordet:

Personalthistorisk Tidsskrift får ny redaktør

Inden vi afslutter denne generalforsamling, vil jeg gerne på bestyrelsens vegne benytte lejligheden til at sige et par ord til to af vore nu forhenværende redaktører.

Vi var kun lige kommet forbi nytåret og ind i januar 2013, da jeg modtog en mail fra vores redaktør, Maria Hvid Kargaard, der af arbejdsmæssige årsager så sig nødsaget til at opgive redaktørposten. Det var en trist meddelelse i lyset af den store personudskiftning ved den seneste generalforsamling, og ikke mindst fordi Maria havde fået opbygget et stærkt team, hvor ikke mindst den forhenværende redaktør, Katharina Zander, havde gjort god fyldest.

Heldigvis var Maria indstillet på at færdiggøre det igangværende forårsnummer (2013:1) og tilbyde sparring til en ny redaktør, der dog ikke var fundet på daværende tidspunkt.

Som nævnt lykkedes det – ikke mindst med bistand fra Maria – at finde en ny kompetent og velkvalificeret redaktør, og det er trods alt alfa og omega, hvis vi fortsat skal udgive et lødigt produkt.

Herefter overrakte formanden en flaske vin til Maria Hvid Kargaard, og Tommy P. Christensen fortsatte:

Hans H. Worsøe æresmedlem

Jeg nævnte, der også var en anden redaktør, som bestyrelsen gerne vil benytte lejligheden til at hylde. I en lang årrække, fra 1966 til 1980, var han redaktør for *Personalthistoriske Tidsskrift*. Derefter påtog han sig hvervet som bestyrelsesformand og sad herefter som Samfundets 10. formand i perioden 1980 til 1993, hvor han blev afløst af Finn Andersen. I 1992 var efterårsnummeret tilegnet ham – og i 1999 modtog han helt berettiget Samfundets medalje for en bemærkelsesværdig personalthistorisk indsats.

Det kan vel være på sin plads – nu hvor vi har tre landsdækkende organisationer indenfor dansk slægtsforskning – at fremhæve hans formandsperiode som skelsættende for etableringen af Databehandling i Slægtsforskning – bedre kendt som DIS-Danmark.

Med Finn Andersen som den udfarende kraft sikrede Samfundets formand og bestyrelse fra starten, at alle udgifter til DIS-Danmark blev afholdt af Samfundet. Medlemmer af Samfundets bestyrelse bidrog fra 1987 med de første artikler til det lille nye blad i A5-format kaldet *Slægt & Data*.

På Samfundets generalforsamling i 1989 blev foretaget de nødvendige vedtægtsændringer, så en kontaktperson fra DIS-Danmark fik sæde i Samfundets bestyrelse.

Det var således ikke mindst det gode samarbejde mellem den daværende formand og DIS-Danmarks repræsentant i Samfundets bestyrelse, Jørgen Papsøe, der sammen med Finn Andersens store indsats fik bragt DIS-Danmark ind i en forrygende medlemsudvikling (1991: 375 medlemmer, 1997: 600 medlemmer)

Nu kan det vel ikke skjules længere, at det er forfatteren til klassikeren »Find dine rødder – Politikens Håndbog i Slægtshistorie«, lederen af de slægtshistoriske kurser på Køng Folkehøjskole fra 1962 til 1969, fhv. landsarkivar ved Landsarkivet for Sønderjylland, cand.mag. Hans H. Worsøe, vi gerne vil hylde.

Hans H. Worsøe blev udnævnt til æresmedlem af Samfundet for dansk Genealogi og Personhistorie. Herefter overrakte formanden ham et diplom.

Dirigenten afsluttede derpå generalforsamlingen.

Efter en kort pause sluttede aftenen med bestyrelsesmedlem Erik Nørres foredrag om den nye skolehistorie og gennemførelsen af skoleordningerne af 1814.

Referent Michael Dupont, sekretær

Årsregnskab for 2012

<i>Indtægter</i>	2012	2011
Kontingenter	146.870	150.935
Salg af bøger m.v.	4.532	344.176
Porto	1.689	684
Renter og gebyrer	791	634
Tilskud Fonde	25.495	30.220
Andel i overskud fra <i>Hvem forsker Hvad</i>	49.924	49.924
<i>Indtægter i alt</i>	<u>179.377</u>	<u>276.573</u>
 <i>Udgifter</i>		
<u>Personalhistorisk Tidsskrift</u>		
Trykning	87.703	109.356
Forsendelse	55.549	70.726
Øvrige omkostninger	2.332	947
PR	1.090	2.250
Bogkøb samt opbevaring		58.250
Møder og rejser	22.462	9.512
Administration	8.509	12.246
Gebyrer	1.370	1.945
Kontingenter	695	695
	<u>24.398</u>	<u>24</u>
<i>Udgifter i alt</i>	<i>179.709</i>	<i>265.927</i>
<i>Årets driftsresultat</i>	<i>332</i>	<i>10.646</i>

Balance pr. 31. december 2012

<i>Aktiver</i>	2012	2011
Likvid beholdning (inkl. hensættelser)	135.307	
Tilgodehavender Medlemmer	1.175	
Tilgodehavender Fonde	<u>25.000</u>	
<i>Aktiver i alt</i>	161.482	
<i>Passiver</i>		
Forudbetalt kontingent	33.435	
Skyldige omkostninger	2.472	
Offentlige myndigheder Moms	-228	
Hensættelser	<u>0</u>	
<i>Passiver i alt</i>	161.482	
<i>Egenkapital</i> – pr. 01.01.2012	126.135	
Årets underskud	<u>-332</u>	
<i>Egenkapital</i> – pr. 31.12.2012	125.803	126.135 ¹

Måle den 01.04.2013
Finn Grandt-Nielsen (sign)

Regnskabet er revidret og afstemt med de foreliggende bilag.

Kalundborg den 21.03.2013
Jens Worsøe (sign)

Ølstykke den 31.01.2013
Lena Sørensen (sign)

Noter

1 E.K. er inklusive tidligere års hensættelse samt mindre korrektioner i bogføringen.

Præsentation af Personalhistorisk Tidsskrifts årbog 2014

Du sidder nu med *Personalhistorisk Tidsskrift* 2013:2. Dette nummer er det sidste tidsskrift i rækken af halvårlige udgivelser, idet vi fra 2014 overgår til at udgive en årbog, der vil udkomme en gang om året i midten af november.

Grundene til, at bestyrelsen for Samfundet for Dansk Genealogi og Personalhistorie har valgt at overgå til en årbog, er flere. En væsentlig grund er de stigende udgifter i forbindelse med trykning og forsendelse af trykte kulturskrifter, og at det bliver sværere og sværere at få tilskud til udgivelsen af fysiske tidsskrifter, da flere af de statstilskud, vi har kunnet søge indtil nu, fremover kun vil blive tildelt internetbaserede tidsskrifter.

Samtidig har vi gennem de seneste år oplevet faldende medlems- og abonnentstal, og dette har været en væsentlig anledning for os til at tage tidsskriftets indhold og profil op til revision. Vi eksisterer for vores medlemmer og læsere, og derfor har vi undersøgt hvilke faktorer, der har indflydelse på netop medlemstal.

Bestyrelsen har på denne baggrund besluttet, at årbogen vil få et lidt anderledes udtryk end de tidligere årgange af *Personalhistorisk Tidsskrift*. Dette kommer også til udtryk i dette nummer, idet vi har valgt at implementere nogle nye tiltag allerede i dette nummer, så læserne får mulighed for at vænne sig til den nye profil.

Som den væsentligste ændring anvender vi ikke længere slutnoter. Hver artikel er i stedet efterfulgt af en kort gennemgang af de anvendte kilder, samt oplysninger om hvor de er at finde. På denne måde vil det være lettere for læserne at anvende kilderne. Vi håber det vil gøre teksten mere læsevenlig og læseoplevelsen bedre. Samtidig mener vi at det vil gøre årsskriftet mere anvendeligt for de, der slægtsforsker.

Årbogen får samme samlede sideantal som de to hæfter, der hidtil er udkommet halvårligt.

Det og det faktum, at *Personalhistorisk Tidsskrift* kun udgives en gang om året, giver os mulighed for at tilbyde vores læsere et spændende nyt layout samt fastholde en høj kvalitet af artiklerne.

Endvidere er det tanken, at hver årbog skal have et tema. Temaerne vil være brede og give mulighed for, at en bred skare af forskere og forfattere kan bidrage med viden og information om spændende personligheder og slægter. Der vil også være en sektion med artikler udenfor tema,

hvor artikler, der ikke umiddelbart har relation til temaet, er velkomne. På den måde håber vi at kunne fastholde den spændevide og afveksling i indholdet, som *Personalhistorisk Tidsskrift* altid har stået for.

Selve layoutet på årbogen vil også blive ændret og vil fremstå som en reel bog med fast ryg. Der vil indgå farveillustrationer i artiklerne, og i det hele taget vil årbogen få et løft og sikre, at *Personalhistorisk Tidsskrift* vil blive en bedre og mere luksuriøs udgave af sit gamle jeg.

Vi i redaktionen er glade for den nye profil og stolte af dette nummer af *Personalhistorisk Tidsskrift*, og det er derfor også med glædelig forventning, at vi ser frem til at påbegynde arbejdet med den nye årbog.

Vi håber, at du vil tage godt imod dette nummer med alle dets ændringer samt årbogen, når denne udkommer november 2014. Måske vil du bemærke, at der er en enkelt artikel, der stadig følger vores traditionelle format. Det skyldes, at vi har valgt at bringe afslutningen af Jens Chr. Krebs Langes artikel »Den Hvide Neger« i samme form som de øvrige dele. Vi ser frem til at dele det nye *Personalhistorisk Tidsskrift* med dig, og vil meget gerne høre, hvad du synes om vores nye tiltag.

På bestyrelsen og redaktionens vegne

Thit Birk Petersen, Ansv. redaktør

Anmeldelser

Annette Hoff: *Boller Slot i 650 år. En godshistorie om mennesker, magt og muld ved Horsens fjord. Wormianum i samarbejde med Landbohøjskole Selskab, 2012. 544 s. Rigtig ill. i s/h og f. Indb. ISBN 978-87-89531-37-3. 335 kr.*

Bogen om Boller Slots historie er på flere måder et vægtigt og omfattende værk. Helt bogstaveligt er bogen i et stort format på mange sider, så det er ikke en tryksag, der egner sig til at blive læst i forbifarten. Tværtimod appellerer bogen til fordybelse, hvor man får mulighed for at synke ned i en afgrænset del af den danske historie set og oplevet gennem mennesker, der har levet, boet og arbejdet på et gods i det østjyske landskab. »Et helt samfund i sig selv«, som det omtales i bogens forord.

Vægtigheden skyldes tillige det store arbejde, som Annette Hoff, der til daglig er museumsinspektør ved Horsens Museum, utvivlsomt har lagt i bogen. Der er således ydet en treårig forskningsorlov til forfatteren, hvis hensigt med bogen er, »at udfolde og befolke hele godsets 650-årige historie«.

For at muliggøre dette, har Annette Hoff gennemgået mange forskelligartede typer kilder såsom godsarkiv, godsregnskaber, havreliester, håndværkerregninger, jordebøger, breve, skovprotokoller, skifter, auktioner og reparationslister. Ved hjælp af et varieret og veludnyttet kildemateriale er det lykkedes at beskrive livet for godsets ejere, beboere, besøgende, møllere, fæstebønder, håndværkere, husmænd, fiskere, skovfogeder, gartnerendrenge og mejeripiger. Fra godsets seneste tid er indhentet mundtligt kildemateriale fra privatpersoner, hvis familier har været knyttet til stedet.

Det er først og fremmest adelsfamilien Rosenkrantz, der er knyttet til Boller, og denne families historie samt godsets bygningshistorie har en fyldig plads i bogen. Siden 1930 er Boller blevet benævnt med betegnelsen *slot* frem for herregård. Årsagen hertil er ikke klarlagt, men Boller har af flere omgange været beboet af kongelige. For de fleste vil det nok være kendt, at bl.a. Christian IV's hustru Kirsten Munk har

resideret på Boller, hvor det måske for færre er paratviden, at også Frederik IV og Anna Sophie Reventlow samt Christian VIII har opholdt sig der.

Frem til 1850 følges godsets historie i et kronologisk forløb, hvorefter der følger tematiske kapitler om godsets have, møller og skove. Fra 1930 benyttede en række sygekasser Boller Slot som hvilehjem frem til 1965, da Horsens kommune overtog det, hvorefter det har fungeret som plejehjem. Siden 1989 har en større del af parken været offentlig tilgængelig.

I større værker, der spænder over flere århundreder, ses det ofte, at de seneste årtier får relativt mere plads – ikke mindst fordi kildematerialet i nyere tid er lettere tilgængeligt og mere fyldigt. Det er heldigvis ikke tilfældet her, for det er i anmelderens øjne godsets tidlige historie, der er absolut mest interessant og medrivende.

For læsere af nærværende tidsskrift vil der givet være meget at hente i *Boller Slot i 650 år*, hvad enten man ønsker viden om levevilkår for middelalderens adelige eller eksempelvis oplysninger om mølle- og skovdrift. Bogen er forsynet med noter, litteraturhenvisninger samt personregister. Bogen er endvidere rigt illustreret, hvor kun få af de 360 illustrationer har været anvendt før. Der er benyttet ældre kort, fotos, gengivelser af malerier og tegninger, blandet med nye fremragende fotos optaget af fotograf Kirsten Nijkamp.

Det har været en fornøjelse for denne anmelder at dykke ned i denne omfattende bog; så omfattende at den dog indimellem syntes næsten at komme for langt omkring. På den anden side er bogen så velskrevet og oplysende, at mange – ligesom jeg – sikkert vil føle sig beriget af de mange detaljer, der her er sat ind i en større rammefortælling.

Der er til bogen ydet økonomisk tilskud fra flere fonde, hvilket konkret betyder, at bogens pris er kr. 335. Det må siges at være et godt tilbud, så skynd jer at erhverve den. Hermed anbefalet på det varmeste.

Henriette Kragh Jacobsen,
cand.mag. historie

Poul Duedahl, Peter Wodskou Christensen & Gütle Bergendorff Høstbo: Forbrydelsens ansigt. Gads Forlag, 2013. 335 s. Ill. ISBN 978-87-12-04744-5. 299 kr.

Forbrydelsens ansigt er, selv set gennem nutidens briller, skrap kost. Man får med de udvalgte forbryderfotos fra et forsvundet Danmark i det halve århundrede 1870-1920 syn for sagen og sat ansigt på datidens lovovertrædere. Portrætterne af arresterede er indsamlede fra politiets forbryderalbummer.

Med en celever undtagelse i form af P.A. Alberti, der var landets justitsminister 1901-05 og en på flere måder stor mand, som kom på en ufrivillig længerevarende slankekur i tugthus i syv år, præges bogen af repræsentanter for datidens under-Danmark. Det er de underprivilegerede i såvel bolig- som uddannelses- og sundhedsmæssig henseende. De udstødte, fattige, gamle, kvinder og børn.

Samfundets tabere fra skyggesiden, underverdenen, beskrives gennem de til billederne hørende levnedbeskrivelser eller sagsresuméer, og man mærker her, at forfatternes empati også omfatter gerningsmændene og -kvinderne, som i større eller mindre udstrækning har været underlagt en af trange livsvilkår resulterende social nød, der dengang, som også nu, betingede deres kriminelle handlinger og mislykkede tilværelse.

Man finder da også på bogens side 119 med en statistik over afsagte domme i Odense fra 1850-80 belæg for, at fattigdom fostrer forbrydelse, idet 47 % af alle lovovertrædelser angik tyveri og bedrageri, og at politiet havde særligt fokus på gerningsmænd fra denne gruppe. Således udgjorde antallet af fotograferede fra denne gruppe hele 85 % af alle de fotograferede. Sammen med betleri og løsgængeri, som udgjorde 18 % af alle lovovertrædelser i samme periode, kom antallet af fotograferede fattige lovovertrædere op på hele 93 % af samtlige de fotograferede.

Det er derfor interessant at bemærke, at mens voldsforbrydere stort set ikke blev fotograferet, og derfor mangler i de resterende 7 %, udgjorde deres lovovertrædelser 10 % af alle lovovertrædelser i samme periode.

Man får altså forståelsen af et knap så eventyrligt Danmark, og den store danske

digter H.C. Andersens halvfætter, J.A. Josephsen, optræder da også i datidens forbryderalbum i 1867 for at stjæle brænde i skovene omkring Odense. Befolkningens livsvilkår var ret brutale, og det var strafudmålingen ligeledes. Hans straf var således 18 måneder i forbedringshus for forbrydelsen.

Man kan undre sig over politiets manglende fokus på voldsforbryderen, der repræsenterer ovennævnte 10 %, men er helt usynlig, og hvorvidt tallet burde have været større. Man kan tænke sig, at grænselandet mellem den af samfundet sanktionerede revselsesret fra Danske Lov og selvtaget begrænsede tallet, hvilket kunne være en del af forklaringen på politiets manglende interesse. Revselsesretten blev endeligt afskaffet i 1997, hvorefter også denne vold blev strafbar. Forfatterne anfører på side 120: »Mørketallet kan blandt andet forklares med, at politiet så igennem fingre med mindre forseelser... især urostiftere fik ofte valget mellem en bøde og en dragt prygl. At iværksætte en politiundersøgelse var nemlig en omfattende sag og en opgave, som betjentene gerne var foruden.«

Den personfarlige kriminalitet blev altså underprioriteret i forhold til berigelseskriminaliteten begået af 85 % af de fotograferede, og det giver indtryk af et knap så civiliseret samfund, hvor brutaliteten var fremherskende, og også gennemsyrede retsvesenet.

Den sidste offentlige henrettelse, den ultimative afstraffelse af en kriminel, fandt sted i 1882, hvor morderen Anders Nielsen, kaldet sjællænderen, blev halshugget. I bagklogskabens klare lys må man vel spørge sig selv om, hvorvidt der er begået en del justitsmord i den periode, bogen dækker, og om alle de afstraffede har været strafegnede, eller om der har været nogle sindssyge imellem, som derfor ikke skulle have almindelig straf.

Man kan sige, at samfundets afstraffelse af de kriminelle blev båret af et hævnmotiv som beskrevet af Ole Fenger i *Romerret i Norden*, mere end af et resocialiseringsmotiv. Det bemærkes, at kriminelle recidivister mellem 1866-1933 blev straffet med akkumuleret strafudmåling.

Bogen henvender sig til alle aldersgrupper, og især ældre medborgere vil sikkert ikke genkendende til mange af de skitse-

rede samfundsforhold fra deres forældres beretninger. Det tunge emne til trods, henvender bogen sig ligeledes til alle, der er interesserede i Danmarkshistorie og datidens samfunds socioøkonomiske forhold, retsvæsenet, politiet, sundhedsvæsenets udvikling m.m. Den er klart brugbar for slægtsforskere, der med bogens store kildemateriale får mulighed for eventuelt at lokalisere og identificere slægtens sorte får.

Som læser bliver man introduceret til fotografiets og i særdeleshed forbryderfotografiets historie og udvikling med det spejlvendte daguerreotypi anvendt første gang 1851 til identifikation af lovovertrædere, og dermed kriminalitetsbekæmpelse i Danmark.

Det ville have klædt bogen, såfremt forfatterne havde medtaget nogle socialrealistiske fotos i stil med dansk-amerikaneren Jacob Riis' optagelser fra samtiden. Til gengæld har man forsynet hvert forbryderfoto med en selvforklarende overskrift såsom *Den fængslende Varla, Den ekstravagante opsynsmand og Den uskyldige løgner*, foruden kapiteloverskrifter såsom *Forbryderbilledets fødsel og Forbrydermennesket*.

Det sidstnævnte kapitel kunne med fordel have medtaget en henvisning til tyskeren Ernst Kretschmer (f. 1888), som søgte at påvise forbindelsen mellem individets almindelige legemlige fremtoning og sindssyge, og altså på den typologiske psykiatriske område var repræsentant for de racehygiejniske tanker, man havde i mellemkrigsårene.

Forbrydelsens ansigter allerede udfordrende i titlen, hvor forfatterne leger med selvmodsigelsen i udsagnet, som stiller spørgsmålstejn ved, om det overhovedet kan lade sig gøre at finde den til ansigtet hørende forbrydelse, altså om man ud fra menneskets ansigtstræk kan slutte sig til kriminelle og/eller psykiatriske karaktertræk.

Bogen peger fremad mod nutidens anvendelse af identifikationsmidler og fotoets stadige centrale placering blandt disse. Om Danmark vil opleve amerikanske tilstande på området, hvormed menes, at man på posthuset m.m. kan beskue fotos af de personfarligste, ofte bevæbnede, eftersøgte kriminelle, er nok tvivlsomt. Behovet for at få sat ansigt på forbryderne er imidlertid stigende, og der er allerede tiltag på vej, hvormed offentlige-

den inddrages i opklaringen af forbrydelser i Tv-programmer, der netop behandler uopklarede sager med fotos eller film fra overvågningskameraer.

Bogens skal således varmt anbefales og fortjener en stor læserskare.

Dion Maaneskjold
slægtsforsker

François Weil: Family Trees. A History of Genealogy in America. Harvard University Press, 2013. 304 s. ISBN 9780674045835. 219,95 kr.

For slægtsforskere, som gerne vil vide noget om selve slægtsforskningens historie, er dette den rette bog. Ganske vist omhandler den Amerika, og det er netop Amerikas særlige status som indvandringsland, der præger den slægtsforskning, amerikanere bedriver. Men man får en grundig indføring i slægtsforskningens forskellige faser gennem 400 år og en begrundelse for, hvilke samfundsgupper den tiltrækker.

Til gengæld er bogen ganske tørt skrevet, temmelig omstændelig og en anelse opremsende på bekostning af analyse. Det er ellers ikke hvem som helst, der er forfatter, idet François Weil er en meget anerkendt fransk professor i amerikansk historie og med et stort forfatterskab bag sig. Men det er kun ganske enkelte steder, han giver sig af med at diskutere slægtsforskning på et mere overordnet plan.

François Weil opdeler slægtsforskning i fire perioder. Indtil slutningen af 1700-tallet og uafhængighedskrigen var det i den britiske koloni en privat søgen efter en stamtavle, en afstamning og social status, der kendetegnede slægtsforskning. Indtil den amerikanske borgerkrig i 1860 var perioden, i republikanismens navn, præget af angreb på den form for aristokratisk slægtsforskning. Amerikanere begyndte derfor at udføre slægtsforskning ud fra en følelse af, at det skulle bekræfte deres selvfølelse og vise betydningen af familien som en moralsk, medborgerlig og social enhed. Den tredje periode fastsætter François Weil til efter borgerkrigen og indtil midten af 1900-tallet. Det var samtidig et tidsrum med en stor indvandring af mennesker fra mange andre steder end de tidlige

kolonister, og begreber som racerenhed og indfødt gennem flere generationer kom til at dominere slægtsforskningen. Eugenik, også ofte kaldt arvehygiejne, interesserede lægevidenskaben, og det satte sit præg på denne søgen efter afstamning. Mange hvide amerikanere benyttede sig af denne retorik til at beskrive sig selv om angelsaksiske og at hævde deres overlegenhed med hensyn til race og social baggrund.

Men med borgerrettighedsbevægelsen i 1960'erne og de mange etniske gruppers selvbevidsthed, tog slægtsforskningen nu en hel ny drejning i denne fjerde periode. Også François Weil tillægger Alex Haleys roman *Roots* en afgørende betydning for dette, og især den TV-serie der blev vist i mange lande på baggrund af romanen. Det er ikke utænkeligt, at *Rødder*, som bogen og serien hed på dansk, også har haft indflydelse på mange danske slægtsforskere. Dens fortjeneste var, at den viste, at helt almindelige mennesker, som fx efterkommere efter slaver, ville kunne finde deres rødder, hvis de kastede sig ud i det, som Alex Haley havde gjort. At han så blev slået i retten og anklaget for at have plagieret andres bøger, syntes ikke at påvirke de mange mennesker, som nu fik blod på tanden.

Hvor indvandrere fra etniske grupper, som var alt andet end WASP = white, anglosaxon, protestant, tidligere havde søgt at tilsløre deres herkomst og måske ligefrem skiftet navn for at blive så wasp som mulig, gik deres efterkommere en helt anden vej. De søgte nu med stolthed efter deres rødder i udvandringslandet og rejste gerne på særlige Heritage Tours til »hjemlandet«, arrangeret af de utallige slægtsforskningsfirmaer, der er opstået i denne bølges kølvand.

Som François Weil også understreger, er slægtsforskning blevet en stor industri i de seneste årtier, og især har internettet både gjort arkiver tilgængelige, men også skabt mulighed for netværk mellem forskellige interessegrupper. I de senere år er naturvidenskaben også blevet inddraget som hjælpemiddel med DNA-prøver, som vil kunne afgøre, hvem der er i familie med hvem, og hvor i Afrika efterkommerne af slaver stammer fra.

Men netop i et indvandringsland som USA er indbyggerne efterkommere af alle mulige

etniske grupper, der har giftet sig ind i hinanden, eller i det mindste fået børn med hinanden. Og hvad man kunne diskutere grundigt, men som François Weil kun overfladisk berører, er spørgsmålet om, hvorfor det netop er en bestemt forfader og formoder, man ønsker at nedstamme fra. Flere af de berømte amerikanere, som er efterkommere af slaver, er også efterkommere af så mange andre. Som fx af slaveejeren, eller af indianere. Samtidig med at det er interessen for det multikulturelle, som har muliggjort denne nye form for slægtsforskning, ender den ofte med at blive lige så »raceren« som den slægtsforskning, de tidlige kolonister bedrev.

Men slægtsforskning er også et spørgsmål om identitet, og for mange af de mennesker, som giver sig i kast med den, er det måske vigtigere at kunne se sig selv som efterkommer af en bestemt gruppe, man føler et identitetsfællesskab med, end af et sammensurium af alle mulige andre grupper.

Karin Lützen
lektor i historie, Roskilde Universitet

Frank Bøgh: *Dagmar – Historien om en barnemorderiske*. People's Press, 2013. 266 s. Ill. i s/h. og f. ISBN: 978-87-7137-040-9. 299,95 kr.

Sagen om Dagmar Overby er én af de mest omtalte og berygtede mordssager i Danmark. I årene 1916-20 adopterede og dræbte hun, mindst otte, uønskede spædbørn i København.

Via annoncer i én af datidens store aviser opsøgte hun kvinder, der ønskede at bortadoptere, som regel kvinder, der uforsætligt var blevet gravide eller boede i vilkår upassende for opfostring af et barn. Dagmar fjernede disse kvinders uforudsete byrder og blev betalt for det i klækkelige beløb. I flere af tilfældene myrdede hun disse børn få timer efter at transaktionen havde fundet sted.

Historien om en barnemorderiske starter i nød og elendighed, to nøgleord der kommer til at præge Dagmars liv, lige så længe det varer. Hun blev fra barnsben af beskrevet som løgnagtig, og i en ung alder udviklede hun kleptomaniiske tendenser. Inden hun blev en voksen kvinde havde hun været offer for incestuelt overgreb, mistet sin egen første-

fødte, giftet sig med en mand, som hun afskyede, fået hans barn og i samtykke efterladt det på en fremmed mands gård. Med disse begivenheder i bagagen, flere sporadiske bekendtskaber med mænd, og et af omfang ukendt ætermisbrug, bevægede hun sig mod København, hvor sriben af barnemord fandt sted.

Dagmars motiv for at dræbe nyfødte børn forbliver, efter at have læst beretningen, ukendt. Angiveligt fordi ingen nogensinde har vidst, om det var intentionelle mord eller ej, end ikke hende selv. Hendes beslutninger om at adoptere var kontinuerligt ugennemtænkte. Hver gang indså hun belastningen i at skulle opfostre et barn under sparsomme økonomiske forhold, og opfattede barnets død som hendes eneste udvej. Man kan som læser ikke undgå at stille spørgsmål til hendes fragmenterede psyke, dels på grund af grusomhederne i overlagt barnemord, men i højere grad hendes manglende evne til at indse eller reflektere over sine gerninger. Selv da det bliver antydnet, at hun oprigtigt ønskede at opfostre, endte det i samme horrible konsekvens: et barnelig i kakkellovnen.

Frank Bøghs researcharbejde er tilsyneladende ufejlbarligt. Forfatteren har en fortid som kriminalassistent og flere bøger om kriminalsager bag sig, og dette præger i høj grad beretningens udfald.

Sagen om Dagmar Overby er, som forklaret i bogen, i store træk baseret på hendes egne udtalelser. Det er et paradoks i sig selv, at basere en sag på udtalelser fra en bekræftet lystløgner, med et misbrug af æter, hvis hukommelse i øvrigt er omtåget, hullet og fuld af modsigelser. Men de få faktuelle kendsgerninger, der findes om sagen, klinger Frank Bøgh sig fast til, og man kan som læser savne forfatterens meninger og spørgsmål om sagen. Frank Bøghs fortid som politimand kommer til udtryk, da bogen fremstår som en rapport over sagen, snarere end en forfatters vurderende skildring.

Beretningen er refererende og omhyggelig, men mangler dybere indsigt i de åbenlyse problemstillinger, der nævnes i bogen, men som altså blot nævnes. Eksempelvis forfatterens overfladiske granskning af danske levevilkårs konsekvenser og et manglende indblik i den generelle tidsånd.

Pro- og epilog forekommer ufokuserede, nærmest nyttesløse, og Frank Bøgh nærmer sig aldrig en overordnet konklusion. Det efterlader læseren i en lige så uforstående tilstand, som man gik ind til bogen med.

Hvad der kunne have været et indblik i Dagmar Overbys tanker og retfærdiggørelser, er i stedet et meget sandfærdigt, omend repeterende, referat af begivenhederne omkring hendes gerninger.

Bogen anbefales til læseren, der vil have rationel indsigt i omstændighederne omkring gerningsforløbet og kan undvære psykologien bag Dagmar Overbys gruppevækkende gøremål.

Andreas Kragh Jacobsen
stud.mag. litteraturvidenskab

Henning Dehn-Nielsen: *Kong Hans. Frydenlund, 2013. 122 s. Ill. i s/h og f. Indb. ISBN 978-87-7118-083-1. 199 kr.*

I presseomtalen til Henning Dehn-Nielsens seneste bog skriver forlaget meget rigtigt, at der findes utallige bøger om de danske konger, men ufatteligt få om kong Hans og hans samtid. Men tilføjer også løfterigt, at det retter denne biografi op på. Forventer man en banebrydende afhandling, går man dog forkert i byen. I stedet har forfatteren valgt en handy størrelse og en populærvidenskabelig tilgang, og folkelige formidlere som salige Erik Kjersgaard og Palle Lauring anføres i »Kilder og supplerende litteratur« side om side med gamle klassikere som Henry Bruun og Kai Hørby. Desværre er der ingen henvisninger til nyere litteratur (de seneste ti år), på nær en enkelt titel fra 2010, som kan tilskrives forfatteren selv: *Danmarks konger og regenter*.

Teksten er generelt let læst, men også lettere sludrende, når det for eksempel om kong Hans' etablering af en orlogsflåde (i sig selv en diskutabel påstand) hedder: »Den udviklede sig senere i historien til en flåde, som kom til at spille en fremtrædende rolle, ikke mindst i forbindelse med krigene mod Sverige og England og senest, da den sænkede sig selv den 29. august 1943 under den tyske besættelse af Danmark.« Her må pennen da være løbet af med forfatteren, hvis det er kong Hans og hans flåde, der skulle være emnet.

Den gode idé, at bringe et bilag betitlet *André europæiske lande på kong Hans' tid* er desværre ikke fulgt helt til dørs. Trods omtale af Jacob 3. af Skotland (Skotlands konge 1460-1488; personalunionen med England skete først under Jakob 6.) og andetsteds »de hollandske sømænd« glemmes både Skotland og Nederlandene i bilaget. Derimod er Belgien (der først blev et selvstændigt kongedømme i 1831) medtaget!

Der er dog også gode sider ved den lille håndbog; billedmaterialet er generelt af høj kvalitet, og bogen bringer en slægtstavle over Gerhard d. 6. af Slesvig-Holstens royale efterkommere, ligesom der findes et personregister.

Sammenfattende kan det siges, at den fine, lille bog sigter mod den alment interesserede læser og kan tjene som en letlæst, første introduktion til kongen og hans tid, hvis man da ikke stadig foretrækker Den Store Danske Encyklopædis artikel af Troels Dahlerup om kong Hans samt den ældre artikel af Kai Hørby i Dansk Biografisk Leksikon.

Tommy P. Christensen
redaktør, cand.mag. historie

Joakim Garff: *Regines gåde*. Gads Forlag, 2013. 478 s. Ill. Indb. ISBN 978-87-12-04838-1. 399 kr.

I *Enten-Ellen* fra 1843 skrev Søren Kierkegaard det, der senere skulle blive et meget berømt citat: »Gift Dig, Du vil fortryde det; gift Dig ikke, Du vil også fortryde det; gift Dig eller gift Dig ikke, Du vil fortryde begge Dele.« Bogen var Kierkegaards første, og den udkom to år efter, at han under mystiske omstændigheder havde brudt forlovelsen med den unge Regine Olsen, hvilket tyder på, at netop dette brud var i Kierkegaards tanker, da han skrev bogen. Trods bruddet forblev Regine en vigtig inspiration for Kierkegaard, og ved sin død gjorde han det kendt, at hun var »hiin Enkelte«, som han ønskede at dedikere hele sin forfattervirksomhed til.

Vort kendskab til forholdet stammer primært fra Kierkegaards dagbøger, hvor vi kan forstå, at de to efterfølgende mødte hinanden i Københavns gader med en sådan hyp-pighed, at det ikke kan være tilfældigt. Regine var i 1847 blevet gift med embedsmanden

Johan Frederik Schlegel, kaldet Frits, men dette satte ikke en stopper for hendes tavse møder med Kierkegaard. Der var altså tale om en slags platonisk kærlighedsforhold, der varede ved, indtil Schlegel blev udnævnt til guvernør på Skt. Croix, hvorpå han og Regine forlod København til fordel for Dansk Vestindien.

Ved et lykketræf kommer Kierkegaard-forskeren Joakim Garff en sommerdag i 1996 til at sidde til bords med et ægtepar fra Søllested på Lolland. Konen er barnebarn af Cornelia Olsen, Regines søster, og hun var i besiddelse af en brevveksling mellem sin bedstemor og Regine, som Regine påbegyndte på Skt. Croix. Det er denne brevveksling, der danner baggrund for denne biografi, da Garff med brevvekslingen har grebet muligheden for at få historien om forlovelsen set fra Regines synsvinkel. Der er blot et enkelt problem: Regine nævner ikke Søren Kierkegaard og sin forliste forlovelse med et eneste ord. Garff har dog råd for dette problem, for i det første brev roser Regine Cornelias evne til at læse mellem linjerne, og dette tager Garff som et carte blanche til at forsøge at gætte og fantasere sig frem til, hvad det mon er, Regine skriver mellem linjerne i sine breve, og om ikke der skulle gemme sig noget Kierkegaard hist og pist.

Store dele af bogen er derfor gennemgang af citater fra Regines breve suppleret med adskillige citater fra Kierkegaard og gætterier omkring mulige forbindelser. Et typisk eksempel er afsnittet om Grundtvig (s. 328-333): Først nævnes kort to citater fra Regines breve, hvor hun udtaler sig kritisk om Grundtvig, og derpå følger næste fem siders gennemgang af Kierkegaard-citater om Grundtvig, hvor det overvejes, om Kierkegaard har påvirket Regines syn på Grundtvig, eller om der blot er tale om »åndsbeslægtethed«. Denne arbejdsform er noget spekulativ, men sine steder fører den dog til, at man accepterer argumentationen. Et godt eksempel på dette er fx, når Garff s. 37-39 argumenterer for, at Kierkegaard har navngivet Cordelia i »Forførerens Dagbog« efter Regines søster Cornelia, eftersom han i en af sine egne dagbøger kommer til at kalde Cornelia »Cordelia« (Garff tror så meget på denne for-

tolkning, at han på s. 143 selv laver samme skrivefejl som Kierkegaard).

De fleste steder må man dog forholde sig kritisk til Garffs gætterier, som kulminerer i forbindelse med Kierkegaards død i 1855. Kierkegaard testamenterer alt til Regine, men heller ikke dette nævnes i brevene til Cornelia. Vi ved fra andre kilder, at Frits på vegne af sin kone afsløget det meste af arven, bortset fra nogle gamle (kæreste)breve. Dette udlægger Garff som »et ægteskabeligt kompromis« (s. 108), og han forsøger først at forestille sig, hvad Frits mon har følt, da Regine modtog de gamle breve, og dernæst følger næsten endeløse spekulationer om, hvordan det mon har påvirket Regine at genlæse de gamle breve. At tolke Frits' og Regines følelser ud fra det, Regine har undladt at skrive i sine breve til Cornelia, bliver lidt for meget, og især i disse passager bliver det tydeligt, at brevvekslingen ikke bidrager synderligt meget til forståelsen af Regines følelser for Kierkegaard, hvorfor man er nødt til at gætte, hvis man vil sige noget om det. Dette erkender Garff da også selv på s. 312, selvom han i samme åndedrag tager stilling til spørgsmålet og kalder brevene »det københavnske brevgespenst, der aldeles uventet havde indfundet sig i deres vestindiske eksil«.

Et andet tegn på, at indholdet i brevvekslingen er tyndt, er, at Garff bevæger sig ud i et større antal ekskursioner i løbet af bogen. Man kan dele ekskursionerne op i to grupper: Ekskursioner om ting, Regine nævner eller oplever, og ekskursioner om Søren Kierkegaard. Den førstnævnte gruppe er som regel meget hjælpsom og indsigtsgivende, fx er det helt på sin plads, når Garff s. 59-67 giver en gennemgang af Jomfruøernes historie fra Columbus til Regines ankomst, men længden af disse ekskursioner fører til tider den følelse med sig, at de er et forsøg på at fylde siderne ud med en eller anden form for indhold, fordi brevene i sig selv ikke kan fylde dem. Den anden gruppe – ekskursionerne om Kierkegaard – gør det tydeligt, at det er Kierkegaard (og ikke Regine), der er Garffs egentlige interesse. Der skal ikke herske tvivl om, at disse passager er velfunderede og interessante i sig selv, men relevansen af disse i en biografi om Regine Olsen kan af og til være svær at få øje på.

Da bogens hoveddel beskæftiger sig med perioden 1855-1860, hvor ægteparret Schlegel var udstationeret på Skt. Croix, giver den et fint indblik i hverdagslivet for en dansk guvernørfrue i midten af 1800-tallet. Regine som person er dog kun glimtvis interessant, fx når man s. 259-266 får et indblik i de divergerende holdninger, som Regine og Frits har til øens sorte indbyggere, der kort forinden havde fået deres frihed. I længden bliver hendes problemer dog for trivielle, og som læser sidder man tilbage med følelsen af, at en biografi om Regine Olsen ikke nødvendigvis behøver fylde næsten 500 sider.

Trods de omtalte indvendinger skal det nævnes, at bogen er velskrevet og indeholder mange flotte fotografier, og hvis man ønsker en lightudgave af Garffs store Kierkegaard-biografi »SAK«, kan den anbefales, da Garffs Kierkegaard-ekskursioner giver et fint indblik i mandens liv og tanker. Det lykkes også Garff at sandsynliggøre sin hovedpointe – nemlig at Regine Olsen både var Schlegels hustru og Kierkegaards forlovede (s. 446), men bortset fra sin korte forlovelse med Søren Kierkegaard var Regine Olsen en typisk halvkedelig embedsmandsfrue. Dette var hun også selv klar over, idet hun i et af sine breve (citeret af Garff på s. 171) undrer sig over, at nogen kan interessere sig for ægteparret Schlegel, »thi Du veed da hvor lidt Spræld der er ved Frits og mig.«

Flemming Borg Nielsen
adjunkt, cand.mag.

Jytte Hilden et. al.: *Kvinder i statsråd – Kvinder på tinge. Udgivet af Folketinget og Ligestillings- og Kirkeministeriet, 2012. 155 s. Ill. i s/h. ISBN 978-87-7982-127-9. Kan rekvireres gratis på www.kvinfol.dk samt www.ft.dk.*

I anledning af Dronning Margrethe II's 40 års jubilæum i 2012 har Folketinget og Ligestillings- og Kirkeministeriet udgivet en samling små biografier over de 64 ministre, der har siddet i statsråd. Bogen er en hyldest til de kvinder, der har vovet sig ind i politikken mandeverden og derved har været med til at fremme ligestillingen i Danmark.

Efter en kort introduktion med en forklaring af, hvad et statsråd går ud på, bliver de

64 ministre præsenteret i kronologisk rækkefølge fra Nina Bang til Ida Auken. Mange velkendte navne fra historiebøgerne og nutidige debatprogrammer går igen, men der er også interessante og for mig nye bekendtskaber, såsom Lis Groes (1910-1974), der havde ni børn, røg cigar og bestred en af de mest fremtrædende politiske poster som handelsminister 1953-1957, og Bente Juncker (f. 1944), der nåede at være socialminister i 14 dage i 1994.

Ved første øjekast er portrætterne ganske interessante og giver en del »aha-oplevelser« undervejs, men de bliver desværre også hurtigt meget trivial læsning. Det skyldes bogens pudsige format på 13 x 13 cm og beslutningen om kun at anvende én side pr. minister, hvilket gør det overordentligt begrænset, hvad der er plads til at berette i de enkelte biografier. Dermed bliver portrætterne ikke meget andet end en oprensning af årstal og titler og en gennemgang af ministerens uddannelse, beskæftigelse og forskellige tillidsposter. Portrætterne følger alle den samme slaviske opbygning og berører kun sjældent ministerens privatliv, ligesom de kun sjældent forholder sig til ministerens politiske holdninger og mærkesager.

Introduktionens pædagogiske tone leder tankerne hen på, at *Kvinder i statsråd – Kvinder på tinge* kan være tænkt som en bog, der kan anvendes i historie- eller samfundsfagsundervisningen i gymnasiet, men portrætternes begrænsede indhold betyder, at man efter en gennemlæsning ikke er blevet meget klogere på hverken Danmarks politiske eller ligestillingsmæssige udvikling siden Nina Bangs dage. Måske er bogen tiltænkt den moderne karrierekvinde, der har den liggende på sit skrivebord som en daglig saltvandsindsprøjtning. Måske er bogens største problem, at redaktionen ikke har truffet en entydig beslutning om, hvem målgruppen skulle være og derfor ikke har været i stand til at filtrere og målrette de oplysninger, som portrætterne indeholder.

En ting er dog sikkert: *Kvinder i statsråd – Kvinder på tinge* stiler efter at være et debatoplæg, der kan bringe nye perspektiver på vor tids ligestillingsdebat. Derfor havde jeg set frem til at lære mere om de vanskeligheder, som ministrene kan have oplevet i kraft

af deres køn, og hvordan de hver især forholdt/forholder sig til ligestillingsproblematikken. Desværre blev jeg fælt skuffet, og det er vanskeligt at se en bredere anvendelighed for bogen, ud over at være et overfladisk biografisk opslagsværk.

Maria Hvid Kargaard
cand.mag., historie

Kathrine Tobiasen: At skrive slægtshistorie – idébog for slægtsforskere. Foreningen DIS-Danmark, 2013. 96 s. Ill. i s/h og f. ISBN 978-87-90044-04-6. 200 kr. (150 kr. for medlemmer af DIS).

På grund af de tilgængelige kilder på internettet er det i dag blevet nemmere at dyrke slægtsforskning i forhold til tidligere. Ligeledes er det nu muligt at publicere bøger uden at stille med en substantiel kapital.

På den baggrund har Kathrine Tobiasen skrevet nærværende bog, med det mål for øje at inspirere og helt konkret vise, hvordan man kan organisere sine indsamlede oplysninger om anerne, så de fremtræder overskueligt og formidles på en fængende måde i et indbydende layout. Forfatteren har en vigtig pointe: Hvis man ikke selv gør noget, og ikke har en person med sans eller forståelse for det, man som slægtsforsker efterlader, så kommer det måske aldrig ud af ringbindene eller computeren!

Kathrine Tobiasen opfordrer til at skrive en (eller måske flere!) slægtshistorie(r) med streg under historie, hvor formidlingen er i højsædet. En god historie, der er medrivende og interessevækkende, men som ikke nødvendigvis har alle brikker i slægtspuslespillet med.

Forfatteren berører i et kort, men vigtigt kapitel, den tvivl, man kan komme i, hvis det viser sig, at der i familien er mørke pletter, som hidtil er blevet dysset ned eller skjult. Skal man beskrive sandheden eller skal man tage hensyn til familien? Foruden sådanne etiske overvejelser, bør man forholde sig til juridiske og ophavsmæssige regler.

Et kapitel med titlen *Skriv, så det fænger* er et af de fyldigste og mest inspirerende. Der gives mange gode råd indeholdende konkrete eksempler på, hvordan tørre facts kan omskrives til en mere appellerende og læse-

venlig måde. Fx foreslås det, at »Født d. 24. januar« udvides til »Hun blev født i det tidlige daggry en dag midt om vinteren, nærmere bestemt den 24. januar«. Det kræver naturligvis, at slægtsforskeren har kendskab til fødselstidspunktet. Med lidt held og ihærdig søgen i eksempelvis aviser er det måske endda muligt at få oplyst, hvordan vejret adte sig denne dag.

Blandt mange historikere anses Natalie Zemon Davis' bog *Historien om Martin Guerre* (2001 på dansk) for et banebrydende værk, der i princippet benytter de samme virkemidler som ovennævnte. Mindre kan gøre det, men pointen er, som Tobiasen også understreger, at det kan lade sig gøre at formidle kolde, kortfattede, opremsende tekster til en levende og billedskabende fortælling.

På side 57 anbefales det, at »køre teksten gennem stavetrollen og at læse korrektur, en gang, og endnu en gang«. Det burde forfatteren selv have gjort! Med netop den anbefaling er det noget skæmmende, at bogen er præget af virkelig mange slå- og stavfejl samt grammatiske og sproglige fejl. Personligt bryder jeg mig ikke om den manglende orddeling, men det er en smagssag, ligesom det også gælder skribentens brug af talesprog. På den anden side beviser det netop, at det er muligt at udgive en bog uden et forlags professionelle medvirken.

De konkrete råd og forslag, der gives i et kapitel om layout retter sig mod, at man selv kan levere et slutresultat i PDF-format til et trykkeri eller selv printe det ud. Enkelte oplysninger i dette kapitel forekommer ikke at være helt opdaterede. Fx oplyses det på side 66, at det ved traditionelt bogtryk »er en bekostelig sag at medtage billeder«. Dette er ikke længere tilfældet – heller ikke når det drejer sig om farveillustrationer.

Til gengæld får læseren mange gode forslag til varierende typer af illustrationer. Roses skal forfatteren også for at medtage de forskellige former for mulige digitale udgivesformer, der eksisterer i dag.

Har man fået blod på tanden, anbefales i slutningen af hvert kapitel yderligere litteratur til støtte for de omhandlede emner.

Der er, som titlen angiver, tale om en idébog, der skal inspirere til at gøre noget ved

det! »Det er bare med at komme i gang«, skriver forfatteren. Denne anmelder føler sig inspireret og det vil mange andre sikkert også blive. Så det skal blive spændende at se, om vi her på redaktionen af Personalhistorisk Tidsskrift i den kommende tid vil få indleveret et hav af slægthistorier til anmeldelse!

Henriette Kragh Jacobsen,
cand.mag. historie

Palle Ove Christiansen: Tang Kristensen og tidlig feltforskning i Danmark. National etnografi og folklore 1850-1920. Det Kongelige Danske Videnskaberne Selskab, 2013. 300 s. Ill. ISBN 978-87-7304-369-1. 400 kr.

For et par år siden udkom *De forsvundne – Heds sidste fortællere* (anmeldt i PHT 2012:2) af samme forfatter, og bogen blev en succes. Adskillige genoptryk og foredrag viste, at der var et publikum til en bog om folkemindesamleren og hans objekter. Palle Ove Christiansen bidrager nu yderligere til forskningsprojektet om Evald Tang Kristensen med en mere videnskabelig anlagt udgivelse, der bygger på elementer fra *De forsvundne*, men går i dybden med både personen og det forskermiljø, han manøvrerede i.

Palle Ove Christiansen behandler tre problemstillinger: Hvordan påvirkede privatlivet og forskeren hinanden? Hvor befandt Tang Kristensen sig i forhold til indsamler- og forskerrollen? Hvilken rolle spillede han i samtidens forskermiljø og den etnografiske (i dag europæisk etnologiske) tradition.

Kildematerialet består af Tang Kristensens breve til og fra familiemedlemmer og samarbejdspartnere. I brevene er der flere lakuner, især vedrørende breve til og fra de to sidste koner, og Palle Ove Christiansen har en formodning om, at brevene kan være fjernet af sønnen Johannes Tang Kristensen. Som kilder bruges endvidere Tang Kristensens egne erindringer, artikler og bøger, og de kombineres med andre forskeres ditto.

Metodisk anvender Palle Ove Christiansen brevflertning, hvor han knytter private breve sammen med kendte begivenheder og offentlige udgivelser. På den måde får læseren præsenteret baggrunden for udgivelser og

arbejdsmetoder, men også diskussioner og uoverensstemmelser med bl.a. Svend Grundtvig, Axel Olrik og H.F. Feilberg. Tang Kristensen følte sig især i de senere år forurettet over de uretfærdigheder, som, han mente, havde overgået ham. Han mente, at hans materiale blev misbrugt uden tak af kollegerne, og trods talrige hædersbevisninger gennem livet følte han ikke, at han blev anerkendt. Den debat går Palle Ove Christiansen ind i, og han påviser, hvorledes barndomssvigt samt tab af kone og barn influerede folke-minde-samleren som menneske og fagperson.

Indsamlingen, dokumentationen og formidlingen af resultaterne blev det altoverskyggende for Tang Kristensen, og han indrettede sit hjem som en lille forskerstation og bondehusholdning, hvor koner og børn sørgede for det praktiske, så han kunne hellige sig »sagen«.

Hvad var »sagen« for Tang Kristensen? Af samtiden blev han sat ind i den fædrelands-kærlige og nationalromantiske tidsalder, han befandt sig i, hvor tabet af Sønderjylland og Genforeningen influerede kunst og forskning. Palle Ove Christiansen viser, hvorledes Tang Kristensen i virkeligheden skuede tilbage mod det forgangne med et ønske om dokumentation, mens andre – eksempelvis Georg Brandes – var fortalere for det moderne gennembrud.

Debatten om, hvorvidt Tang Kristensen var indsamler eller forsker, gryede på hans tid, men uden egentlig at gribe fat om kerne. Hans indsats for etnografien er ubestridt. Han var den person, der indsamlede flest eventyr i verden, og modsat brødrene Grimm reviderede han dem kun sjældent. De digtede videre og fyldte huller ud, hvor Tang Kristensen som regel var tro mod sin kilde, og han bevarede kladderne fra mødet med informanten. Samtidig befandt Tang Kristensen sig i felten, hvor andre var skrivebordsforskere. Både Svend Grundtvig og H.F. Feilberg benyttede sig primært af indsendt materiale fra andre og i særdeleshed Tang Kristensen, hvilket gav anledning til nogle af diskussionerne imellem dem. Tang Kristensen følte sig udnyttet, og han tilgav sjældent en uoverensstemmelse.

Palle Ove Christiansen diskuterer og vurderer, hvorvidt Tang Kristensen kan betegnes som folkemindeforsker på samme niveau som de akademiske uddannede, og han argumenterer i forhold til deres udgivelser på samme tid. Den metodiske brevflertning fungerer og underbygger argumenterne i forhold til at sætte Tang Kristensen ind i en etnografisk forskertradition. Forfatteren perspektiverer endvidere til udviklingen af etnografien/etnologien og dens brug i nutiden. I dag anvender historikerne det indsamlede materiale til mentalitetshistorie, hvor man vil forstå baggrunden for befolkningsgrupperes handlinger eller sindelag.

Palle Ove Christiansen redegør nøjternt for den lidelseshistorie, der kom til at kendetegne Tang Kristensen i de senere år. Hans reaktionsmønster hænger også her sammen med barndom og ungdom, både når han arbejdede og var privat. Han ofrede alt for »sagen«, hvilket i hvert fald for hans andet ægteskabs vedkommende betød afsavn for kone og børn. Han så svigt, hvor der var nederlag eller irettesættelser, og det afspejlede sig i hans forhold til folkemindekollegerne. Samtidig var der ingen tvivl om, at de anerkendte hans indsats, men det skabte komplicerede familie- og samarbejdsrelationer.

Palle Ove Christiansen skriver absolut læseværdigt og fængende. Mindre dele af bogen (illustrationer, eventyr og beskrivelsen af rejsen i 1873) er genbrug eller omskrivning af *De forsvundne*, men samlet supplerer de to værker hinanden. Hvor *De forsvundne* handlede om arbejdsmetoder, informanterne og deres livsvilkår, uddyber denne bog personen Tang Kristensen selv. Det lykkes for Palle Ove Christiansen at sætte Tang Kristensen ind i en dansk og europæisk sammenhæng, og teserne er vel-dokumenterede. Værket er forsynet med udførlige noter og kildefortegnelser, en omfangsrig litteraturliste samt et navne-, sted- og emneregister, der gør den yderst anvendelig i fremtidig forskning. Derudover er det en sand fornøjelse at læse bogen, og den får hermed mine bedste anbefalinger.

Charlotte Lindhardt
cand.mag. lokalhistorie og semiotik

Rasmus Nielsen og Helle Jessen: Næstved Havn og Ladeplads. Jessen Forlag, 2013. 80 s. Rigtig ill. i s/h og f. Indb. ISBN 978-87-9931 14-2-2. 195 kr.

I forbindelse med tilrettelægningsen af en maleriudstilling i Næstved Kunstforening er lokalhistorikeren Rasmus Nielsen og den lokale kunstner Helle Jessen (f.1953) gået sammen om at fortælle historien om den lokale å-havn og ladeplads gennem en gengivelse af en lang række malerier.

Miljøerne omkring Karrebæksminde og Næstved gamle å-havn, og det liv der udspillede sig her, tiltrak øjensynligt både fastboende og tilreisende kunstnere. Det har resulteret i en anden slags lokalhistorie, og det der kan give anledning til omtale i nærværende tidsskrift, er omtalen af kunstnerne. Eller måske nærmere den manglende omtale af de 34 bidragende kunstnere.

Kendte navne som L.A. Ring og Christian Blache samt lokale kunstnere som Harald Essendrop (1901-1978) og Karl Hansen Reistrup (1863-1929) kan man jo finde i Kunstindeks Danmark eller i Weilbachs Kunstnerleksikon, men otte kunstnere omtales helt uden biografi. Det er Axel og Eiler Sørensen, Carl C. Nielsen, O.J. Grundet, Tove Bowyer, Karl C. Borchersen, Christian Bogø og en maler der signerer sig »Johs. A«.

Måske denne lille fine, lokalhistoriske kunstbog kunne inspirere andre til at inddrage den lokale kunst i deres genealogiske studier, eller gøre genealogiske studier, der kunne bane vejen for en skildring af disse mindre kendte malere?

*Tommy P. Christensen
redaktør, cand.mag. historie*

Tine Bach: Nu bor vi her. Jødiske livshistorier fortalt af tolv kvinder. Tiderne Skifter, 2012. 190 s. Ill. ISBN 978-87-7973-540-8. 269 kr.

Jødernes historie i Danmark er relativt velkendt, og der er tidligere udkommet bøger, som kombinerer historie med biografi, eksempelvis *Til et folk de alle høre...* fra 2005. *Nu bor vi her* adskiller sig ved kun at medtage kvinder.

Bogen er delt op i indledning, portrætter, ordliste og litteraturliste. Ordlisten er god og

forklarer jødiske begreber, som vi andre ikke nødvendigvis kender til. Der er ingen noter, men især i indledningen flere parenteser med en kortfattet litteraturhenvisning, fx (*Foigel 2005*).

Ifølge Tine Bach er formålet at beskrive den personlige historie i den store fortælling om jøderne, og læseren får da også meget forskellige livsberetninger og syn på jødedommen. Det er meget interessant, at den yngste repræsentant – født i 1975 – er den mest ortodokse og følger en retning, Chabad, der bl.a. påbyder paryk for at tildække håret.

De tolv kvinder er – ifølge forfatteren – valgt subjektivt ud. Det er da også tankevækkende, at der tilsyneladende kun bor jødiske kvinder i København og omegn, og at flere af kvinderne er kendt i forvejen enten i kraft af sig selv eller deres mænd og børn. Hun skriver, at kvinderne er valgt ud fra forskellige oprindelseslande, uddannelse, politisk overbevisning og graden af tro. Den politiske overbevisning fremstår nu ikke helt klart, bortset fra at de i interviews bliver spurgt om, hvorvidt deres jødiske baggrund influerer krydset på stemmesedlen. Det kunne have styrket bogen, hvis Tine Bach udelukkende havde valgt ukendte kvinder. Hendes valg gør ikke historien mindre spændende, men vi har hørt meget af det før. Jeg vil ikke forklejne de udvalgte kvinder eller deres historier. De er spændende kvinder, der alle har et budskab. Det undrer mig dog, at der ikke findes ukendte jødiske kvinder uden for hovedstadsområdet, især da Fredericia var en af de byer, jøderne bosatte sig i.

Indledningen og den øvrige del af bogen adskiller sig markant i både sprog og formål. Tine Bach bruger den relativt lange indledning som et særskilt kapitel til at give et overblik over jødernes historie i Danmark, opfattelsen af dem i forhold til den danske migrations- og integrationshistorie, og et indblik i forskningen på området. Indledningen har markant flere litteraturhenvisninger og forskningsdiskussioner end den øvrige del af bogen. Her skriver akademikeren.

Dernæst følger de tolv portrætkapitler, som sprogligt og stilistisk forekommer som en helt anden genre. Tine Bach har valgt interviewformen, og portrætkapitlerne får ka-

rakter af en samtalebog. Forfatterens uddybbende spørgsmål står med kursiv, og det er tydeligt, at både spørgsmålene og hendes små observationer om den interviewedes tøj, boligindretning eller sindsstemning skal vise noget om forfatterens oplevelse. Intet af det er dog nødvendigt. Spørgsmålene kunne snildt formuleres ind i den øvrige tekst, og egentlig er jeg ikke særligt interesseret i forfatterens egen tolkning af kvinderne. De er spændende nok i sig selv. Hvor ville jeg ønske, at Tine Bach havde haft modet til at lade kvindernes beretninger stå alene uden kommentarer.

Samlet betyder det, at bogen er opdelt i to forskellige genrer: Først den akademiske redegørelse (indledningen, ordlisten og litteraturlisten), hvor læseren får en indføring i jødernes historie, kultur og integration i Danmark. Tine Bach er cand.mag. i nordisk litteratur og minoritetsstudier, og hun er ph.d. i jødisk litteratur. Der er ingen tvivl om, at hun er godt inde i sit stof, og hun fører læseren fint på vej. Anden genre er samtalebogen, hvor vi helst også skal hygge os lidt undervejs. Det er virkelig synd for bogen, at formålet er begge dele, for både indledningen og portrætterne er udmærkede hver for sig, men de henvender sig til to forskellige målgrupper. Læsere af forskningsbaserede bøger om migration vil finde portrætterne for let beskrevne, og metoden er ikke helt stringent gennemført. Læsere af biografier

og samtalebøger vil enten lukke bogen kort inde i første kapitel og aldrig tage den frem igen – hvilket er en skam – eller springe frem til portrætterne.

En stor irritationsfaktor igennem hele bogen er grammatik og kommativering. Adskillige gange henviser »som« og »der« til et forkert ord, eksempelvis side 55: »Hun møder en gruppe mennesker på universitetet, som hun går godt i spænd med.« »Som« henviser her til universitetet. Med en lille omskrivning ville sætningen være korrekt: *På universitetet møder hun en gruppe mennesker, som...* Kommaerne mangler eller er overflødige over 150 gange, og det generer især, fordi der anvendes grammatisk komma. En grundigere korrekturlæsning havde løftet læseoplevelsen.

Jeg vil alligevel anbefale bogen, fordi det er interessant og tankevækkende at læse om de valg, kvinderne træffer, i forhold til ortodoksi, kosher, ægtefæller, børneopdragelse, integration m.m. De har alle gjort sig overvejelser omkring det at være jøde i Danmark i dag. Tine Bach skriver levende, og hun leverer nogle interessante betragtninger til overvejelse. Det er blot ærgerligt, at bogen består af to så forskellige dele. Hvis Tine Bach ville skrive en samtale-/interviewbog, skulle hun have forkortet indledningen og udeladt litteraturlisten. Hvis hun ville skrive til forskerne, burde hun have udeladt sig selv.

Charlotte Lindhardt
cand.mag., lokalhistorie og semiotik

Forbrydelsens ansigt

Samfundet for Dansk Genealogi og Personallhistorie har i samarbejde med Gads forlag et fordelagtigt tilbud til vores læsere. »Forbrydelsens Ansigt«, der er anmeldt i dette nummer, kan købes til 239 kr. ved brug af koden PHT på Gads hjemmeside.

FORBRYDELSENS ANSIGT

Få 60 kr. i rabat på bogen ved brug af koden **PHT** i forbindelse med køb på gad.dk
Normalpris: kr. 299,-
DIN pris: kr. 239,-

NB! Portofri levering

I *Forbrydelsens ansigt* møder vi en række barske og ofte rørende og rystende menneskeskæbner, som på forbryderbilleder er fastholdt i en brøkdel af et sekund. Læs mere om bogen på gad.dk

 gads forlag

Forfattervejledning 2014

Fra og med 2014 bliver Personalhistorisk Tidsskrift omlagt til en årbog, der vil udkomme hvert år i november måned. Hver årbog vil være centreret omkring et givent tema, men herudover vil årbogen også rumme en bred palet af artikler uden for tema samt en fyldig anmeldelsessektion. Ambitionen er, at årbogen dels skal være alment oplysende og inspirerende og samtidig fungere som en håndbog for slægtsforskere og andre med interesse for genealogi og personalhistorie.

Temaet for Personalhistorisk Tidsskrift 2014 bliver »*Danmark og Norge 1310-2014*«.

Artikler inden for tema

Årbogens tema bliver fastlagt af redaktionen i samråd med bestyrelsen for Samfundet for Dansk Genealogi og Personalhistorie. Redaktionen modtager gerne forslag til temaer.

Alle artikler inden for tema vil så vidt muligt blive underlagt peer review. Artiklen må fylde max 20 sider à 2400 anslag og skal ledsages af mindst fem illustrationer.

Redaktionen modtager gerne uopfordrede manuskripter til artikler inden for tema. Som forfatter har du umiddelbart ganske frie hænder, når blot din artikel forholder sig til årbogens tema samt til genealogi og/eller personalhistorie. Kontakt evt. redaktionen, inden du begynder at skrive, så vi kan aftale nærmere om din artikels indhold.

Artikler uden for tema

Vi modtager altid gerne manuskripter til artikler uden for tema. Din artikel kan for eksempel omhandle slægtsforskning, personalhistorie, kildestudier og kulturstudier eller være en transskription og formidling af kortere utrykte kilder.

I hovedreglen bringes kun artikler, som omhandler personer eller slægter med dansk tilhørsforhold eller et dansk emnestof.

Din artikel skal fylde 10-15 sider à 2400 anslag og ledsages af mindst tre illustrationer. Vi udgiver også gerne småstykker på 5-8 sider à 2400 anslag.

Som udgangspunkt bliver artikler uden for tema ikke underlagt peer review, men gennemgår samme grundige redigeringsproces som artikler inden for tema.

Manuskripter kan sendes hele året. Opgaver, specialer og lignende modtages ikke, men skal være skrevet om til artikler.

Redaktionen modtager gerne artikler samt ønsker til artikler og temaer fra læsere og abonnenter.

Bog anmeldelser

En bog anmeldelse har normalt omfang af 1-3 sider à 2400 anslag. Alle anmeldelser skal indledes med den anmeldte bogs forfatter, bogens navn, forlag, år, antal sider, illustration, ISBN og pris. Anmeldelsen ledsages desuden af et forsidefoto.

Anmeldelser skal overordnet berøre bogens handling, vurdering af målgruppe og anvendelse samt en kritisk vurdering af bogen som helhed, gerne under henvisning til eksempler fra bogen.

Aflevering af artikler, småtryk og anmeldelser

Manuskripter til artikler og småtryk sendes på e-mail til redaktøren med artiklen vedhæftet i word-format.

E-mailen skal være forsynet med en kort præsentation af forfatteren. Placeringen af illustrationer, grafer mm. bedes markeret i selve teksten, men illustrationen må ikke indsættes. Illustrationerne navngives i nummereret rækkefølge og indsendes som enkelte filer.

Billedtekster indsendes som ét samlet dokument. Hver billedtekst nummereres efter den illustration, som teksten tilhører.

Manuskripter samt artikelforslag kan sendes til den ansvarshavende redaktør på redaktion@genealogi.dk

Anmeldelser skal sendes til anmelderredaktøren på jacobsen@genealogi.dk

Honorar

Artikler i Personalhistorisk Tidsskrift honoreres ikke, men alle forfattere modtager et antal frieksemplarer. Større artikler honoreres med 10 frieksemplarer af det pågældende hæfte, mens småstykker honoreres med 5 frieksemplarer. Anmeldelser honoreres med ét frieksemplar.

Indhold

Redaktion og redigeringsarbejde

Alle artikler bliver læst og kommenteret af mindst to personer inden eller uden for redaktionens snævre kreds. Artikler inden for tema bliver desuden underlagt peer review i det omfang, det er muligt.

Redaktionen kan afvise artikler, der ikke lever op til tidsskriftets profil og krav.

Når redaktionen har antaget et manuskript til udgivelse i Personalhistorisk Tidsskrift, udpeger redaktionen en kontaktperson fra redaktio-

nen, som forfatteren samarbejder med. Samarbejdet vil indledningsvis fokusere på kommentarer og ændringsforlag til artiklen samt overholdelsen af de redaktionelle krav.

Redaktionen forbeholder sig i løbet af processen ret til at afvise artikler, såfremt forfatteren ikke er villig til at imødekomme ændringsforslagene i henhold til tidsskriftets profil og krav.

Redaktionen forbeholder sig ret til at foretage ændringer i manuskriptet. Sådanne ændringer forelægges i alle tilfælde for forfatteren.

Når manuskriptet er endeligt godkendt og sendt til trykkeriet, modtager forfatteren en førstekorrektur. Her har forfatteren mulighed for at ændre mindre meningsforstyrende fejl (f.eks. slåfejl), men større rettelser (f.eks. udvidelser og tilføjelser) kan ikke påregnes at blive fulgt af redaktionen.

Redaktionen benytter korrektursystemet i Microsoft Word, og alt redigeringsarbejde foregår digitalt.

Overordnede manuskriptforskrifter

Et manuskript består af hovedtekst, manchete, illustrationer, illustrationstekster, kildepræsentation samt forfattervita.

Tekstfiler bedes leveret i word-format. Billedfiler i jpg- eller tif-format og i en opløsning på minimum 300 dpi. Gældende dansk retskrivning skal følges, og anvendelse af fremmedord eller meget specielle fagudtryk bør begrænses og som minimum forklares første gang, de optræder. Usædvanlige og selvopfundne forkortelser frabedes.

Citater skrives med almindelige typer (ikke kursiv) og anføres i citationstegn. Hvert citat efterfølges af en parentes med kildehenvisning. Titler på bøger og tidsskrifter skrives med kursiv og uden anvendelse af citationstegn.

Med undtagelse af citater anvendes der ikke henvisninger i artiklen. Artiklen skal i stedet afsluttes med en kort tekst, der præsenterer de kilder og den litteratur, der er anvendt i artiklen. Kildepræsentationen må højst fylde en side à 2400 anslag.

Artiklen indledes med en manchete på 4-8 linjer, hvor artiklens tema, formålet og hovedresultater præsenteres. Artiklen afsluttes med et »forfattervita«, en kort præsentation (2-4 linjer) af forfatteren. Denne bør som hovedregel indeholde navn, fødselsår, stilling og evt. ansættelsessted, relevante publikationer, adresse og evt. e-mail-adresse. Forfattervitaet ledsages af et portrætfotografi af forfatteren.

Inden du indsender dit manuskript til redaktionen, bør du have læst og fulgt de retningslinjer, som manuskriptforskrifterne opstiller.

Illustrationer

Da redaktionen tilstræber at gøre tidsskriftet så indbydende som muligt, skal artiklerne forsynes med et passende antal illustrationer og illustrationstekster, der kan uddybe og supplere teksten, i hovedreglen én illustration pr. fjerde side.

Illustrationerne afleveres i elektronisk form via e-mail som selvstændige filer i jpeg- eller tif-format og i en opløsning på minimum 300 dpi.

Hver illustration skal være forsynet med et fortløbende nummer med en tilhørende billedtekst. Alle illustrationer skal være forsynet med en kildehenvisning.

Indsæt ikke illustrationerne i manuskriptet, men angiv tydeligt, hvor i teksten de skal anbringes.

Forfatterens ønsker om størrelser, farver og placering vil så vidt muligt blive fulgt. Eventuelle udgifter til illustrationer refunderes ikke, medmindre andet er aftalt med redaktionen.

Form

Retskrivning

Gældende dansk retskrivning skal følges, og anvendelse af fremmedord eller meget specielle fagudtryk bør begrænses og som minimum forklares første gang, de optræder.

I hovedregler vil artikler med et historisk emne være skrevet i datid, men ønsker forfatteren at skrive i nutidsform, kan dette diskuteres med redaktionen. Dette skal dog forelægges redaktionen inden artiklen modtages første gang.

Der benyttes grammatisk tegnsætning.

Forfatterne skal så vidt muligt undgå talesprog i artiklerne. Forfatterne bør undlade brugen af ord som: jo, nok, osv. Endvidere skal sætningerne bygges grammatisk korrekt op.

Sprog

Personallhistorisk Tidsskrift kan bringe artikler på norsk og svensk, blot indholdet overholder de redaktionelle krav.

Overskrifter, indryk, skrifttyper, linjefastand

Tekstbehandling: Microsoft Word 97 eller nyere

Skrift: Times New Roman

Titel: 20 punkt – fed

Forfatter: 12 punkt – kursiv

Manchet: 12 punkt – kursiv

Overskrift til hovedafsnit: 14 punkt – fed

Overskrift til underafsnit: 12 punkt – fed

Brødtekst: 12 punkt

Illustrationstekster: 8 punkt

Linjeafstand: 1,5

Nye afsnit i brødteksten markeres ved ét indryk på næste linje, ikke med linjeskift.

Sidetæl: sættes nederst til højre på siden

Margener: 2 cm højre og venstre, 3 cm bund og top

Benyt ikke automatisk orddeling

Noteapparat

Det er vigtigt for læserne at få henvisninger til de kilder, hvorfra oplysningerne bag artiklen stammer, så de selv kan gøre brug af disse.

Ved citater anvendes parenteser, som indsættes inden endt tegnsætning. Der anvendes ikke fodnoter eller slutnoter i artiklen.

Sidst i artiklen bringes en præsentation af de kilder og den litteratur, der er anvendt i artiklen. Denne skal inspirere læseren til videre læsning og fungere som vejledning for slægtsforskere eller andre, der kan gøre brug af de omtalte kilder. Henvisningerne skal derfor være så fyldestgørende og utvetydige, at læseren uden besvær kan genfinde de anvendte kilder og bøger.

Anvend www.bibliotek.dk til kontrol af litteraturhenvisninger og www.daisy.sa.dk til kontrol af arkivalier.

Første gang, der citeres fra en kilde eller anden litteratur, skal kildens fulde bibliografiske data anføres i parentesen. For efterfølgende henvisning til samme værk skrives kun forfatter og sidetal.

Titler på bøger og tidsskrifter skrives med kursiv og uden anvendelse af citationstegn.

Henvisning til monografier skrives: Sofus Elvius: *Danske patriciske Slægter*, 1891, s. 13-22.

Henvisning til artikler i tidsskrifter skrives: Henrik Horstbøll: Læsning til salighed, oplysning og velfærd. Om Pontoppidan, pietisme og læreboøger i Danmark og Norge i 17- og 1800-tallet, i *Fortid og Nutid*, 2003:2, s. 100-103.

Henvisning til arkivalier: Rigsarkivet: Helsingør byfoged: Pasprotokol 1841.

Henvisning til avisartikler: Bent Bendtsen, *Politiken*, den 25. januar 2011, sektion s. 3.

Citater

Citater bringes ord- og bogstavsret.

Ved citater på fremmedsprog eller ældre dansk kan der være behov for også at bringe citatet i en moderne oversættelse. Dette aftales med redaktionen.

Citater på mindre end tre linjer bringes uden indrykning. Citater på mere end tre linjer bringes med ét indryk på næste linje og/eller i ved en smule luft både foroven og forneden i forhold til brødteksten.

Citater skrives med almindelige typer (ikke kursiv) og anføres i citatinstegn. Alle citater skal være anført med en kildehenvisning i parentes efter citatets afslutning.

Store og små begyndelsesbogstaver i navne

Institutioner og myndigheder skrives med stort begyndelsesbogstav. Eksempelvis: Justitsministeriet, Odense Amt, Danmarks Kommunistiske Parti.

Med småt skrives eksempelvis: ministeriet, politiet, universitetet.

Personnavne

Første gang, en person nævnes, nævnes vedkommende så vidst muligt ved sit fulde navn eller med fornavn(e) som initialer. Skriv derfor Th. Stauning og ikke blot Stauning.

Forkortelser

Forkortelser anvendes kun i begrænset omfang. Usædvanlige og selvopfundne forkortelser frabedes.

Ved valgte forkortelser på for eksempel institutioner skal det fulde navn første gang anføres efterfulgt af en parentes med den valgte forkortelse. Eksempelvis Undervisningsministeriet (UVM).

Fremhævnings af ord

Med undtagelse af litteraturhenvisninger skal kursivering så vidt muligt undgås.

Anvend aldrig understregninger eller fed skrift (undtagen i overskrifter).

Parentes

Parentes anvendes til kildehenvisning i forbindelse med citater. Herudover bør brugen af parenteser i teksten holdes til et minimum og skal helst udelades. I stedet bør indholdet af parentesen indskrives i brødteksten som en selvstændig sætning.

Eksempler

Eksempel på overskrift, navn og manchet:

Arkivaliske spor efter Københavns Politi, Politiretten og Kriminal- og Politiretten – en præsentation af nogle vigtige arkivserier, del 1

Af Jørgen Mikkelsen

Artiklen indeholder en beskrivelse af en lille del af de mange arkivalier, som Landsarkivet i København har modtaget fra Københavns Politi, Politiretten og Kriminal- og Politiretten. Der lægges i særlig grad vægt på arkivalier vedrørende sundheds- og sædelighedsforhold, da disse emner har nydt stor forskningsmæssig bevågenhed i de senere år. Derudover omtales bl.a. hovedjournaler, strafferegistre og fortegnelser over den jødiske befolkning i enevældens København.

Eksempel på forfattervita:

Jørgen Mikkelsen, f. 1959, ph.d., arkivar og seniorforsker ved Rigsarkivet og Landsarkivet for Sjælland m.m. Har især beskæftiget sig med dansk og europæisk byhistorie, men også skrevet om dansk rets-, administrations-, medicinal- og uddannelseshistorie m.m., bl.a. *The Danish urban system pre-1800: a survey of recent research results*, *Urban History* 2006 (sammen med Søren Bitsch Christensen) og *Militærforvaltningen og udskrivningsvæsenet*, i: Ole Degn, red.: *Vor gunst tilforn. Kilder til dansk forvaltningshistorie 1500-1750*, 2007. Adresse: Rigsarkivet, Rigsdagsgården 9, 1218 København K.

Eksempel på standardoplysningerne i en anmeldelse:

Anne Sofie Hardenberg og Pia Christensen Bang: *Kampen for en far*. Milik publishing, Nuussuaq, 2009. 124 s. Ill. i s/h. og f. Indb. ISBN: 978-87-91-359-61-3. Pris: 248 kr.

Eksempel på billedtekst og nummerering:

Fig. 1: Et af Politigårdens arkivlokaler, få år efter indvielsen af »Gården« i 1924. Det store bygningskompleks rummer i dag langt den største del af de papirarkivalier, som er i Københavns Politis varetægt. (Foto fra Politihistorisk Museum)

Register til Personalhistorisk Tidsskrift 2013

Ved Hanne Blenner

Personerne anføres som hovedregel på deres slægtsnavn, således som det er anført i teksten. Sammensatte navne, f. eks. Lente-Adler, sættes på første dels begyndelsesbogstav, altså i det nævnte tilfælde på L. Partikler som von, de, des, de la, zum o.s.v. ses der bort fra; f. eks. sættes des Vignes under V. Som hovedregel kan det ikke påregnes at finde navne, der alene optræder i noter og litteraturlister.

- Abrahamson, Joseph Nicolai Benjamin von**, kammerherre, oberst, 178
- Absalon**, biskop, 46, 54
- Adolf, Gustav VI**, konge, 169
- Agersnap, Hans**, 90
- Agri, Amdi Pallesen**, sognepræst, 194
- Ahlefeldt, Anna von**, 17, 19 – **Cajus (Cai) Christian Frederik Marius von**, hofjægermester, 181 – **Henning Otto von**, hofjægermester, 181
- Ahlefeldt-Laurvig, Christian Knud**, greve, hofjægermester, godsejer, cand.jur., 185 – **Mette Maria**, 116-117
- Ahlefeldt-Laurvigen, Carl Frederik Christoph (von)**, greve, gehejmekonferensråd, kammerherre, 180
- Alberti, P.A.**, justitsminister, 215
- Albright, Madeleine**, 114-116
- Alexandra**, prinsesse, 169, 171
- Altona, Conrad Blücher von**, lensgreve, gehejmekonferensråd, 165 – **Fanny Blücher von**, komtesse, 165 – **Gustav Blücher von**, lensgreve, hofchef, 165
- Amdisdatter, Anne Marie**, 199 – **Margrethe**, 194, 199
- Amdisen, Palle**, degn, 194
- Andersdatter Margrethe**, 195
- Andersen, Finn**, 208-209 – **Hanne**, 110 – **Ingeborg Kaja Cathrine**, 71, 75-76, 80, 82 – **Jens**, sognepræst, 191 – **Laura K.**, stud.mag., 118 – **Lisbeth Smedegaard**, teolog, præst, 113 – **Ronny**, våbenmaler, 109
- Armfelt, Carl Magnus Mauritz**, greve, diplomat, 184
- Asser**, biskop, 46, 48, 49
- Azód, János Podmaniczky ab**, baron, husarløjtnant, laboratorietekniker, 185
- Atterdag, Valdemar**, konge, 29
- Auken, Ida**, 221
- Bach, Tine**, 224-225
- Baden, Iver Jensen Jernskjæg**, lensmand, 18 – **Jens Lauridsen**, 18 – **Victoria af**, prinsesse, 169
- Bang, Nina**, 221
- Barfod, Jørgen, H.**, 110
- Bartum, Tøger Christensen**, 200
- Baudissin, Carl Ludwig von**, rigsgreve, general, 166 – **Heinrich Christoph von**, rigsgreve, general, 166 – **Heinrich Friedrich von**, rigsgreve, 166 – **Joseph Franz Christian von**, rigsgreve, kammerherre, ritmester, 178 – **Joseph von**, rigsgreve, kammerherre, 166 – **Roderich Carl Ernst Heinrich von**, rigsgreve, 182 – **Sophie Anna von**, rigsgrevinde, 166 – **Wolff Heinrich Friedrich Carl von**, rigsgreve, kammerherre, 178 – **Wolff Heinrich von**, rigsgreve, kammerjunkere, oberstløjtnant, general, 166, 175 – **Wolff Heinrich von**, rigsgreve, kammerherre, 166
- Becker, Johan**, skræddermester, 154
- Behrend, Jacob**, poet, bogtrykker, 153
- Benkestok, Anne**, 17
- Berg, Andreas**, 194 – **Asger**, fhv. lektor, cand.mag., 153, 159
- Bergøe, Lars**, hattemager, 156
- Bernstorff-Gyldensteen, Andreas Erich Heinrich Ernst (von)**, lensgreve, kammerherre, hofjægermester, 179 – **Johann Hartwig Ernst (von)**, lensgreve, kammerherre, hofjægermester, gehejmeråd, 182
- Berregaard, Christen Jensen**, 193
- Bille, Carl**, 90
- Bille-Brahe, Frederik Siegfred**, baron, gehejmekonferensråd, kammerherre, 179
- Bisgaard, Lars**, 109
- Bjurner, Iben**, 203

- Blache, Christian**, 224
Blenner, Hanne, 203
Bloch, Jens Jensen, foged, 191 – **Bloch, Sophie Jensdatter**, 191-192
Blome, Adolph Friedrich von, friherre, gehejmekonferensråd, kammerherre, 178 – **Adolph von**, gehejmekonferensråd, 167. **Christopher von**, gehejmeråd, 166 – **Friedrich von**, kammerherre, 166, 177 – **Gustav von**, lensgreve, gehejmeråd, 167 – **Heinrich von**, gehejmeråd, 166 – **Magdalene Lucie von**, 166 – **Magdalene von**, 166 – **Otto (von)**, lensgreve, gehejmekonferensråd, kammerherre, 167, 171, 178 – **Otto (von)**, lensgreve, gehejmekonferensråd, general, kammerherre, 166, 177 – **Wulf von**, gehejmeråd, 166 – **Wulf von**, gehejmeråd, kammerherre, landråd, 166, 173, 176
Blücher, Carl Leopold von, oberst, 165 – **Friedrich Emmanuel von**, generalmajor, kammerherre og kgl. adjutant, 165, 179 – **Friedrich Wilhelm von**, hofchef, kammerherre, 165 – **Gustav Carl Frederik (von)**, lensgreve, kammerherre, hofchef, oberst, 179
Blücher-Altona, Sophie von, komtesse, 165
Bodilsen, Hemming, 59 – **Jørgen**, 52, 54 – **Peder**, 47-49, 54-55, 57-59 – **Ubbe**, 51, 59 – **Aage**, 57-58
Bogø, Christian, 224
Borchersen, Karl C., 224
Bowyer, Tove, 224
Brandes, Georg, 223
Brangstrup, Maria Elisabeth Hansdatter, 198
Braunschweig-Wolfenbüttel, Ferdinand, prins, feltmarskal, generalfeltmarskal, 176
Bredsdorff, Axel, 90
Breivik, Anders Behring, 117
Brincken, Franz Egon von den, friherre, gehejmeråd, gesandt, 182
Brockenhusen, Jost, regimentskvartermester, 19
Bruun, Gerda Vilhelmine, 132 – **Henry**, 218
Buchwaldt, Caspar von, kammerherre, 166, 177 – **Christiane von**, 167 – **Detlev von**, kammerjunker, cand.jur., 167, 182
Buchwaldt, Detlev von, 166 – **Friedrich Christian von**, 166 – **Friedrich Christian von**, kammerherre, 166 – **Henning von**, 166 – **Magnus Christian Christoph Joachim von**, kammerherre, 181 – **Wulf von**, kammerherre, 166, 177
Bülow, Gottlieb Friedrich Wilhelm von, kammerherre, hofjægermester, 178
Bøgh, Frank, 217-218
Baastrup, Lise, 109
Cabrol, Hugues de, præst, 184
Carlsson (Store), Per, 15
Carolath-Beuthen, Wilhelm zu, fyrste, 162
Castonier, Frederik Julius Christian de, kammerherre, oberstløjtnant, 181
Christensdatter (Riber) Anne, 195 – **Else**, 194, 197
Christensen, C. A., 110 – **Emma**, 88 – **Peter Wodskou**, 215 – **Poul**, købmand, 196 – **Tommy P.**, redaktør, cand.mag., 106-107, 110-111, 202, 207-208, 219, 224
Christian IV, konge, 6-7, 11, 18, 110
Christian IX, konge, 169
Christian V, konge, 38
Christian VIII, konge, 214
Christian X, konge, 108, 169, 171
Christiansen, Anna Marie, 100-101 – **Lars**, 100, 102 – **Palle Ove**, 222-223 – **Peter**, 99-100, 104-105
Clauson-Kaas, Friedrich Wilhelm Heinrich Sophus Oscar Felix (von), flådekaptajn, bankmand, 183
Colding, Gude Nielsen, herredsskriver, 198 – **Margrethe Gudesdatter**, 198
Coppenraet, Willem Bruinesteijn van, 109
Criminil, Francois Valentine le Merchier de, oberst, 165
Dam, Niels Arne, prokurist, ph.d., cand. polit., 185
Danneskiold-Løwendal, Carl Woldemar, greve, kammerherre, oberstløjtnant, 170, 176 – **François-Xavier-Joseph**, greve, generalmajor, gesandt, 176
Danneskiold-Samsøe, Christian Conrad Sophus, lensgreve, gehejmekonferensråd, kammerherre, 178
Dehn-Nielsen, Henning, 218
Dideriksen, Ditlev Hansen, 100
Dornberg Emil von, friherre, 180
Due, Kirsten, 10, 17
Duedahl, Poul, 215
Dupont, Michael, 209
Duva, Kirsten, 19 – **Lars Håkansson**, 17
Dybdal, Ida, cand.jur., 106, 202
Dyre, Hans, 17
Döring, Ernst August von, gehejmekonferensråd, kammerjunker, amtmand, 178 – **Heinrich Ernst August Ferdinand von**, kammerherre, amtmand, 181
Eberhard von, greve, oberstløjtnant, 184
Eckhardt, C., 90
Edward VII, konge, 169, 171
Eggers, Svend Aage, 68
Eissel, Georg Fridrich, 197

- Ejegod, Erik**, konge, 52
Emune, Erik, konge, 48-49, 59
Eriksen, Jens, 19, 191
Eskil, ærkebiskop, 46, 48-49, 51
Essendrop, Harald, 224
Estvad, Leo, 90
- Feilberg, H.F.**, 223
Fenger, Ole, 215
Ferdinand, hertug, 172
Fiil, Marius, 108 – **Niels**, 108
Foss, Harald, 90
Frandsen, Pie, 108
Frederik II, konge, 15
Frederik IV, konge, 214
Frederik IX, konge, 169, 171
Frederik VI, konge, 153
Frederik VII, konge, 171
Frederik VIII, konge, 169
Friedrich Wilhelm III, konge, 164
Friedrich Wilhelm IV, konge, 164
Friis, Hans, 17 – **Hermann**, 17 – **Karen**, 9
 – **Peder**, lagmand, 16-18
Frosell, Bertil A., landsdommer, 171
Frost, Kissy, 61
Fuglsang, Susanne, 205
Færch, Ole, 203
- Galen, Stig**, 58
Garff, Joakim, forfatter, 219
Gehren, Christian von, dirigent, pianist,
 185 – **Jacob Philipp von**, advokat, cand.
 jur., 185
Gerhard d. 6, hertug, 219
Gillingstam, Hans, 23
Ginkel, Christen, 191
Gjerding, Peder Jensen, sognepræst,
 190-191
Grandt-Nielsen, Finn, 107, 205, 207, 211
Grathe, Sven, konge, 49, 59
Green, Anders, kansler, 18 – **Börta**
Olsdatter, 17 – **Kirsten Madsdatter**,
 17-18 – **Mads**, 18
Griis, Arved (Arild), 11, 15 – **Bengt**
Arvidsen, 15 – **Erik**, 15 – **Karen**, 20
 – **Maria Torkelsdatter**, 15, 19 – **Torkel**
Arvidsen, 15, **Torsten Bengtson**, 15
Groes, Lis, 221
Grossthal, Casimir Alfons Hübsch de,
 baron, kammerherre, generalkonsul, 170
Grundet, O.J., 224
Grundtvig, Svend, 223
Guldberg, Hedvig Ovesdatter, 198 – **Ove**
Hansen, sognepræst, 198
Gullbrandssen (Krabbe), Oluf, 15
Gustafsson, Trilby, 205
Gustav V, konge, 169
Gyldenax, Anne, 18
Gøye, Eline, 30 – **Mogens**, 31
- Hammer, Cathrine Danielsdatter**, 200
Daniel, degn, 199
Hans, konge, 218
Hansen, Ane Margrethe, 145 – **Carl**, 126
 – **Christian**, smed, 99-100, 102 – **Holger**,
 90 – **Niels**, kræmmer, 190, 110 – **Peter**,
 mordbrænder, 158
Harald, prins, 169
Haraldsen, Oluf, 53
Hardenberg, Carl August von, fyrste,
 statskansler, 162 – **Christian Heinrich**
August, lensgreve, gehejmekonferens-
 råd, kammerherre, 177
Hardenberg-Reventlow, Christian
Heinrich August, fyrste, gehejmekonfe-
 rensråd, kammerherre, 162 – **Ida**
Augusta, komtesse, 162 – **Lucie**,
 komtesse, 162
Hartmann, Godfred, 110 – **Sys**, 110
Hartyán, Zoltán Geza Hartyáni de,
 landmand, 184
Haugsted, Ida, 110
Haugwitz-Hardenberg-Reventlow, Curt
Ludwig Heinrich Georg Max Erdman,
 184 – **Curt Ludwig**, greve, oberstløjtnant,
 162 – **Curt Ulrich Heinrich von**,
 lensgreve, kammerherre, officer, 181
 – **Curt von**, lensgreve, kammerherre, 162
 – **Eberhard**, greve, major, 162 – **Heinrich**
(von), lensgreve, kammerherre, 162
 – **Heinrich Bernhard Karl Paul Georg**
Curt von, lensgreve, kammerherre,
 hofjægermester, ritmester, 183
Haxthausen, Frederik Vilhelm August von,
 kgl. overstaldmester, kammerherre, 180
Hedemann, Adolph Otto Wilhelm von,
 hofmarskal, kammerherre, oberstløjtnant,
 180
Heidendorph, Reinholt, 19
Heinrich Karl Woldemar, prins, general-
 major, kgl. generaladjutant, 180
Heintze-Weissenrode, Friedrich Heinrich
Ernst von, lensbaron, friherre, 167, 181
 – **Josias Friedrich Ernst von**, lensbaron,
 gehejmekonferensråd, kammerherre,
 179 – **Josias von**, lensbaron, gehejmekonferensråd,
 167
Helms, H.J., historiker, 52
Hemmingsdatter, Bodil, 54, 57, 59
Hemmingsen, Peder, 58
Henriksen (de Hemmer), Jesper,
 forpagter, 192
Hessen-Kassel, Louise af, prinsesse, 169
 – **Wilhelm af**, landgreve, general, 169
 – **Wilhelm**, prins, landgreve, general,
 guvernør, 177
Hierta, Bengt Larsson, ritmester, 15, 19-20
 – **Lars Bengtsson**, 19 – (**Hjerta**), **Bent**,
 19 – **Carl**, 15

- Hierte, Magdalene**, 15 – **Peder**, oberst, 19
Hilden, Jytte, 220
Hjelholt, Holger, 38
Hjulhammer, Niels, 11, 22
Hoff, Annette, 214
Hofman, Karen Sørensdatter, 195-196
     – **Søren Nielsen**, sognepræst, 196
Holck, Hans, foged, 14-15 – **Harald (von)**,
     rigsgreve, kammerherre, oberst, 162,
     177
Holm, Axel, 108
Holst, Maren Jensdatter, 193
Holstein, Henrik, greve, direktør, 185, **Per**
     von, cand.polit. et jur., 171 – **Poul**, 110
Hommer, Erik, domherre, 14 – **Ingeborg**, 14
Hoppe, Kurt Rodahl, fotograf, 116
Horsens, Jens Pedersen, sognepræst, 199
Hosum, Margrethe Olufsdatter, 193 – **Ole**
     Nielsen, sognepræst, 193
Huck, Johan Gottfred, skræddermester,
     156
Hvide, Skjalm, 48
Hvistendal, Jens Madsen, sognepræst, 196
Härad, Knut Ribbing, herredshøvding, 20
Høg, Margrethe Lillie, 14
Hørby, Kai, 218-219
Høstbo, Gitte Bergendorff, 215
Haar, Gullbrand, 14
Haar, Johan, 19 – **Karen**, 14 – **Peder**, 14
Hård, Johan, 19

Ingerdsen, Jens, kammermester, 55
Ingrid, prinsesse, dronning, 169

Jacob 3, konge, 219
Jacobsen, Andreas Kragh, stud.mag., 218
     – **Frederik**, 143 – **Henriette Kragh**,
     cand.mag., 99, 114, 207, 214, 222
Jacob 6, konge, 219
Jensdatter (Gjølby), Ane Margrethe, 154
Jensen, Anders Krag, præst, 198 – **Bente**,
     205 – **Charlotte S. H.**, 202, 204, 206
     – **Henrik Kampmann**, sognepræst, 198
     – **Jacob Holm**, klokker, 197 – **Jacob**, 108
     – **Mogens Krag**, 109
Jespersen, Knud J. V., 112
Jessen, Helle, 224
Jobsen, Aage, 59
Johansen, Jens Chr. V., dr.phil., 203
Johnsen, E.W., 90
Josephsen, J.A., 215
Juliane Marie, dronning, 176
Juncker, Bente, 221
Jurissen, Toke, 58
Justesen, Hans, forpagter, 192
Juul, Jens, 17 – **Karen**, 17 – **Ove (von)**
     Sehestedt, kammerherre, ritmester, 181
     – **Vincent**, befalingsmand, 17, 19
Jørgensen, Knud, 55, 59 – **Viggo**, fotograf, 111

Kafles, Anna, 15
Kampman, Andreas, 190
Kampmann, Amdi Pedersen, skolemester,
     199 – **Else Cathrine Henriksdatter**, 192
     – **Hack Henriksen**, 193 – **Henrik**
     Pedersen, 189, 198, 199 – **Idé Henriks-**
     datter, 193 – **Jens Bloch Henriksen**, 193
     – **Jens Henriksen**, købmand, 194
     – **Knud Henriksen**, 193 – **Magdalene**
     Pedersdatter, 199 – **Maren**, 190-191
     – **N.Ø.**, 189 – **Peder Amdi(sen)**, 199
     – **Peder Henriksen**, degn, 194, 199
     – **Sophie Bloch Pedersdatter**, 200
Kargaard, Maria Hvid, cand.mag., 107, 117,
     203, 208, 221
Kaule, Anna, 15
Kesjas, Harald, 52
Kierkegaard, Søren, 219-220
Kirketerp, Ida Pedersdatter, 194 – **Idé**
     Svendsdatter, 196 – **Jens Svendsen**, 196
     – **Karen Marie Svendsdatter**, 196-197
     – **Niels Svendsen**, klokker, kapellan,
     hospitalspræst, 195 – **Peder Svendsen**,
     194, 196 – **Svend Nielsen**, 192, 195, 197
Kis-Air, Gábor Szarka de Tivadar et,
     dr.scient.pol., diplomat, 185
Kjersgaard, Erik, 218
Kjølsten, Klaus, 111
Klewitz, Wilhelm Anton Herbert Ernst
     Johannes von, ambassaderåd, 184
Klitgaard, Carl, 189
Knudsdatter, Magdalene, 191
Knudsen, Erik, foged, 3 – **Knud**, 55 – **Ole**
     Bech, 203 – **Peder**, 18 – **Toke**, 55, 58
Kollerød, Ole Pedersen, 153
Krabbe, Anne Lauritzdatter, 1-3, 6-8,
     11-13, 17-21, 23 – **Ellen**, 19 – **Erik**, 11, 14
     – **Gertrud**, 3, 11 – **Kirsten Eriksdatter**,
     15 – **Kirstine**, 11-20 – **Laurits**, 9, 14
     – **Oluf**, landsdommer, 14 – **Peder**, 10-11,
     17-18
Krag, Mads, 191
Krase (Olssen), Gullbrand, kommandant,
     19
Kretschmer, Ernst, 216
Kristensen, Evald Tang, 222 – **Johannes**
     Tang, 222
Krohn, Mathilde Johanne Theoline, 146
Krømmer, Hans Nielsen, 191 – **Michael**,
     109-110 – **Niels Hansen**, 191
Kuglehielm, Claus, oberst, 20
Kurrild-Klitgaard, Peter, professor, ph.d.,
     cand.phil., 160, 185, 187

Lam, Erik, konge, 29, 48-49, 51-52, 59
Lange, Jens Christian Krebs, 61, 121, 152
Langebek, Jacob, historiker, 52
Langen, Ole, 102
Langaa, Marie Andersdatter, 194, 199

- Larsen, Anna Marie**, 61
Larsen, Birgit Flemming, 203-204
Larsen, Christian, 202 – **Emma Alfrida**, 91
Lassen, Christian, degn, 199
Lassen, Daniel Hammer Christiansen, degn, 199
Lau, Ane Margrethe, 157-158 – **Clara Kirstine**, 157-158 – **Claudine Christense**, 154 – **Claus**, hattemager, 154, 156 – **Johanne**, 156 – **Lau, Mathias**, skræddermester, 153-154, 156-158
Lauridsdatter (Rhuus) Kirsten, 195 – **Anna**, 3 – **Kirsten**, 195
Lauridsen, Ole, sognepræst, 5
Lauring, Palle, 218
Lavard, Knud, konge, 48-49, 52
Lebech-Sørensen, Anna Marie, 1
Lehndorff, Ahasverus von, rigsgreve, råd, generalmajor, kammerherre, 175
Lemvig, Maren Svendsdatter, 198 – **Svend Lauritsen**, sognepræst, 198
Levetzau, Wilhelm Frederik Ludvig Theodor von, kammerherre, amtmand, gehejmeråd, landråd, 180 – **Wilhelm von**, kammerherre, 165
Levetzow, Friedrich Ferdinand von, kammerherre, amtmand, 181 – **Julius Hans Friedrich Ferdinand Wilhelm Diomed von**, hofjægermester, ritmester, 182 – **Werner Joachim Hans-Friedrich Theodosius Wilhelm von**, diplomat, løjtnant, 184
Liljefalk, Lone, cand.mag., 46
Lindhardt, Charlotte, cand.mag., museumsinspektør, 223, 225
Litle, Dorthé, 14, 18 – (**Basse**), **Hans Pedersen**, 18
Louise, dronning, 171
Lund, Jørgen Mortensen, skibspræst, 195 – **Kaj Ronnie**, 108 – **Kirstine (Inger)**, 154 – **Morten Olsen**, sognepræst, 195
Lunge, Vibeke, 17
Lystrup, Christen, 17 – **Kirsten**, 17 – **Niels Lauritsen**, lagmand, 17
Lützen, Karin, mag.art., ph.d., lektor, 116, 217
Løp, Magdalene Christophersdatter, 195
Løvenskiold, Adam Christoffer (von), kammerherre, officer, 179
Løwendal, Ulrich Friedrich Woldemar von, rigsgreve, general, 176
Laasby, Jens Rasmussen, købmand, borgmester, 194 – **Karen Jensdatter**, 194 – **Karen**, 194
Madsdatter (Krag), Karen, 191
Madsen, Andrea Margrethe, 61 – **Andrea**, 69
Magnus, Anton von, friherre, gesandt, 182
Magnussen, Knud, konge, 49
Margrethe, dronning, 29
Marsvin, Ellen, 4-7
Mikkelsen, Hans, biskop, 3-7 – **Jørgen**, arkivar, seniorforsker, 107, 112, 202, 207
Minske, Sophie af, 49, 52
Moltke, Adam Gottlob, 111 – **Adam Heinrich Carl (von)**, greve, kammerherre, major, 182 – **Casper**, greve, advokat, cand.jur., 185
Moltke-Huitfeldt, Adam Gottlob (von), greve, gehejmekonferensråd, hofmarskal, kammerherre, 179
Mortensen, Hans, ridefoged, 3
Mule, Esbern, 58 – **Hans**, præst, 11 – **Niels**, 58
Munk, Kirsten, 214 – **Kirstine**, 4, 7
Møller, Søren Knudsen, 197
Maaneskjold, Anna Pedersdatter, 17 – **Dion**, titl. stud.med., stud.jur., 216 – **Henrik Pedersen**, 18 – **Knud Pedersen**, 17-18 – **Peder Knudsen**, 17
Neergaard, Alfried Magnus Oscar Bruun (von), løjtnant, militærattaché, 183
Nielsdatter, Bente, 191
Nielsdatter, Ide (Kampmann), 190-191 – **Maren**, 192, 197 – **Margrethe**, 191
Nielsen, Anders, 215 – **Carl C.**, 224 – **Caspar**, 158 – **Didrik**, 191 – **Flemming Borg**, adjunkt, cand.mag., 220 – **Hans**, 191, 102 – **Otto**, 90 – **Rasmus**, 224 – **Thorvald Axel**, 129
Nijkamp, Kirsten, fotograf, 214
Nothold, biskop, 47
Nørr, Erik, 107, 209
Oberbech-Clausen, Ejnar Offer, greve, 171
Olrik, Axel, 223
Olsen, Cornelia, 219 – **Ella**, 132 – **Hans Peter**, murerarbejdsmand, 146 – **Jørgen Christian**, skomagervend, 145-146 – **Olaf Hans Jørgen**, 68, 69, 82, 89-91 – **Regine**, 219-220
Olssen, Gullbrand (Guldbrand), 15
Oluf, prins, greve, 169
Oppen-Schilden, Adolph Wilhelm Rudolph von, kammerherre, hofjægermester, 181 – **Carl August Rudolph von**, kammerherre, major, 179
Osten, Kurt Adelbert von der, premierløjtnant, 184
Ostwald, Chr. Fr., skarpretter, 111
Ottesdatter, Apollonie, 193
Overby, Dagmar, 217-218
Pajung, Stefan, ph.d., lektor, 46, 203
Pappenheim, Adelheid zu, rigsgrevinde, 162 – **Carl zu**, rigsgreve, generalløjtnant, 162

- Papsøe, Jørgen**, 209
Patterson, Rigmor, 70
Pedersdatter (Stub), Margrethe, 196 – **Ane Margrethe**, 99 – **Anne Cathrine**, 193 – **Dorte**, 192 – **Ide Kampmann**, 192, 195, 197 – **Kirsten**, 199 – **Maren Kampmann**, 192 – **Marine**, 17-18 – **Sidsel**, 192
Pedersen, Christen, rådmænd, 191 – **Henrik Kampmann**, 191-192 – **Jens**, hattemager, 154 – **Job**, 59 – **Jørgen**, 54 – **Toke**, 58
Petersen, Peter, 112 – **Sigrd Rigmor**, 64, 66 – **Thit Birk**, 207, 213
Plessen, Hugo Friedrich Adolf von, baron, kammerherre, landråd, 180 – **Hugo von**, baron, kammerherre, 161 – **Magnus Carl August Wilhelm Otto von**, baron, premierløjtnant, godsejer, 184 – **Magnus von**, baron, premierløjtnant, 161 – **Victor von**, baron, forsker, godsejer, 161
Pontoppidan, Erik Eriksen, biskop, 2, 8, 11, 13 – **Erik Henriksen**, 7-8, 13, 15, 18-19 – **Erik Ludvigsen**, biskop, 1 – **Henrik Eriksen**, magister, rektor, 1-8, 13 – **Jacob Eriksen**, præst, 11
Prange, Knud, 204
Preussen, Oskar af, prins, 164
Putbus, Malte Friedrich von, rigsgreve, hofmarskal, 177 – **Moritz Ulrich von**, rigsgreve, landråd, 176
Ragvaldsson, Lars, dommer, 20
Rantzau, Andreas Conrad Peter, rigsgreve, gehejmekonferensråd, kammerherre, 177 – **Carl Frederik (zu)**, lensgreve, kammerherre, hofjægermester, 182 – **Carl Frederik**, lensgreve, 170
Rappard, Willem Louis Frederik Christiaan Ridder van, diplomat, 183
Rasmussen, Ole, cand. mag, 26 – **René Ask**, 109
Reistrup, Karl Hansen, 224
Reventlow, Anna Sophie, 214 – **Ditlev von**, gehejmeråd, kansler, lens- og amtmand, 174 – **Ditlev von**, gehejmeråd, kansler, lens- og amtmand, 175 – **Elisabeth von**, grevinde, 167 – **Franziska von**, grevinde, 167 – **Heinrich von**, greve, kammerherre, amtmand, 166, 179 – **Juliane Frederikke Christiane**, komtesse, 162
Reventlow-Criminil, Alfred Frantz Carl von, greve, kammerherre, diplomat, 182 – **Alfred**, greve, kammerherre, 165 – **Heinrich Anna von**, greve, gehejmekonferensråd, kammerherre, 179 – **Heinrich Anna**, greve, gehejmestatsminister, 165
Rhuus, Laurids Nielsen, borgmester, 195
Ribbing, Karen/Karin, 20 – **Knut**, herredshovding, 15 – **Per/Peder**, herredshovding, 20
Richthofen, Herbert von, friherre, ambassadør, 183
Riis, Jacob, fotograf, 216
Riko, biskop, 48-49, 53
Ring, L.A., 224
Roat, Christian, linedanser, 153-154
Roepstorff, Christian Carl August von, ordensmarskal, kgl. overstaldmester, kammerherre, 180
Rosenborg, Ulrik, greve, adm. direktør, 185 – **Valdemar**, greve af, 171
Rosenkrantz, Hans, lensbaron, kammerherre, 167 – **Holger**, lensbaron, 167, 171
Rosenskiöld, Peder Eriksson, herredshovding, 19
Rosensværd, Margrethe, 14
Rumohr, Cajus (Cai) Wilhelm Georg von, kammerherre, amtmand, 180
Ræder, Jacob Thode (von), oberst, kammerjunker, 180
Rössing, Georg Ludwig Hans Albrecht Wilhelm von, oberstløjtnant, kammerjunker, 180
Saxild, Hans Wilhelm, cand.jur., 171 – **Inger**, cand.jur., 171
Scheel-Plessen, Carl (von), greve, minister, kammerherre, 161 – **Carl (von)**, lensgreve, amtmand, 161 – **Carl (von)**, lensgreve, ritmester, 161 – **Carl Gabriel Joachim Wilhelm (von)**, lensgreve, amtmand, gehejmeråd, kammerherre, 183 – **Carl Ludwig August Hugo Gabriel von**, lensgreve, ritmester, godsejer, 184 – **Magnus Joachim (von)**, lensgreve, gehejmekonferensråd, 161 – **Magnus Joachim von**, lensgreve, gehejmekonferensråd, kammerherre, 177
Schimmellmann, Carl Gustav Ernst (von), lensgreve, gehejmeråd, kammerherre, 182 – **Carl Otto von**, greve, major, 165 – **Carl von**, greve, ritmester, 165 – **Carl von**, lensgreve, kammerherre, 165 – **Caroline Frederikke von**, komtesse, 165 – **Ernst Conrad Detlev Carl Joseph (von)**, lensgreve, gehejmeråd, 182 – **Ernst von**, greve, generalløjtnant, 165 – **Ernst von**, lensgreve, gehejmeråd, 165 – **Friedrich Joseph von**, greve, kammerherre, 165 – **Fritz von**, greve, oberstløjtnant, 165 – **Theodor von**, greve, oberst, 165
Schlegel, Johan Frederik, 219
Schmidt, Sara Gjødersdatter, 193

- Schousboe, Karen**, 30
Schroeter, Horst von, viceadmiral, 184
Schrøder, Hans Olesen, 83
Schönaich-Carolath, Lucie zu, prinsesse, 162
Sejr, Valdemar, konge, 55, 57-58
Selbach, Jette, 207
Siundessen, Johannes, 58
Skeel, Erik, sagfører, bankdirektør, landmand, 184
Skibsted, Anne Jensdatter, 197 – **Christen Pedersen**, 192 – **Else Jensdatter**, 197 – **Ida Pedersdatter**, 189 – **Ida**, 189 – **Jens Jensen**, præst, 198 – **Jens Pedersen**, 189, 192, 197 –
Niels Jensen, 197 – **Peder Jensen**, præst, 189, 196-197
Skjalmsen, Toke, 58
Skjolderbaand, Peder Hansen, 18
Slesvig-Holsten, Carl af, hertug, 169 – **Carl**, hertug af, 171 – **Friedrich Wilhelm**, prins, hertug generalfeltmarskal, 176 – **Wilhelm af**, hertug, 169
Snare, Esbern, 58
Snerling, Esbern, 58
Stabell, Kjeld, 109
Stadager, Stephanie, stud.mag., 109
Steen, Poul, 204
Stentz, Andreas, 108
Stigsen, Juris, 55, 58 – **Niels**, 58
Stjärna, Kerstin Gustafsdotter, 20
Store, Märta Petersdotter, 19 – **Valdemar den**, konge, 49, 52, 54, 57, 59
Suderbo, Anne Dorthe, 205
Sunesen, Anders, ærkebiskop, 28 – **Peder**, biskop, 55
Sunnivasen, Håkon, 48, 52
Sønstelié, Erik H., 117-118 – **Siri Marie Seim**, 117
Sørensdaughter (Lang), Øllegaard, 196 – **Maren**, 198
Sørensen, Eiler, 224 – **Lena**, 207, 211 – **Peter Bergenshammer**, 108

Tamm, Ditlev, 106
Thomsen, Signe Bruun, stud.mag., 113
Thygesen, Niels, 102
Tobiasen, Kathrine, 221
Tokesen, Peder, 58
Topsøe, Johan Frederik (Fritz), 106 – **Søren Chr.**, 106
Torstensson, Leonhart (Lennart), greve, 18

Treschou, Giort, 110
Treschow, Frederich Wilhelm Rosenkilde, 110 – **Michael**, 110
Træskomager, Giort Rasmussen, 110

Ubbesen, Ingemar, 51
Ulrik, greve, 169
Ulsig, Erik, historiker, 54-55, 57
Ungern-Sternberg, Ernst Wilhelm Rembert von, friherre kammerherre, 178

Valdemar, greve, 169
Valdemar, prins, 169
Vargas-Bedemar, Edouard Romeo, greve, kammerherre, 170
Vasström, Annette, 110
Vermeiren, Gustav, 90
Verwohlt, Ernst, 110
Vildorf, Olaf Hans Jørgen, 129, 131, 137, 140
Vind, Iver, sekretær, 5

Wachmann, Poul, 206
Wedel, Erhard Alfred Ernst Thilo von, greve, ritmester, diplomat, 183
Wedel-Jarlsberg, Frederik Hartvig Herman, baron, ambassadør, 183
Wedell, Bendt, lensgreve, kammerherre, 167 – **Christiane**, komtesse, 167 – **Julius Carl Hannibal**, lensgreve kammerherre, hofjægermester, 184 – **Julius**, lensgreve, kammerherre, 167
Weil, François, 216-217
Wense, Georg Ludwig von der, friherre, kammerherre, 176
Wiberg, S.V., historiker, 13, 189
Winter, Maren Jensdatter, 194 – **Flemming Aagaard**, civilingeniør, 188, 201, 203
Wodskou, Peter, 107, 207
Worsøe, Hans H., cand.mag., fhv. landsarkivar, 204, 208-209
Worsøe, Jens, 107, 207, 211

Zacho, Chr., 90
Zander, Katharina, 208
Zanthier, Eckhart von, direktør, 185

Ørsted, A.S., 39
Øser, Gødert Hansen, købmand, 193 – **Hans**, købmand, 193

Aage, prins, greve, 169

SAMFUNDET FOR DANSK GENEALOGI OG PERSONALHISTORIE

Bestyrelsens medlemmer:

Formand: Tommy P. Christensen, c/o Elsbøll & Christensen, Föreningsgatan 6B,
211 44 Malmö, Sverige

Næstformand: Poul Wachmann, Valmuehaven 42, 2765 Smørum

Kasserer: Lena Sørensen, Løven, 3650 Ølstykke

Sekretær: Michael Dupont, Stenager 216, st. th., 2600 Glostrup

Anton Blaabjerg, Fredensgade 38, 8800 Viborg

Erik Nørr, Købmandsgården 2, 4130 Viby Sj.

Katharina Zander, Parkvej 16, 3550 Slangerup

Peter Wodskou, Arnesvej 44, 2700 Brønshøj

Redaktionens medlemmer:

Ansv. redaktør: Thit Birk Petersen, Præsteløngen 28 st. th., 2400 København NV

Anmelderredaktør: Henriette Kragh Jacobsen, Robert Jacobsens Vej 89, 4. th.,
2300 København S

Redaktør og oversætter: Nina Pentz, Hajo Tools A/S, Att: Nina Etting Pentz,
Vejlgårdsvej 65B, 265 Vallensbæk strand

Redaktør: Birgitte Pantmann, Urtehaven 11, 2. mf., 2500 Valby

Redaktør: Rune Larsen, Urtehaven 11, 2. mf. 2500 Valby

Redaktør: Cecilie Damkær, Mattæhusgade 30 4., 1666 København V

Redaktør: Catrine Fåbæk, Lykkesholms Allé 29, 1. th, 1902 Frederiksberg

Korrekturlæser: Per Pilekjær, Poppelvej 13, 9000 Aalborg

Registeransvarlig: Hanne Blenner, Lygtemagerstien 4, 1.th, 2300 København S.

Webmaster for gencalogi.dk

Næstformand: Poul Wachmann

E-mail: wachmann@gencalogi.dk

Medlemskab kan tegnes ved henvendelse til kasserer Lena Sørensen

E-mail: soerensen@gencalogi.dk

Manuskripter sendes til:

Ansv. Redaktør Thit Birk Petersen

Email: redaktion@gencalogi.dk

Personalhistorisk Tidsskrift

Udgivet af Samfundet for Dansk Genealogi og Personalhistorie siden 1880

Redigeret af Thit Birk Petersen (ansv. redaktør), Cecilie Damkær, Rune Larsen, Birgitte Pantmann, Catrine Fårbæk, Nina Etting Pentz, Henriette Kragh Jacobsen (anmelderredaktør)

© 2013 by forfatterne og Samfundet for Dansk Genealogi og Personalhistorie

Udgivet med støtte fra Alfred Good's Fond, Mellerup Fond og

Sats og tryk: Tarm Bogtryk

ISSN 0300-3655